

STEVILKA 40 — LETO XIII — CENA 15 DINARJEV

Izhaja vsako soboto — izdaja Tiskovni konzorcij »Ljudske pravice« — Direktor konzorcija in odgovorni urednik Tomo Brejc Uredništvo: Tomiščeva ulica 9 Uprava: Kopitarjeva ulica 3 — Telefon uredništva št. 59-81-59-89, uprave 52.61-52.65 — Telefon naročniškega oddelka št. 80-80 — Telefon oglašnega oddelka št. 86-85 — Štev. ček računa 604-90821-0 — Mesečna naročnina 50 din, trimesečna 165 din, polletna 300 din, celoletna 600 din — Poštni predaj 49 — Tisk tiskarne »Ljudske pravice«

IZ VSEBINE:

Partijske konference v Novem mestu, Mariboru, Radovljici, Celju, Tolminu, Postojni in Kranju

M. Z.: Ivan je spet med svojimi

nc: Odpravljajmo nepravilnosti v trgovinah

M. S.: Cementarji v Trbovljah ne bodo izdelovali slabega cementa

J. M.: Ali je izplačevanje presežnih plač povsod pravilno?

I. Juvančič: Kako je bil Hinko Smrekar aretiran in umorjen

Franz Mehring: Emile Zola

Egon Tomo: Tedenski zunanjepolitični pregled

B. P.: Prijateljstvo dveh svobodoljubnih narodov

Mihalho Lalič: Sestanek in slovo

PRED KONGRESOM JUGOSLOVANSKIH KNJIŽEVNIKOV

BORIS ZIHERL

Skoraj tri leta so minila, odkar so jugoslovanski književniki zadnjič skupaj zborovali.

V naših današnjih razmerah pomenijo tri leta celo razdobje, prenasajeno z dogodki in problemi, ki vznemirjajo človekovega duha in čustva. Socialistično graditev obeležujejo nenehni družbeni premiki, nastajanje novih razmerij med ljudmi, ki jih je dosedanja zgodovina zvrstila v opredeljene razrede z ustreznimi pogledi in pojmovanji. Med preobrazanjem vseh naših družbenih odnosov ter v boju z notranjimi in zunanji ovirami, ki nam jih je v tem procesu premagati, se porajajo nova spoznanja; zakonitosti sodobnega družbenega dogajanja postajajo nazornejše. Z rasto naprednih proizvodnih sil v naši zemlji raste njihov poglavitni činitelj in predstavnik, delavski razred; z njim se širi ter pogloblja socialistična zavest, plemenita človeška zavest graditeljev brezrazredne družbe.

V boju za svobodo in neodvisnost, ki ga zadnja štiri leta bijemo v novih okoliščinah in proti novim sovražnikom, se še bolj utrjuje tisto, kar je bilo skomano v letih Osvobodilne vojne: bratstvo in enotnost jugoslovanskih naro-

odkrivanje objektivnih in subjektivnih ovir, ki se zoperstavljajo razmahu našega umetniškega ustvarjanja v posameznih njegovih zvrsteh, je tesno povezano s celim kompleksom naših sodobnih družbenih vprašanj, predvsem z njegovim osrednjim vprašanjem, z vprašanjem svobe socialistične demokracije. Polemike o svobodi umetnosti v socialistični demokraciji, ki so se razvile zlasti med beograjskima listoma »Književne novine« in »Svedočanstva«, so odkrile temeljna nesoglasja, ki v tem vprašanju vladajo med našimi književniki. To vprašanje, ki mu je posvečen nedavni, tudi v slovenskem prevodu objavljeni članek tovariša Djilasa o umetniški svobodi (v »Naši razgled«, št. 15-16), še zdaleč ni zgolj beograjsko ali srbsko vprašanje, marveč je to tudi naše slovensko vprašanje. O njem tudi pri nas obširno razpravljajo, če že ne naši listi in revije, pa vsekakor naša literarna omizja. Nedvomno pa je to predvsem vprašanje naše praktične slovenske kulturne politike.

Ce razmišljamo o naših sodobnih književnih vprašanjih, bomo nujno prišli do zaključka, da je boj za social-

Simonovim in Virtom, da bi ploskali Anouilhom in Sartrom. Prvi kakor drugi nam nudijo neživljenjske šablone, književnikov predmet pa naj bo življenje.

Zgodovina ne pozna zares velikega književnika, ki ne bi skušal s čustvom in razumom prodrati v bistvo dogajanja, v ustvarjalnem navdihu obseči vso celoto obdajajoče ga družbene, človeške resničnosti, katere neločljiva sestavina je on sam s svojo duševnostjo, obseči resničnost in dojeti pravec njegovega toka, da bi jo s samosvojem umetniškim prijemom upodobil. Birokratski optimizem v književnosti in literarna metafizika mnogih sodobnih zapadnoevropskih piscev vse to onemogočata. Kogar omrežita, je slep za življenje, nespособen za pravo umetniško ustvarjanje.

S tem smo načeli tretji problem, problem odnosa naših književnikov do naše družbene stvarnosti, do življenja.

Tudi ta problem je bil zadnje čase večkrat predmet razpravljanja. Ob različnih prilikah smo slišali pritožbe, da naših književnikov ni tam, kjer je ljudstvo. Odmaknjeni živijo od dejanja in nehanja tistih, ki ustvarjajo materialne temelje naše socialistične bodočnosti. Njihov predmet opazovanja je kvečjemu drobna buržoazija, in še to dostikrat nezanimivejši del te, same po sebi sila zanimive družbene grupacije, zanimive v njenem odnosu do drugih, zgodovinsko pomembnejših druž-

benih činiteljev, do proletariata in do buržoazije. Še ni dolgo tega, kar smo ob trboveljskem zletu »Svobode« omenjali dokaj nepojmljivo brezbriznost kulturnih delavcev na sploh za vprašanja delavskega kulturno-prosvetnega življenja. Nedavno sem podobno pritožbo bral v »Borbici«: zadevala je razmere v nekaterih drugih krajih Jugos-

František Smerdu: Negalec

NAGRADNI LITERARNI NATEČAJ »LJUDSKE PRAVICE«

V želji, da bi svojim bralcem moglo nuditi tudi čimveč kvalitetnih literarnih prispevkov, razpisuje uredništvo »Ljudske pravice« nagradni natečaj za najboljša tovrstna dela. V poštev pridejo kvalitetne črtice, humoreske, satire in novele, ki pa naj ne bi bile daljše kot 30 do 40 tipkanih strani. Zaželeno je, da bi bila snov zajeta iz zadnjega desetletja, se pravi — iz vojne in iz našega povojnega življenja. Natečaj traja do 1. maja 1953, vendar pa naj nam pisatelji primerna dela pošiljajo že zdaj, ker jih bomo sproti objavljali in po uredbi honorirali. Tri najboljše objavljena dela pa bodo ob zaključku natečaja tudi nagrajena. Prva nagrada znaša 50.000 din, druga 30.000 din in tretja 20.000 din. Ocenjevalno komisijo, ki bo 1. maja 1953 razdelila nagrade, sestavljajo: Tomo Brejc, Fran Albreht, Filip Kumbatovič, Peter Levec in Mitja Mejak.

Komunisti in idejno-politična vzgoja

(Nadaljevanje)

Ta praktičistična dejavnost je tovariše, ki so ji zapadli, neizbežno morala privedi do tega, kar se je z njimi dejansko tudi zgodilo: ves razvoj v naši deželi se odvija v smeri vedno večjega napredka na vseh področjih, oni pa so z ostali in še vedno zaostajajo. Zanimarjanje lastne idejnopolitične vzgoje je imelo za posledico to, da so izgubili sposobnost, opazovati vse okrog sebe s stališča razvoja, s stališča dialektičnega materializma.

To je praksa, ki miselno in duhovno najprej osiromaši tistega, ki jo izvaja, istočasno pa ga potiska v krepilno nevarnega sovražnika socializma — v birokratizem, komunistu še toliko bolj nevaren, ker ga spremlja miselna okorelost, zaostajanje za razvojem — neznanje.

Mi moramo tovariše, ki so naselili temu škodljivemu pojavu, v naši Partiji osvoboditi, ker jih uničuje kot partijske funkcionarje in kot ljudi. Tragika teh tovarišev je med drugim tudi v tem, da so običajno zelo delavni, toda ne več v pozitivnem smislu. Pri njih danes brnijo telefoni še prav tako kot takrat, ko se je bila najhujša bitka za plan. Navadili so ljudi, da jih tudi danes še vprašujejo, kako naj se reši vrsta vprašanj, ki že zdavnaj spadajo v kompetenco organov ljudske oblasti.

Taka praksa preprečuje dvig podrejenih kadrov in onemogoča, da bi se učili na lastnih izkušnjah ter se osamosvojili.

Utrujenji od takega preživelega in nesmotrnega izrabljanja svojih moči, se ti tovariši po službi vračajo domov nervozni in nesposobni za resnejši študij v prostem času, nemalokrat prežeti s težnjo pozabiti vse, kar jih spominja na službo, kvečjemu se v njih poraja

TOMO BREJC

želja po lahkem in plitvem branju, ki njihovemu intelektualnemu razvoju ne more ničesar doprinesiti. S tem ne mislim zanikati, da je vsakemu človeku branje za njegovo duševno razvedrilo nujno potrebno, le da mi komunisti pri tem ne smemo nikoli pozabiti tudi na študij napredne marksistične literature, brez katere ni lastnega razvoja in ne uspešnega političnega dela med množicami.

Nadaljnja posledica take praktičistične dejavnosti je, kot smo že ugotovili, birokratizem, z njim pa se pojavljajo tudi vse negativne lastnosti, n. pr. oholost, oblastnost, napihnjena vsezanost, grob, neobčutljiv in netovariški odnos do svoje okolice ter otročja zaverovanost v samega sebe, ki se ji zdrav ljudski razum upravičeno posmehuje. To so nevarne, negativne lastnosti, ki jih komunist nikdar ne sme imeti, ker ga odvajajo daleč proč od resničnega lika komunista, kakršnega smo imeli v nedavnih zgodovini naše Partije, ki je tako silno pripomogel, da so delovni ljudje naše dežele Partijo goreče vzljubili in ji ne glede na vse žrtve sledili skozi najtežje preizkušnje.

Ni dvoma, da je boj naše Partije za izkoreninjenje birokratizma tako v naših partijskih vrstah kakor v vsem našem javnem življenju nova, velika in svetla stran njene najnovejše zgodovine. Toda ta boj še ni končan. Izpodnesli smo tla birokratizmu v naših ustanovah s celo vrsto konkretnih ukrepov v težnji, poglobiti in razširiti socialistično demokracijo, ki je nedvomno eno najuspešnejših sredstev za uničenje birokratizma. Toda ostanki birokratskega načina vodenja in upravljanja ter birokratskih odnosov živijo dalje v naši zavesti. Tu pa bo potrebna še nadaljnja trda borba, da jih bomo dokončno izruvali s koreninami in koreninami vred.

Ali ni konkretni dokaz za to trditev dejstvo, da se stari način vodenja in upravljanja trdovratno ohranja na nekaterih okrajnih komitejih, čeprav se je do kraja preživel ter so prenehali vsi pogoji in potrebe, ki so ga do pred kratkim še nekako opravičevali?

Ali ni resno opozorilo dejstvo, da sedaj že na občinskih komitejih zopet tožijo, kako jih zasiplje gospodarska in ostala dejavnost za napredek občin, tako da spet nimajo časa za lastno idejnopolitično vzgojo in zato še toliko manj za politično vzgojo množic.

Upravljanje podjetij po delovnih kolektivih je prav gotovo preslego že doslej vsa naša pričakovanja. Produkcija se naglo dviga, raste kvaliteta proizvodov. Če nas ne zadene kakšna hujša neugoda, bomo v nekaj letih doživeli blagostanje, kakršnega si delovni ljudje v stari Jugoslaviji še zamisliti nismo mogli. Toda že v letošnjem letu so se pri delitvi presežka plač pojavili posamezni primeri, ki grede na škodo potrošnikov, v škodo celote. Ti osamljeni primeri se bodo nedvomno dali

dov. Iz težkih izkušenj preteklosti raste zavest, da sta enakopravnost in medsebojno spoštovanje narodov negodna pogoja za sleherni razcvet nacionalnih kultur v mnogonacionalni državi. Med manifestacije te zavesti spadajo nedvomno tudi skupna zborovanja književnikov Jugoslavije.

Nemalo je problemov, ob katerih se bodo zborovalci na III. kongresu Zveze književnikov Jugoslavije morali zaustaviti, ko bodo ocenjevali prizadevanja in uspehe naših pesnikov, pisateljev in književnih kritikov v preteklem obdobju, ko bodo opredeljevali glavne naloge, ki jih ima Zveza pred seboj.

Mislím, da je problematiko našega književnega ustvarjanja moči zgostiti okrog treh glavnih problemov, ki so bili v zadnjem času predmet razpravljanja v slovenski in vobče jugoslovanski javnosti, zlasti pa med pisci in književnimi kritiki.

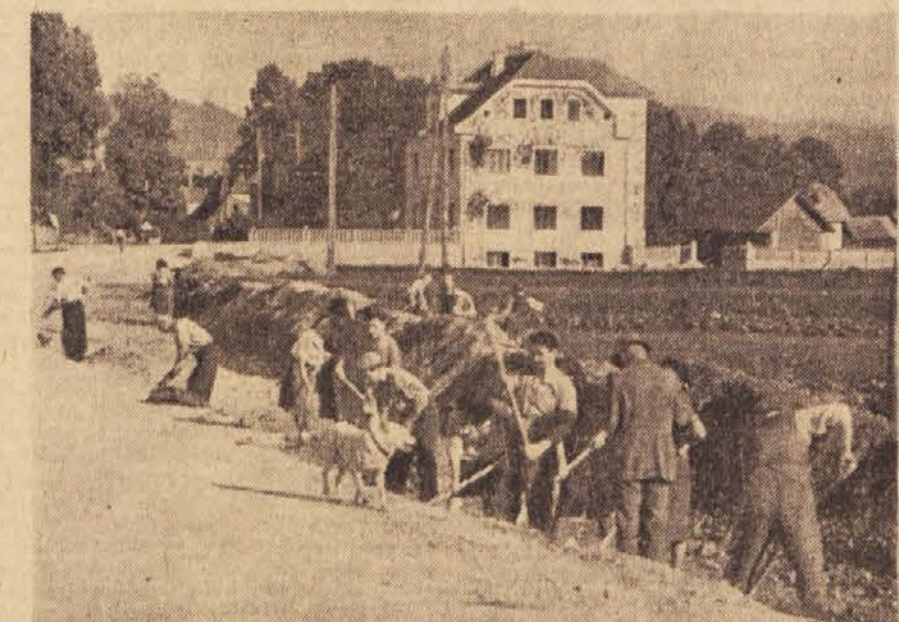
Kot problem, ki je teoretično sila zanimiv in praktično nič manj važen, se mi vidi tisti, o katerem smo pri nas na Slovenskem pričeli razpravljati v zvezi z esejem Juša Kozaka »Komu zvoni?«, objavljenem v »Novem svetu«. Gre za vprašanje, ali so obdobja velikih družbenih premikov in revolucij sploh naklonjena umetniškemu ustvarjanju in če so, katerim zvrstem umetniškega ustvarjanja so naklonjena bolj in katerim manj.

Ce obdobja velikih družbenih premikov in revolucij na sploh niso naklonjena umetnosti, tedaj tudi ne moremo pričakovati velikih stvaritev v dobi tako velikih družbenih presnavljanj, kakor jih doživljamo v procesu socialistične graditve. Če je tako, tedaj je v naši prehodni dobi umetnost na sploh, ali vsaj nekatere njene zvrsti, po višjih zakonitostih duhovnega ustvarjanja obsojena na životarjenje. Če pa zgodovinska dejstva take splošne zaključke zavračajo, tedaj morajo biti naši teoretični in praktični napori usmerjeni v naš čas. V njem je treba odkrivati objektivne in subjektivne vzroke naših pomanjkljivosti, posebej še vzroke za zaostajanje posameznih vrst umetniškega ustvarjanja.

S tem prehajam na drugega od treh problemov.

stično demokracijo na področju umetniškega ustvarjanja neločljivo zvezan z bojem za umetniško podobo našega življenja.

Umetniške podobe življenja ne more niti pri nas niti kje drugje dati književnost, ki jo je moči najtočneje označiti kot književnost birokratskega optimizma. Ta vrsta književnosti prevladuje v Sovjetski zvezi ter duši rast resnično napredne književnosti v domovini Belinskega, Gogolja, Tolstoja, Čehova in Gorkega. Namesto življenja naj bi književnost »upodabljala« birokratske dekrete. Prav tako malo resničnega življenja bomo našli upodobljenega v književnih proizvodih, ki nam jih krojijo po vzorcih zapadnoevropske buržoazne dekadenca. Iz monomanskih in erotomanskih blodenj izgubljenih individuijev, odtujenih svetu in človeku, se ne more izoblikovati podoba življenja. Kakor nismo zavrgli sovjetske »demokracije« zato, da bi sprejeli buržoazno, tako nismo pokazali hrbita

Frontovci iz Vevé in Polja so opravili doslej v tekmovalstvu za VI. kongres KPJ čez 2300 prostovoljnih ur pri preureditvi ceste Ljubljana—Zalog

slavije. Gre potemtakem za občejugoslovanski problem.

In vendar je lahko sleherni sestanek starih partizanskih borcev svojimi viri umetniškega navdiha. In vendar se v naših tovarnah, iz globokih družbenih konfliktov na našem podeželju, oblikujejo človeški liki in odnosi, vredni književnikovega peresa. In vendar naše ljudske množice niso puhla fraza v prigodnostnih govorih, marveč torišče živega dogajanja z manifestacijami človeških kvalitete, ob katerih zastrmiš. Trdna zveza s tem dogajanjem je najučinkovitejše sredstvo proti pretvarjanju književnika v ozko specializirane pisarja-birokrata ali pa v narcisadekadenta, zaljubljenega vase in v svojo osebo revo.

Obnavljanje tega problema zategadelj v razpravljanjih med književniki socialistične zemlje ne more izostati.

Nobenega dvoma ni, da se je v treh letih med dvema kongresoma Zveze književnikov Jugoslavije nakopičilo toliko odkritih vprašanj, kakor zlepa ne doslej. Zato smo trdno prepričani, da bo »ljubljanški kongres« Zveze ostal v zgodovini jugoslovanske književnosti zabeležen kot pomembna pobuda za razvoj naše socialistične kulture.

zaježiti z ustreznimi administrativnimi ukrepi, ne da bi se pri tem zmanjšala pobuda za nadaljnji dvig produkcije in kvalitete. Hkrati pa mora te ukrepe spremljati idejnopolitična vzgoja delovnih kolektivov, da ne bi vse večji materialni interes privedel do malomeščanske sebičnosti, do duševnega poplivenja, podobnega onemu na Zapadu, ki mu v socialistični skupnosti ni mesta, ki ne more in ne sme biti lastnost socialističnega človeka.

Ze lani in tudi letos smo v naši Partiji imeli precej opravka z religiozno vžveževnostjo kot rezultatom pojačene političnega dela nasprotnikov socialistične vzgoje in seveda rezultatom naše nezadostne politične aktivnosti. Praksa letošnjega leta pa nam kaže, da je ta negativni pojav splahnel tam, kjer smo organizirali politična poljudnoznanstvena predavanja o religiji, o njenem nastanku itd. Praksa dalje kaže, da tudi na tem področju zaznamujemo znatne uspehe, odkar je Partija na idejnopolitičnem torišču prešla v ofenzivo. Tako se je ta metoda preprečevanja ljudi tudi na tem področju izkazala kot nauspešnejša, zato je treba v bodoče nadaljevati še v večjem obsegu, toda pogoj je vedno znova to, da komunisti tudi sami obvladamo znanstveni material te vrste, da bi mogli obvarovati ljudi škode, ki jim jo prinaša religiozno vžveževstvo.

Vsaka velika doba ima tudi drobne senčne strani. Poleg naporov za blaginjo ljudstva moramo skrbeti, da se ne bi zgodilo nič, kar bi zaviralo boj za znanstveno, duševno in plemenitejšo vzgojo tistega, kateremu so pravzaprav posvečeni vsi napori in vsa skrb Partije: človeka.

Končno bi se rad dotaknil še enega vprašanja. Tudi pri nas imamo še posameznike, o katerih bi ne mogli reči, da nimajo marksističnega znanja, pa se jih kljub temu drži birokratska navlača, z njo pa več ali manj tudi negativne lastnosti, ki smo jih našli zgoraj.

Mislím, da so porazne posledice birokratske prakse vodilnih ljudi v Sovjetski zvezi za nas in za mednarodno delavsko gibanje nam vsem najresnejši opomin, česa se je treba varovati, kako je treba marksizem študirati in uresničevati.

Na to vprašanje je vodstvo naše Partije že dalo jasen odgovor v teoriji in praksi, ki izključuje možnost take nevarnosti v naši državi. Toda kljub temu moramo poudariti, da je birokratsko izkrivljanje marksizma še lahko nevarno posamezniku, ki bi osvojil samo suho črko, ne pa tudi razvojne, življenjske in revolucionarne vsebine marksizma, njegovega resnično velikega in človeškega humanizma, njegovega duhovnega bogastva.

Za tak poglobljeni in življenjski študij marksizma, upoštevajoč še prav posebno razprave, članke in govore voditeljev naše Partije, se moramo mi boriti. Mislím tudi, da je enkrat za vselej (Nadaljevanje na 2. strani.)

Z OKRAJNIH PARTIJSKIH KONFERENC

Komunisti morajo biti politični borci
ki vodijo množice z osebnim zgledom in s prepričevanjem

Poročilo sekretarja novomeškega okrajnega komiteja Martina Žuglja na partijski konferenci, ki je bila v Novem mestu minulo nedeljo, je bilo bogato podatkov in ugotovitev. Iz njega je bilo lahko razpoznati, da so partijske organizacije naporno delale in da imajo ob letnem obračunu pokazati marsikak uspeh. Razprave o poročilu, v kateri je sodeloval skoraj vsak peti delegat — čeprav je bilo splošno nekaj trenutkov neprijetne tišine — je potrdilo, da se partijske organizacije vse bolj odtrajajo starih načinov dela. V poročilu kakor tudi v razpravi pa niso bili poudarjeni samo uspehi. Še več je bilo povedanega o slabostih. Kritičnost do lastnega dela je bila značilna za konferenco.

V začetku tega poročila je vsekakor treba poudariti vsaj veliki uspeh nedavnih odprtih partijskih sestankov v novomeškem okraju. Prvič zaradi tega, ker so pokazali, da se partijske organizacije niso odtrajale od množic, in drugič, ker bodo poslej prav taki sestanki skoraj stalna oblika partijskega življenja. Če je bilo na odprtem partijskem sestanku v Sentjerneju 280 nepartijscev, na Dvoru 170, v Hinjah 130, v Žužemberku 110, v Trebnjem 160, v Podgradu

(Nadaljevanje s 1. strani)

treba prenehati z govorenjem, da ni časa za študij. Čas je in predvsem mi komunisti ga moramo najti, zavedajoč se:

da je devetdeset odstotkov najrazličnejših slabosti, o katerih smo že govorili in katere se odražajo v naši Partiji, rezultat nezadostne idejnopolitične zrelosti, rezultat zanemarjanja osebne idejnopolitične vzgoje,

da je naša naloga, do kraja uresničiti cilj, ki smo si ga zastavili: zgraditi tako socialistično državo, v kateri bomo srečno živeli mi in ki bo lahko služila za zgled delavskemu razredu v drugih državah,

da brez dosledne marksistične vgoje tudi danes, v pogojih ljudske oblasti in najširše svobode, ne moremo uspešno delati, če se marksistične znanosti ne poslužujemo v vsakodnevni življenjski praksi.

Sem spada tudi nujna potreba branja velikih naprednih književnih del domačih in tujih klasikov, saj živimo v času, ko nam je bolj kot nekaj potreba obogatitev duha in širjenje miselnega obzorja.

Bliža se VI. kongres Komunistične partije Jugoslavije — tiste Partije, kateri se imamo mi kot narod in kot delovno ljudstvo zahvaliti za to, da smo danes svobodni kakor razen jugoslovanskih noben drug narod na svetu, da imamo hkrati vse možnosti, ustvarjati sebi in bodočim rodovom boljše prihodnost. In eden izmed dokazov zvestobe in hvaležnosti naši Partiji in VI. kongresu naj bo tudi naš trdni sklep, da bomo v bodoče posvetili večjo skrb svoji osebnosti kakor tudi idejnopolitični prevzgoji ljudskih množic.

120, potem je za te kraje takšen obisk pomemben pokazatelj razpoloženja tamkajšnjih prebivalcev. In ti niso bili na sestankih samo opazovalci, temveč so, osebno zavzeti za razvoj partijskih organizacij, vplivali na njihove sklepe in včasih celo odločilno posegli v izvolitev tega ali onega partijskega sekretarja organizacije, kakor je bil to primer v Jurki vasi.

Že prej, pa tudi na odprtih sestankih so partijske organizacije, varujoč čisto podobo komunistov, kaznovale več članov zaradi prekrškov zoper komunistično moralo ali disciplino, nekaj pa jih tudi izključile. V vsem obdobju od lanske okrajne partijske konference do danes so izključile 77 članov, okoli 60 pa so jih kaznovale. Ti ukrepi so bili strogi, toda potrebni. Verjetno pa bi lahko bilo manj kazni, če bi partijske organizacije že poprej bolj poskrbele za vzgojo svojih članov in jim pomagale sprosti odpravljeni slabosti. Izvenpartijske množice so po teh ukrepih začele še bolj ceniti partijske organizacije, ker so jim potrdile vero v komuniste. Obisk na odprtih partijskih sestankih je bil dokaz tega njihovega zaupanja v Partijo.

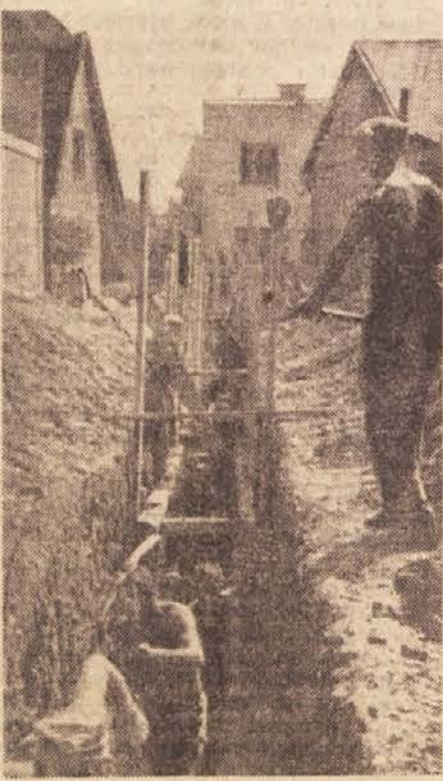
Na drugi strani pa je na odprtih partijskih sestankih splahnelo v nekaterih partijskih organizacijah tudi nezaujanje do ljudi. Le v Vrhpolju se je našel sekretar, ki ni hotel sklicati odprtega partijskega sestanka, češ da bo polagal račun samo pred partijo. Kakor da Partija ni zaradi ljudi, ampak nekaj iznad njih!

Še posebno je bil za vse partijske organizacije v novomeškem okraju velika potrditev vere množic v Partijo nepozabni partijski shod v Toplicah. Ta lahko v novomeškem okraju obrodi nadvse bogate sadove, če bodo partijske organizacije z vztrajnim političnim delom sposobne obdržati in nenehno razvijati socialistično zavest množic.

Prav to, politično in vzgojno delo pa je bilo doslej v novomeškem okraju nekoliko zanemarjeno. Tovarišica Vida Tomšič, ki je med razpravo opozorila na nekaj zelo tehtnih vprašanj, je med drugim omenila, da se je konferenca premalo zanimala pri delu organizacije Osvobodilne fronte, kajti te so najprikladnejša oblika, v kateri lahko pridejo politične težnje množic do uveljavitve. Na delo frontnih organizacij pa tudi drugih množičnih organizacij se je prečesto gledalo le s tehnične strani. Prav sedaj, ko se bližajo volitve za občinske in okrajne ljudske odbore, pa terja čas, da se začne z resnim političnim delom.

Tudi borba proti špekulaciji, ki se ponekod ponavlja zaradi škode, prizadete po suši, bo uspešna le, če bo sodelovala na prepričevalni besedi kmetom, na vzbujanju prave patriotične zavesti pri njih. Komunisti morajo postati resnični politični borci, ki bodo vodili množice z osebnim zgledom, sposobni, prepričati jih. Zato pa je treba, da si komunisti odpro široko politično obzorje in se zanimajo tudi za zunanje politična vprašanja.

Takšna samovzgoja komunistov — doslej je bilo ideološko delo po partijskih organizacijah šibko in velik del komunistov ni študiral — bo pogoj za uspešno vzgojo nepartijscev. Že doslej se je pokazalo, da je borba proti sovražniku uspešna, če so partijske organizacije same čiste in trdne. Tak primer je na primer borba proti klerikalizmu. Ko so partijske organizacije izločile iz svojih vrst nekatere posameznike, ki si še niso razčistili pogleda na svet, ali pa špekulante, ki so se med partijo razglašali za ateiste, doma pa hodili k verskim obredom, in bili v Partiji, zgrošeno misleč, da bodo tako uživali kak privilegij — je bil mnogokje izpodkopan tudi vpliv klerikalizma

Letos so se v Ljubljani lotili gradbenih del z veliko vnamo. Posebno kanalizacija bo to leto izboljšana.

in tudi odkriti reakcionarno delo tistih, ki jim je uspelo doslej pritažiti se.

Konferenca je prav po zaslugi žena delegat tudi močno poudarila važnost Fronte žena in političnega ter splošno-vzgojnega dela med ženami. Partiji so doslej prepustili delo med ženami samo partijkam, ne da bi jim pomagali pri reševanju ženskega vprašanja, ki je splošno družbeno vprašanje. Žene so v novomeškem okraju premalo zastopane v javnem življenju. Že te številke, da je na primer v okrajnem ljudskem odboru od 152 članov le 5 žena in od 506 občinskih odbornikov le 31 odbornic, kaže na njihovo zapostavljanje. Žene partije so se na konferenci zato upravičeno pritoževale nad brezbriznostjo nekaterih tovarišev do teh vprašanj.

Na konferenci je bilo hkrati tudi kritično ocenjeno delo med mladino. Le 60 % nje je vključene v mladinske organizacije. Pa še med temi mladinskimi organizacijami se najdejo take, ki niso še proučile Rankovičevega pisma. Med mladino in ženami čaka torej partijsko organizacijo v novomeškem okraju še mnogo dela.

Okrajna partijska konferenca v Novem mestu je bila vsekakor ploden delovni razgovor med komunisti. Na njej je bil izvoljen tudi novi 25-članski okrajni komitej, za sekretarja pa je bil izbran narodni heroj Jože Borštnar. On in še tovariši Martin Žugelj, Franc Kolar in Miha Počrvina pa bodo šli kot odposlanci novomeških partijskih organizacij na VI. kongres KPJ.

Dobra osnova za nadaljnje
delo partijskih organizacij
v Mariboru in okraju Maribor-okolica

Prejšnji teden sta bili v Mariboru dve širši partijski konferenci. Najprej je imela svojo letno konferenco partijska organizacija Maribora, dan nato pa še partijska organizacija okraja Maribor-okolica. Vprašanja, o katerih sta razpravljali obe konferenci, se sicer precej razlikujejo, vendar pa sta imeli toliko skupnih potez, da je mogoče spregovoriti o obeh hkrati.

Obe konferenci sta bili skrbno pripravljene, kar se je poznalo predvsem pri poročilih, ki jih je podal mestni, oziroma okrajni komitej KPS, pa tudi pri razpravah po teh poročilih, ki so dale osnovnim partijskim organizacijam mnogo več osnov za nadaljnje delo kakor katera koli okrajna partijska konferenca doslej. Posebno se je v tem odlikovala še razprava na mestni konferenci. Lani je bilo v tej razpravi mnogo več presplošnega govorjenja o nalogah, pavšalne kritike in drobnjakarstva kakor pa letos. Iz celotnega poteka konference je bilo čutiti veliko razgibanost osnovnih partijskih organizacij v predkongresnem delu. Značilno je bilo tudi to, da so delegati osnovnih partijskih organizacij bolj smelo kot doslej kritizirali del svojih organizacij ali posameznih članov. Več je bilo govora tudi o borbi osnovnih partijskih organizacij proti idejnemu sovražnikom naše socialistične stvarnosti, skratka, obe konferenci pomenita znaten korak naprej v delu osnovnih partijskih organizacij obeh okrajev.

Mestna partijska konferenca je posvetila mnogo pozornosti vprašanju delavskega upravljanja. Konferenca je ugotovila, da osnovne partijske organizacije delavskim svetom in upravnim odborom še niso dajale dovolj pomoči in da ta pomoč ni bila stalna. Posamezne organizacije so to ugotovile že na svojih odprtih partijskih sestankih ter se pogovorile, kako bodo popravile to napako. Partijska organizacija v MTT na primer ni odločila, da bo vplivala na člane delavskega sveta, med katerimi je precej članov Partije, da se bodo pred zasedanji in po njih pogovorili z delavci po svojih oddelkih. O izdatnejši pomoči delavskemu svetu so razpravljale tudi partijske organizacije v Metalnic, TAM in drugod ter povsod sprejele ustrezne sklepe.

Težišče razprave na partijski konferenci okraja Maribor-okolica pa je bilo posvečeno združništvu in demokratizaciji ljudske oblasti. Konferenca je kritično ocenila delo osnovnih partijskih organizacij v teh dveh vprašanjih in ugotovila, da jima niso posvetile dovolj skrbi. Na sedanjo reorganizacijo združništva so partijske organizacije ponekod gledale bolj kot na stvar tehničnega značaja kakor pa kot na važno poglavje politične borbe za socializem na vasi. Te slabosti so spretno izkoristili razni sovražni elementi, ki so trosili parole o splošni likvidaciji združenj, že delili med seboj zadržano imetje in pod vodstvom protiljudskih duhovnikov razpredli po vaseh svoje mreže za protizdružno propagando. Na več krajih so bili primeri, da so bivši bogati kmetje ponujali članom združenj, bivšim vinčarjem, kos svoj zemlje, samo da bi ti stopili iz združenj in potem dajali kmetom zopet ceneno delovno silo.

Današnji številki smo priložili položnice vsem naročnikom, ki dolgujejo naročnino za nazaj, ter onim, ki je še niso plačali za tekoči mesec. Prosimo jih, da se položnic poslužijo ter naročnino čimprej nakažejo.

UPRAVA »LJUDSKE PRAVICE«

KRIŽEVSKA INDUSTRIJA
GRADBENEGA MATERIALA

»KRINGRAMAT«
KRIŽEVCI, tel. 45

prodaja zidno in strešno opeko dobre kakovosti v vseh količinah. Cena franko vagon Križevci: bobrovec po 7,80 din, tlačena strešna opeka (dvojni falc) po 10 din, vlečena strešna opeka (enojni falc) po 11 din, navadni zidaki po 3,99 din. — Naročila izvršujemo takoj.

Križevačka industrija gradbenog materijala, Križevci
TOMISLAVOVA 84

PRED VI. KONGRESOM KOMUNISTIČNE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Slovenske meščanske stranke
v boju proti progresivnemu gibanju
med dvema vojnama

Ivan Kreft

(Nadaljevanje)

Kar zadeva notranjo ureditev Jugoslavije kot izraz neresnega nacionalnega vprašanja kot glavnega političnega vprašanja, ki je nevarno slabilo same temelje države, je značilno, da je ista meščanska stranka zastopala popolnoma nasprotno stališče, ki je bilo odvisno od tega, dali je stranka v opoziciji ali na vladi.

SLS je že pred, a posebno po sprejemu ustave ostala več ali manj v opoziciji do 1927. leta, čeprav je od časa do časa sodelovala v vladi. Delna sprememba v njeni politiki je nastopila že leta 1925, ko so Hrvati prenehali s pasivno resistenco in so stopili v vlado pod vodstvom Stjepana Radića (predsednika hrvaške republikanske kmečke stranke HRSS). Z vstopom Radića v vlado je nastal nov položaj. Do leta 1925 je SLS za Slovence zahtevala narodno avtonomijo in revizijo ustave ter si s tem znova pridobila zaupanje, ki ga je izgubila takoj po vojni. Število njenih pristašev je zopet začelo rasti, kar se je pokazalo posebno pri volitvah, pri katerih je Samostojna demokratska stranka nastopila z velikim terorjem. Proticentralistično stališče radićevcev in klerikalcev je v Beogradu rodilo grožnja o »amputaciji«. Čeprav ta grožnja o »amputaciji« ni bila resna,

bila je vendarle nevarna glede na grabežljivost italijanskega fašizma, katerega lakomnost se je v zadnjih mesecih ponovno pokazala v zvezi s Trstom.

SLS je poskušala prepričati HRSS o koristnosti sodelovanja v skupščini, kar bi ojačilo protibegemonistično opozicijo. Hkrati pa je SLS nagovarjala Pašića, naj pristane na revizijo ustave (Markov protokol l. 1923). Na drugi strani pa se je SLS sporazumevala tudi z Davidovičevimi demokrati in Spahovi muslimani. Uspeh tega sporazumevanja je bila vlada Davidovič-Korošec-Spaho, ki je bila na oblasti od 24. julija do 6. novembra 1924. leta. Tej vladi je uspelo pregovoriti tudi Radića, da je prišel s svojo poslansko skupino v parlament. Pozneje je ta vlada Radića pridobila tudi za sodelovanje v vladi, kar pa sta generaliteta in dvor preprečila s tem, da sta odklopila vojnega ministra in povzročila krizo vlade. Tako je tudi meščanskim strankam postalo jasno, da dvor, ne glede na ustavo in parlament, dopušča samo take vlade in take ministre v vladah, ki so za centralistično ureditev države in na ta način pravzaprav odločuje o vsem.

V tem času (1918—1925) so bili slovenski samostojni demokrati najpogosteje zastopani v ladi. Meseci njihovega

vladanja so ostali dolgo v spominu slovenskega ljudstva kot črni dnevi. SDS je namreč organizirala fašistično organizacijo jugoslovanskih nacionalistov (Orjuna), ki je povzročila v slovenskih mestih, delavskih centrih in po vaseh krvava nasilja. Takrat je SDS bojevitvo zagovarjala idejo narodne enotnosti Srbov, Hrvatov in Slovencev ter na osnovi tega načela centralistično ureditev države. Vlada Pribežević-Pašić je tudi začasno zlomila odpor Hrvatov, razpustila HRSS in aretirala Radića.

V vladi, v katero je 18. julija 1925 vstopila HSS, niso bile zastopane slovenske stranke. SLS je takrat začela umikati svoje zahteve po reviziji ustave in avtonomije Slovenije ter je vložila ves svoj napor le v to, da pride kot največja slovenska stranka v vlado ne glede na okoliščine, da bo zaradi nje iz vlade izpadla HSS. V tem je SLS uspela 1. februarja 1927. leta. Takrat je Radić izpadel iz vlade, ker so radikali ostali gluhi za njegove zahteve.

Tako se začne obdobje odkritega izigravanja Slovencev po njihovi največji stranki SLS proti interesom Hrvatov v korist nosilcev hegemonije. Vlogo SDS je sedaj prevzela SLS, ki je svojo oblast v Sloveniji izkoristila za to, da se maščuje svojemu nasprotniku ter da delno, oziroma kolikor je pač mogla, spremeni uradniški aparat, posebno učiteljski. Prenešali so križem vse Jugoslavije. Namesto stvarne politike je vodila SLS politiko prestiža in drobtin. Za njo je bilo glavno, da zadovolji osebne koristi vodilnih pristašev stranke in nekaterih gospodarskih skupin svojega tabora. Kljub vse večjemu odporu svojih lastnih pristašev se je dr.

Korošec z »Blejskim paktom« tesno povezal z najboljši velikosrbsko skupino radikalov, to je z Vukičevićevimi radikali. SDS je takrat vodila opozicijski boj ter je naglaševala potrebo za rešitev perečih gospodarskih in socialnih vprašanj, k temu pa je zahtevala še depolitizacijo uprave in njeno decentralizacijo. Pri parlamentarnih volitvah 1927. leta, ki jih je razpisala koalicijska vlada klerikalcev, radikalov in davidovičevcev, SLS zaradi rastočega nezadovoljstva ni uspelo pripeljati na volišča vseh svojih volivcev, zaradi česar je bila zabeležena precejšnja abstenenca.

23. februarja 1928 je postal dr. Korošec notranji minister v drugi Vukičevićevi vladi, ki je uvajala najbolj nesmiselnega centralizem ter se cinično norčevala iz vseh načel parlamentarizma, saj je v vseh večjih krajih s silo zadržala demonstracije proti nettunskim konvencijam, ki so urejevale odnose med Italijo in Jugoslavijo. Italijani so dobili s to konvencijo celo neke privilegije. Stranka, ki je veljala kot zastopnica Slovencev, je podpirala vlado in politične skupine, ki so v Narodni skupščini pripravljale atentat na Radića. Ko so po atentatu hrvaški narodni poslanci zapustili okrvavljeni parlament in Beograd, je po enomesečni vladni krizi dr. Korošec 27. julija 1928 sestavil novo vlado kljub ogorčenim protestom samih pristašev SLS, posebno krščanskih socialistov, in kljub protestom Hrvatov in opozicijskih Srbov. Imenovanje dr. Korošca za predsednika vlade je bilo v takratnem položaju simboličen odraz dejstva, da je vodstvo SLS najmočnejše orožje beograjskih hege-

Razprave o liku komunistu na obeh konferencah so pokazale, da so osnovne partijske organizacije v zadnjem času zaostrele to vprašanje. Partijske organizacije v Mariboru in v okraju Maribor-okolica so izključile v zadnjih mesecih večje število svojih članov zaradi dvoletnosti, karijerizma, nerazčiščenih verskih pojmov, posameznike pa tudi zaradi sovražnega delovanja. Konferenci sta ugotovili, da so se ti ljudje vtiho tapili v Partijo predvsem zaradi tega, ker so računali na gmotno korist, nekateri pa tudi zato, da bi v sami Partiji nadaljevali svoje razdiralno delo. Toda osnovne partijske organizacije so jim hitro prekrizale račune. Posebno v okraju Maribor-okolica je bilo precej izključitev zaradi nerazčiščenih verskih pojmov, kar razlaga partijskim organizacijam, da bodo posvečale ideološko-politični vzgoji svojih članov večjo skrb. Pri kaznovanih politikih pa osnovne partijske organizacije niso ubrale enotne poti. Tiste v mestu so nastopale sorazmerno ostreje proti delavcem kakor proti nameščencem, v okraju pa je bilo enako s kmeti in z delavci. Tudi tam so partijske organizacije gledale na njihove napake bolj ostro kakor na napake nameščencev, čeprav sta se vprav v njihovih vrstah pogosto pojavljala oportunistična in malomeščanstvo.

Na obeh konferencah je bilo precej govora tudi o vlogi žena. Delegatione iz Maribora so spregovorile o več primerih zapostavljanja žena. To se je pokazalo že pri volitvah v nekatere delavske svete mariborskih podjetij ter pri odpuščanju žena iz službe, delegatke na okrajni konferenci pa so govorile predvsem o potrebi po večji politični aktivizaciji kmečkih žena, ki jih skuša spraviti čim bolj pod svoj vpliv reakcionarna duhovščina.

Skrb za človeka postaja vse bolj eno najvažnejših področij dela partijskih organizacij. To se je pokazalo predvsem na mestni konferenci, kjer so posamezni delegati govorili o raznih zdravstvenih vprašanjih in njihovem reševanju, predvsem pa o problemu poškodb delavcev, zaradi česar mariborska podjetja izgubijo letno težke milijone. Samo lani se je skoraj vsak tretji mariborski delavec poškodoval pri delu.

Na obeh konferencah so ugotovili tudi velik pomen zadnjih odprtih partijskih sestankov. Samo v Mariboru je prisostvovalo odprtim sestankom blizu 8000 nepartijscev, v okraju Maribor-okolica pa nad 5000. Ponekod so prav ti sestanki podrli nekako pregrado, ki se je dvigala med partijsko organizacijo in med sredino, v kateri dela.

Ze odprti partijski sestanki so mnogo razpravljali o mladinskem vprašanju. Tudi na obeh konferencah je bilo o tem precej govora. Osnovna slabost posameznih partijskih organizacij pri delu z mladino je v tem, da so smatrale vzgojo mladine za stvar mladine same, za svojo dolžnost pa samo to, da so določile kakega svojega člana mladinskemu aktivu v pomoč.

Omenjeni partijski konferenci sta pokazali, da se partijske organizacije zavedajo svojih dolžnosti v skupnosti, kjer delajo, in da se trudijo čimprej odpraviti svoje napake.

— na

monistov proti upravičenim narodnim zahtevam Slovencev in Hrvatov. Od take politike SLS so imeli koristi samo vodilni krogi stranke, nobene koristi pa ni imelo ljudstvo, ki mu je taka politika ogromno škodovala. S tem je SLS ne samo omogočila zatiranje lastnega naroda, temveč povzročila, da se je sovražstvo vseh zatiranih narodov, posebno Hrvatov, do dr. Korošca začelo koncentrirati na Slovence v splošnem.

Politično vlogo, ki sta jo obe meščanski stranki igrali, lahko označimo kot jezicek na tehtnici v borbi med Beogradom in Zagrebom za drobtine v korist političnih in ekonomskih skupin teh dveh strank. Odločno vlogo je pri tem igrala SLS, ki je kot največja slovenska stranka veljala kot nekak predstavnik Slovenije.

Od sprejetja Vidovdanske ustave 1921. leta pa nekako do 1926 ali celo do 1927. leta je SLS dajala videz, kakor da je skupno s HSS v opoziciji proti centralizmu, postavljajoč zahtevo za revizijo ustave in avtonomijo za Slovence. Ko je Radić stopil v vlado, SLS ni več mikala njeno vlogo opozicijske stranke. SLS se je zelo mudilo pri v vlado in bila je pripravljena za dosego tega cilja priznati celo Vidovdansko ustavo. Naivni pristaši SLS so verjeli, da bo z vstopom dr. Korošca v vlado prenehal centralizem in da se bo njihov gospodarski položaj zaradi tega popravil. Prav tako so upali, da bodo dobili več svobode in možnosti v kulturnem razvoju. Toda to se ni zgodilo. Ko je prišlo do proglasitve diktature, sta se vodstvi SLS in SDS znašli na istih produktorskih pozicijah.

Krepitev demokratičnosti pri upravljanju podjetij - važna naloga Partije

V referatu tov. Kristana, radovljanskega okrajnega sekretarja KPS, je konferenca dobila temeljno osnovo za diskusijo, predvsem pa o nadaljnjem delu, kajti v referatu je bilo obdelanih toliko stvari, da jih je bilo nemogoče pretehtati v enodnevnih konferenci. Kot gost je prisostvoval konferenci tudi sekretar CK KP Slovenije tovariš Miha Marinko. V diskusiji je govoril o vrsti problemov, ki bodo prav tako mnogo koristili vsem zbranim delegatom, ki bodo prenašali zaključke konference na osnovne partijske organizacije.

Koristne zaključke je dala konferenca glede delavskega upravljanja. Partijske organizacije so se v mnogih primerih borile za socialistično demokratično, ki mora biti temelj uspešnemu upravljanju. V jeseniški železarni, ki je v tem dosegla nedvomno največje uspehe, vendar ni ostalo brez napak, kajti dogodilo se je, da so oblike delavskega upravljanja preraščale zavest posameznih članov Partije. Tako so na primer nekateri člani Partije, ki so člani delavskega sveta, menili pri sprejetju cenilnika norm, da tega lahko sprejmejo že zato, ker so se o njem pogovorili v obratih z zastopniki Partije in sindikata. Proti takim trditvam so nastopili člani delavskega sveta, ki niso komunisti, pa so smatrali, da se je treba o takih stvareh pogovoriti z vsemi člani kolektiva. Nujno je razpravljati z vsemi delavci; vsakršna bojazen, da bi kolektiv delal nepravilne zaključke, je brez podlage, kajti že dosedanja praksa je pokazala, da je kritika, ki pride na ta način do veljave, v 90 odstotkih pravilna. To dokazuje tudi primer diskusije o razdelitvi dobička v železarni. Devetdeset odstotkov delavcev je bilo proti uravnolovki, 10% je zastopalo uravnolovko in med njimi celo komunisti, funkcionarji sindikata. Tak primer dokazuje, da je delavstvu blizu socialistična demokracija, da je kolektiv zrel in da se bo uprl vsem antisocialističnim tendencam, pa naj te pridejo od koder koli. Ze v februarju je tov. Kristan povedal, da v manjših obratih ponekod še prevladuje birokratizem, ki duši ustvarjalnost delavcev. Se je nekaj primerov, ko si delavci ne upajo govoriti, ker se boje represalij itd. Tudi se niso čisti pojmi o pravicah delavskega sveta. Taki nerazčiščeni pojmi so zavledli tudi nekateri tovariši v »Elanu« (Veriga Lesce) itd., da so delali nepravilne zaključke ali pa izdajali najrazličnejše ukrepe brez vrednosti delavskega sveta. Vendar je Partija v teh podjetjih znala ukreniti potrebno. Biro organizacije v »Elanu« je menil, da je delitev presežka dela stvar delavskega sveta, ne pa predsednika in direktorja, kot so to nepravilno tolmačili. S predsednikom upravnega odbora, ki ni razumel, da je poraba fonda za prosto razpolaganje,

če gre tudi za investicije, zadeva delavskega sveta in ne njegova, je biro organizacije razčistil pojme, ki mu niso bili povsem jasni.

Konferenca je ugotovila, da je še posebno važno prihajati pred delavski svet z vsemi podatki in brez bojazen, da bi delavci tega ne razumeli ali da bi ne bili sposobni pravilno sklepati. Dokler so v jeseniški železarni skrivali podatke pred delavskim svetom, ta ni pomenil tako rekoč nič, odnosno je bil nekaj posvetovalni organ. Odkar so prenehali s to prakso, ima delavski svet popolnoma drugačno vlogo; zanima se za vse stvari, diskusije so živahne, člani pa postavljajo tudi zahteve, česar vsega prej ni bilo. Dalje pa je diskusija opozorila tudi na dejstvo, da delavsko upravljanje na železnicah in v gozdnih podjetjih zaradi same organizacijske oblike še zdalč ne dosega takih uspehov kakor kolektivni z enim delovnim mestom. Delavski svet jeseniških železničarjev pošilja na direkcijo mnogo predlogov, ki pa ostanejo nerešeni; končno bo treba — tako pravijo železničarji na Jesenicah — rešiti tudi vprašanje sodelovanja železničarjev pri dobičku, ki ga ostvarjajo.

Delavsko upravljanje je rodilo tudi očitne uspehe v dvigu storilnosti. Ko je bilo uvedeno upravljanje po neposrednih proizvajalcih, je narasla storilnost v jeseniški železarni na 120, če vzamemo za indeks leto 1947 s 100. Na plavžu je produktivnost poskočila od 0,70, na 0,85 na delavca v enem dnevu (od leta 1947 do 1951), v matirnari od 0,81 na 0,99, na težki progji od 0,37 na 0,55 itd. Tako ne samo v železarni, povsod zasledimo povečanje produktivnosti, tako na primer v lokalni industriji od 100 v 1947 na 210 v letu 1951, v tovarni Plamen od 100 na 133 in v »Verigie« (Lesce) od 100 na 155.

Tega neprestanega naraščanja produktivnosti ne moremo iskati filistrsko samo v objektivnih pogojih, v izboljšanju delovnih pogojev, v zboljšanju organizacije dela, temveč tudi v kompleksu objektivnih in subjektivnih pogojev, ki nastopajo kot rezultat družbeno-ekonomskih odnosov. Prav zato so pojavi zmanjševanja vloge delavskega sveta vredni vsega obsojanja, kajti to pomeni zavirati nadaljnji socialistični razvoj. Vse primere familiarnosti in klikarstva moramo razbijati. V gostinstvu na Jesenicah na primer so tvorili upravni odbor upravniki posameznih podjetij, ki so s svojim delom dušili delovanje delavskega sveta. To je primer klike, ki se je zaprla vase, odpušala itd., a pred delavci celo zagovarjala svoje osebne napake in se spreminjala v pravo birokratsko kasto. Take primere podcenjevanja delavskega sveta je zaslediti še v nekaterih tovarnah. V podjetju »Plamen« je raz-

pisal volitve v delavski svet enostavno direktor. Upravnik Kašta je javno ugovarjal, da njega predsednik delavskega sveta prav nič ne briga. Prav tako lahko smatramo za podcenjevanje delavskega sveta primere, ko kličejo na oblastne forume za reševanje raznih vprašanj še vedno le direktorje, nikdar pa ne predsednikov upravnih odborov in delavskih svetov. To je v treantnem položaju razumljivo, kajti novo se vedno upira staremu, važno pa je, da bo partijska organizacija znala vedno storiti vse, da bodo ti pojavi čimprej zatrti.

Kot problem je konferenca postavila tudi vprašanje zračanja Partije z državnim aparatom, ker je glede tega lahko ugotovili precej slabosti. Kot primer je sekretar navedel reorganizacijo okrajnega ljudskega odbora. Zaradi nejasne perspektive ali pa morda zaradi sentimentalnosti so ostali v ljudskem odboru politični ljudje, aktivisti, ki so sicer nosili vso težo borbe v preteklosti, vendar niso strokovno dovolj sposobni, da bi izvrševali postavljene naloge. Hkrati pa so v svetih kakor v samoupravnih organih politično manj zreli ljudje, kar je tudi vzrok, da v teh svetih ni dovolj zavestne socialistične revolucionarnosti niti delavske kontrole. Zračanje Partije z aparatom duši končno tudi pobudo množic. Izrazit primer za to je občinski komite Begunje. Člani komiteja so prevzeli funkcije v zadrugi ter na ta način spojili združeno vodstvo s partijskim. Takšno stanje nedvomno potrjuje v dobi administrativnega socializma oblikovano zaveš, da je kmetijska zadruga podaljšek državnega aparata. Končno pa je v tem tudi največja nevarnost, da se zoži fronta kmetov pri reševanju problemov kmetijske proizvodnje. Zadruga s tem izgublja zvezo s kmečkimi delovnimi množicami, še posebno pa, če je predsednik kmetijske zadruge človek, ki je kot tesar zaposlen pri Gradisu in ni kmet. Tako je na Begunjah. Kako naj kmetje potem smatrajo to zadrugo za svojo!

Na konferenci so razpravljali še o drugih primerih. Sekretar Komunistične partije Slovenije tovariš Miha Marinko je govoril o vprašanju žena, o problemu blejske občine in v tej zvezi o vprašanju organizacije gostinstva nasploh. Vse to so važni problemi, o katerih bo treba še posebej pisati.

Na konferenci so izvolili nov okrajni komite, v katerega sta bila izbrana tudi delegata CK KPS tov. Mirko Zlatnar in Ivan Bertoncelj, kot delegate za VI. kongres KPJ pa so izvolili na konferenci tovariše: Staneta Kavčiča, Janca Rudolfa, Katarino Bergantovo, Janca Kosela, Franca Arha, Ivana Bertonclja, Jožeta Legata, Milana Kristana, Karla Kozarja in Rudija Bregčja. ms.

Klerikalna reakcija je skušala zavirati napredek kmetijstva na Tolminskem

Partijske organizacije tolminskega okraja so dale na okrajni konferenci, ki je bila v nedeljo, obračun svojega dela. Konferenca je posvetila posebno skrb boju partijskih organizacij za poglobljanje socialistične demokracije in družbenega napredka na Tolminskem kakor tudi politični graditvi partijskih organizacij in krepitvi lika komunista.

Boj partijskih organizacij za napredek kmetijstva je na Tolminskem ena osnovnih nalog. Ker v tem okraju prevladujejo pašniki in travniki ter je orne in ohdelovalne zemlje le malo, je treba posvetiti prvo skrb razvoju živinoreje. Glavna slabost dosedanjega združništva na Tolminskem je bila v premajhnem razvijanju splošnih kmetijskih združenj. Po reorganizaciji združništva sta ostali v tolminskem okraju le dve delovni zadrugi, vse druge pa so prešle bodisi kot odseki v splošne kmetijske zadruge ali pa so bile razformirane. Pri reorganizaciji združništva in njegovi krepitvi so bile partijske organizacije močan boj s klerikalno reakcijo, ki je skušala na vsak način onemogočiti napredek kmetijstva. Z dobrim in vztrajnim prepričevanjem kmetov je partijskim organizacijam uspelo raz-

činskih odborov še dokaj redno udeležujejo zborov volivcev in na zborih poročajo o svojem delu, da pa je tega premalo s strani članov okrajnega ljudskega odbora.

Tako kot pri razvijanju združništva se je morala partijska organizacija tudi pri utrjevanju ljudske oblasti boriti proti poskusom klerikalne reakcije, da bi zavirala razvoj socializma. Del reakcionarne duhovščine, ki je v tolminskem okraju stal na čelu te reakcionarne gornje, je bil neposredno povezan z nekaterimi emigranti in je od njih tudi dobival navodila za svoje delo. Tudi v tem primeru se lepo vidi, komu in kakšnim interesom služi klerikalna reakcija. Dekan Kobal iz Kobarida in nekateri drugi so bili na čelu tega sovražnega delovanja. V tem primeru ni šlo za posameznike, ki bi se ne strinjali z eno ali drugo stvarjo pri nas, marveč za organizirano skupino duhovnikov, ki se je v Kobaridu redno sestajala, dobivala tu navodila za svoje sovražno delovanje iz inozemstva od emigrantov in se tudi dogovarjala, kako razbijati in zavirati naš napredek. Pri svojem delu so se posluževali tudi metod, kakor jih kaže primer duhovni-

Člani okrajnega komiteja KPS Tolmin

biti reakcionarno delo in razkrinkati sovražnike. Posledice tega se kažejo v hitri krepitvi kmetijskih združenj. V tej borbi so partijske organizacije krepile tudi lastne vrste, kar lepo kaže primer vasi Sedlo, kjer se je po izključitvi člana Partije, ki je propagiral proti združništvu, dvignilo število članov KZ od 17 na 45 ter so vključili v KZ tudi mlekarne. Zadruga na cerkljanskem področju so začele tudi odbirati plemensko živino.

Veliko politično delo pri pojasnjevanju reorganizacije naše ljudske oblasti je omogočilo na Tolminskem, da so prišli v nove občinske ljudske odbore res najboljši odborniki, da so zasedanja občinskih odborov redna in udeležba polnoštevilna, čeprav so posamezne vasi dokaj oddaljene od sedeža odbora. Partijske organizacije so tudi pravočasno opazile pojave tako imenovane tajniške linije, to je primere, ko so tajniki občinskih odborov opravljali dolžnosti odbornikov, čeprav do tega nimajo pravice. S pravočasnim opozarjanjem na nepravilnosti so te pojave v glavnem odstranili in tako tudi okrepili delo ljudskega odbora kot celote. Precej skrbi so posvetile partijske organizacije tudi rednim zborom volivcev. Tako je oilo letos v tolminski občini 13 zborov volivcev, v kobarški 14, v Cerknem 8, v Mostu na Soči 8 itd. Podobno kot v nekaterih občinskih odborih je prišlo do raznih birokratskih pojavov tudi pri načelnikih oddelkov OLO. Tudi tu je pomagala pravočasna analiza in kritika odstraniti te pojave in krepiti svete in OLO. Partijska konferenca pa je opozorila tudi na dejstvo, da se člani ob-

ka Hlada, ki je v Logu pod Mangartom napadel v trgovini dve članici Partije, češ da so njuni otroci pogani, na njun odgovor, da otrok kljub temu živi, pa je zarjul, da tudi pes živi. Prek raznih članic marijine družbe in sorodnikov so organizirali pritisk na člani Partije in uvedli tajne poroke in krste. Kadar jim je tak poskus uspel, so ga uporabili za razbijanje ugleda članov Partije. Partijske organizacije so močno zaostrele boj proti misticizmu in klerikalni reakciji in uspelo razkrinkati razne sovražnike v duhovniških oblačilih.

Tako v referatih na konferenci kakor v diskusiji so obravnavali tudi delo množičnih organizacij. Frontna organizacija v tolminskem okraju je dosegla v minulem letu velike uspehe, predvsem pri prostovoljnem delu, saj so njeni člani opravili nad 978.000 delovnih ur in tako ustvarili vrednost nad 40 milijonov dinarjev. Za boljše delo Fronte je treba okrepiti predvsem njene odbore. Partijske organizacije bodo morale posvetiti več pozornosti tudi delu AFZ. Med vsemi množičnimi organizacijami pa se navzile nekaterim slabostim odlikuje mladinska. To lepo kaže okrajni mladinski festival, pri katerem je sodelovalo nad 70 odstotkov vse mladine tolminskega okraja. Partijske organizacije so si zadale nalogo, da se bodo čimprej pripravile na ustanovitev telesovzgojnih društev Partizan in razširile kulturno-prosvetno delo. Zveza borcev pa bo morala predvsem povečati svoje članstvo, saj je v okraju še okoli 4000 tovarišev in tovarišic, ki imajo vso pravico, da so člani ZB, pa jih le-ta še ni vključila. Najboljša organizacija Zveze borcev je v Idriji.

Odprti partijski sestanki, ki so jih izvedle vse partijske organizacije, so lepo uspeli. Udeležba članov Fronte na teh sestankih je bila dobra, saj je bilo na sestankih v Tolminu navzočih 650 frontovcev, v Bovcu 320, v Cerknem 320, v Kobaridu 280 itd. Nekaj partijskih organizacij, kot v Slapu, Pečinah, Stopniku in Podbrdu, pa je sestanke slabo pripravilo in tudi niso dovolj obvestili prebivalcev, zaradi tega je bila tudi udeležba slaba.

Konferenca je med važnimi nalogami poudarila tudi ideološko-vzgojno delo članov Partije in ostro kritizirala odnos članov do partijskega in drugega tiska, ki je v tolminskem okraju zelo slabo razširjen.

V diskusiji na konferenci sta govorila tudi zastopnika CK KPS tov. Albert Jakopič-Kajtimir in tov. Tomo Brejc. V svojih izjavah sta poudarila važnost utrjevanja množičnih organizacij in škodljivost takega pojmovanja birokracije, ki vidi le-to v pisarniških uslužbenih, ne pa tam, kjer je v resnici. Pokazala sta tudi na potrebo po ustanavljanju manjših, dobro opremljenih industrijskih podjetij za proizvodnjo predmetov široke potrošnje, ki bi lahko mnogo koristila tako gospodarstvenemu razvoju tolminskega okraja kakor tudi naši skrupnosti. Tov. Kajtimir pa je v diskusiji še posebno poudaril pomen boja za kulturnega in naprednega človeka in pa osnovno vsega dela, to je nenehno ideološko vzgojo.

Konferenca je izvolila kot delegate za VI. kongres KPJ tovariše: Alberta Jakopiča-Kajtimira, Albina Duja, Jožeta Božiča, Danico Kogojevo in Felicijana Kuštrina.

VEČ IDEOLOŠKE VZGOJE sklep partijske konference v okraju Celje-okolca

Dne 27. septembra 1952 je bila v okrajna partijska konferenca, ki ji je prisostvovalo 221 delegatov, med gosti pa je bil navzoč tudi član CK KPS tov. Franc Kimovec-Ziga.

O delu Partije, uspehih, pomanjkljivostih in zunanje-politični situaciji je podal poročilo sekretar OK KPS tov. Vinko Sumrada, številni delegati pa so v diskusiji obravnavali vrsto konkretnih vprašanj. Poročilo in tudi diskusija sta natančno obravnavali eno najvažnejših vprašanj, to je delo Partije v podjetjih, delo DS, sindikatov — skratka važnost vloge delavskega razreda v našem družbenem življenju. V tej kratki dobi delavskega upravljanja so vsa proizvodna podjetja na teritoriju okraja povečala proizvodnjo, izboljšala kvaliteto in se znebila odvečnih administrativnih in neproduktivnih ljudi. Tako je na primer Železarna Store zmanjšala administrativni aparat za 23 odstotkov, rudnik Zabukovca za 41%, tovarna usnja Slov. Konjice za 52% itd. Podjetja so začela izplačevati iz ustvarjenih presežkov lepe nagrade delavcem in nameščencem, seveda po zaslugi vsakega posameznika. Še več! Iz prvih ustvarjenih fondov za prosto razpolaganje podjetij je bilo določeno po dogovoru med OLO, občinskimi ljudskimi odbori in podjetji, da bodo dala posamezna podjetja na razpolago občini za razne potrebe nad 18 in pol milijona dinarjev in v osrednji sklad investicijskih kreditov OLO okrog 15 milijonov dinarjev. Občinski ljudski odbori bodo s tem popravili šole, stanovanjske hiše, ceste in podobno. OLO pa bo investiral gradnjo nove šole v Jurkloštru, elektrifikacijo vasi, nabavo kinoaparature za Kozje itd. Prav gotovo dokazujejo te številke visoko zavest delavskih svetov in delovnih kolektivov in njihovo razumevanje potreb ne le v domači občini, ampak tudi v pasivnih predelih. Tudi o vlogi in o odnosih direktorjev do delavskega sveta so razpravljali, da bi se ne ponavljalo, kar je bilo v »KONUS«, ki je tipičen primer starih, preživelih metod tako direktorja kakor OPO.

Dalje so ugotovili na konferenci, da nekateri osnovne partijske organizacije dalje časa niso mogle doumeti vprašanja kmetijskega združništva v okviru splošnih kmetijskih združenj. Da pa je Partija vodila pravilno politiko v KDZ, dokazuje to, da je ostalo po popolnoma prostovoljni odločitvi od 2646 ha skup-

ne površine v KDZ še 1872 ha. Iz združne ekonomije so izstopili le 3 kmetje s ca. 40 ha v KZ Gomilsko. Kmečke delovne zadruge so popolnoma prostovoljno določale, ali bodo še ostale samostojne. Takih KDZ je v Celju-okolca še 10, vtem ko se jih je 5 priključilo kmetijskim združenjem. K temu je brez dvoma pripomogel lanski finančni uspeh, ki je znašal povprečno 305 din na delovni dan. V letošnjem letu je bilo tudi nad 1400 kmetov nanovo vključenih v KZ, izstopov pa le nekaj primerov in še ti so bili pozneje večinoma preklonjeni. Največja slabost v našem združništvu je še vedno pomanjkanje notranje demokracije ter premajhno zanimanje in sodelovanje članstva kakor upravnih odborov za razvijanje raznih odsekov. Pereč problem so nedograjeni združni domovi; sklenili so, da bodo prihodnje leto vsi dograjeni, kolikor pa bi zanje ne bi bilo nujnih potreb, bi dogradili gospodarska poslopja ali stanovanja.

OPO so se premalo zanimale za delo občinskih ljudskih odborov. V okraju je 50% prebivalcev kmetov, v občinskih ljudskih odborih pa je 60% kmetov, 19% nameščencev in obrtnikov ter samo 21% delavcev, kar je odlično premalo. Obstoji več občinskih ljudskih odborov, na področju katerih stanuje mnogo delavcev, pa nimajo svojega zastopnika v odboru, kar narekuje, da mora Partija resno začeti s pripravami na bodoče volitve in pripravljati kandidate tudi iz vrst delavcev, kajti tudi v ljudskih odborih mora delavski razred odigrati svojo vlogo.

Pomanjkanje volje za ideološko izpopolnjevanje je največja slabost Partije v okraju. Člani Partije se le malo poslužujejo tiska, saj jih je le 7% naročenih na »Ljudsko pravico«. Vprašati se je treba, kako naj potem člani Partije tolmačijo linijo Partije nepartijskim množicam in usmerjajo javno mnenje? Osnovna naloga vsakega člana Partije mora biti, da se sam izgrajuje. Razen tega pa je potrebno, da osnovne partijske organizacije začno organizirati razne seminarje, kot so to uvedli že v Dobrni in v Laškem ter dosegle pozitivne rezultate. V diskusiji so predlagali še, naj bi bil pri OK seminar za nekatera važnejša vprašanja.

Delo občinskih partijskih komitejev je zelo različno. Nekateri, kot na primer Zreče, Store, Rog. Slatina in Sentjur pri Celju ter še nekaj drugih, so uspeš-

no začeli voditi samostojno delo v Partiji in v množičnih organizacijah. V splošnem pa premalo kompleksno obravnavajo vse probleme v občini. V Grižah razpravljajo v glavnem o problemih rudnika, premalo pa o delu kmetijske zadruge in občinskega ljudskega odbora, vtem ko je bilo v Petrovčah obratno. Partijska disciplina je v nekaterih OPO resen problem. Ako se sestanka udeležuje še manj kot polovica članov KP, kot je to na Vranskem, je razumljivo, da tam Partija ne izvršuje svoje vloge. Tu nastane vprašanje par-

(Nadaljevanje na 4. strani)

NAROČAJTE NOVO DELAVSKO KULTURNO-PROSVETNO
REVILJO

»Socialistična misel«

Revija je namenjena vsem delovnim ljudem, zlasti še delavskemu razredu in njegovim »Svobodam«, na katere se bo najtesneje naslanjala.

Pisana bo poljudno in bo obravnavala vsa področja, ki zanimajo znanja in napredka željnega človeka. Prinašala bo članke in razprave iz kulture, gospodarstva, notranje in zunanje politike, objavljala bo napredno prozo in pesmi ter kritiko, spremljala delavstvo v svetu, prosvetno dejavnost društev »Svoboda«, odgovarjala na vprašanja bralcev in podobno. Služila bo poslanstvu delavskega razreda v kulturi in prosveti, krepila socialistično zavest naših delovnih ljudi, ki bodo v njej tudi sami povedali svoje mnenje o najrazličnejših problemih v našem družbenem in kulturno-prosvetnem življenju.

REVILJO

»Socialistična misel«

NA MIZO VSAKE DRUŽINE, ZLASTI SE DELAVSKE!

Prva številka revije bo izšla 1. novembra, dalje pa bo izhajala vsak mesec najmanj na 48 straneh.

Mesečna naročnina 30, četrletna 90, polletna 180, letoletna 360 dinarjev.

Revijo naročite čimprej na naslov: Uprava delavske kulturno-prosvetne revije »Socialistična misel«, Ljubljana, Kopitarjeva 2, poštni predal 42. — Naročnino nakažite na tekoči račun »Ljudske pravice« št. 604-903210 pri Narodni banki v Ljubljani z oznako »SM«.

NEKAJ DROBCEV S PARTIJSKE KONFERENCE V POSTOJNI

Prav gotovo se vsi, ki so bili prejšnjo nedeljo na okrajni partijski konferenci v Postojni, strinjajo s tem, da je bila ta konferenca ena najbolj živahnih zborovanj, kar jih je bilo v tem okraju do danes. Referat sekretarja tov. Jožeta Primožiča-Miklavža je bil dolg, a zato zelo izčrpen. Tudi če nisi poznal razmer v okraju Postojna, si dobil dovolj jasno in nazorno sliko, diskusija pa je to sliko še poživila in poglobila. Preveč bi se bilo v tem kratkem poročilu ustavljati na različnejših problemih, ki sta jih obdelala referat in diskusija. Ugotovljeno je bilo, da je delavski razred vedno bolj zaveden in vedno bolj aktiven, da se uspešno osamosvaja pri upravljanju svojih podjetij, kar je za okraj Postojna, ki ni posebno industrijski, tembolj pomembno.

Seveda povsod položaj ni enako dober. Ponekod pride samovolja direktorjev še vedno precej do izraza, kakor na primer pri podjetju »Zidar« v Ilirski Bistrici, kjer je direktor delavce odpuščal povsem samovoljno, delavski svet pa se mu ni znal postaviti po robu. Prišlo je celo tako daleč, da je odpuščal kar polovico članov delavskega sveta, ki mu niso bili po volji, in jih je od 14 ostalo samo še 7. Za sindikate je konferenca ugotovila, da niso v celoti izpolnili svoje naloge, predvsem v vprašanju idejne vzgoje delavcev. Tu bo treba še precej naporov, zlasti v prosveti. K politični aktivnosti pa bo treba pritegniti več mladine. Sploh je vloga mladinske organizacije v političnem življenju okraja vse premajhna. Ugotovitev, da je 59% mladine izven mladinske organizacije, nikakor ni dobro sprečevalo. Že prav, da mladina rada pleše in se zabava, ni pa prav, da se izživlja samo v tem. Mladince, predvsem tiste, ki delajo v industrijskih obratih, je treba primerno zaposliti tudi v prostem času s fizkulturo, prosveto, in podobnim, da se ne bodo izživljali v pijančevanju in nemoralu.

Povedati je treba, da se je število nameščenecv OLO v zadnjem času skrčilo od 304 na 63, in to ne v številni krčenja aparata pri podjetjih. Premajhno vlogo pa imajo še vedno zbori volivcev, dasi postajajo vedno bolj aktivni, a njih delo mora biti stalnejše. Tudi sveti proizvajalcev še niso prišli dovolj do izraza. Pri tem Partija marsikje še ni našla prave metode, mnogi partijci se še boje javne kritike in jo preprečujejo.

Konferenca je mnogo diskutirala o industrijski dejavnosti, o gozdarstvu, o lesni industriji, o zaposlovanju delavcev, kar je postalo posebno pereče po požaru tovarne furnirja v Ilirski Bistrici in z zmanjšano eksploatacijo gozdov, dalje o vprašanju pobegov čez mejo, rovarjenju klera itd. Precej manj diskutantov pa se je oglašalo s področja kmetijstva, kar pravzaprav ni dobro glede na kmečki značaj okraja.

Zelo živahna diskusija, v katero je dvakrat posegel tudi tov. Ivan Regent, zastopnik CK KPS, ki je konferenci prisostvoval, se je razvila tudi ob predlogih kandidacijske komisije. Ko je bil eden tovarišev predlagan za kandidata na listo, je nekdo vstal in izjavil, da je proti kandidaturi tega tovariša, ker je dal otroka krstiti. Predlagalec je nato pojasnil, da je bilo to dejstvo okrajnemu komiteju in kandidacijski komisiji znano, da je stvar raziskana in ugotovljeno, da je otroka krstila mati v času očetove odsotnosti na dokaj oddaljenem

(Nadaljevanje s 3. strani)

tijske zavesti in odnosa do Partije sploh. Prav tako so osnovne partijske organizacije posvečale premalo skrbi razširitvi Partije. Število 247 novospredanih to jasnopotrjuje. Najbolje je razumela to nalogo OPO Zelenarje Store, kjer je bilo sprejetih 25 novih članov, to je prav toliko kot v vseh rudnikih in tekstilnih tovarnah. Glavni vzrok temu je nezaupanje v ljudi. Odrpti partijski sestanki so najbolj pokazali, da delovni ljudje zaupajo v Partijo, premalo pa posamezne OPO vanje. Iz Partije je bilo izključenih 165 članov KP, kaznovanih z vsemi vzgojnimi kaznimi pa samo 112, kar ni razmerje pravilne vzgojne politike kaznovanja. Da je bilo samo 22 od vseh izključenih že poprej kaznovanih, to najbolje potrjuje. V diskusiji so predlagali, naj se v Statutu, ki bo sprejet na VI kongresu, nekoliko jasneje formulira vloga občinskih komitejev.

Konferenca je posvetila precej pozornosti delu z mladino, saj je v okraju še nad 7000 mladine izven organizacije. Partijske organizacije pa marsikje ne smatrajo tega za resno vprašanje. Prav tako je resno vprašanje žena, katerih vidimo vedno manj v javnem udejstvanju in to po krivdi osnovnih partijskih organizacij. V tovarnah in ustanovah je zaposlenih okrog 6000 žena, kar znaša 37% vseh zaposlenih, toda v delavski svete jih je izvoljenih le 19%, v upravne odbore pa samo 13%. V kmetijskih zadrugah je 7000 žena članice ali 35%, medtem ko je v upravnih odborih KZ samo 15% žena. V občinskih ljudskih odborih je od vseh odbornikov 5% žena, v okrajnem ljudskem odboru pa je od 160 odbornikov samo ena žena. Zato ni dovolj, da pozivimo delo organizacije AFZ, temveč da osnovne partijske organizacije, sindikat in Fronta pomagajo in zagotovijo pravilno mesto ženam na odgovornih mestih.

V diskusiji je spregovoril tudi član CK KPS tov. Franc Kimovec-Ziga, ki je nakazal smernice za bodoče delo. Konferenca je sprejela vrsto pomembnih sklepov za bodoče delo, izvolila 25-članski okrajni komite, revizijsko komisijo in 5 delegatov za VI kongres KPJ, med njimi tudi člana CK KPS tov. Sergeja Kraigherja.

službenem kraju. Živela je namreč v zelo slabih materialnih razmerah in po božni sorodnosti so jo vzeli pod streho samo pod pogojem, da otroka krstijo. Pritisku se je mati vdala. Tovariš, ki takrat na ženino odločitev zaradi odsotnosti ni mogel vplivati, pa je bil kljub temu disciplinsko kaznovan s partijskim ukorom. Predlagalec je izjavil, da ga vsi dobro poznajo in da vedo, da je sam v sebi razčistil z vsemi religioznimi ostanke. Nekateri diskutanti se s tem pojasnilom še niso zadovoljili in so bili še vedno celo proti kandidaturi tega tovariša. Tedaj je posegel v razpravo tov. Ivan Regent, ki je takšen odnos označil za sektašenje. Tovariš je bil že kaznovan, celo ostro kaznovan in to za prestop, za katerega subjektivno najbrž (tov. Regent ga osebno ne pozna) ni bil niti kriv. Zgodila se mu je nesreča. Ali mu zaradi tega ne bomo nikoli odpustili? Ali bo to nesrečo nosil na grbi vse svoje življenje, čeprav je sam dober komunist? Zaradi tega seveda ni naš odnos do religije nič manj načelen in neizprosni. Nihče pa nima pravice odstraniti komunista, ki je bil že predlagan, s kandidatske liste. Tudi glasovati se ne sme o tem, ali naj nekdo bo ali ne na kandidatski listi. Seveda lahko vsakdo agituira za njega ali proti njemu in vsak je svoboden v svoji odločitvi, toda le-to naj uveljavlja pri končnih tajnih volitvah.

Bilo je precej diskusije tudi o vprašanju ljudskoprosvetne dejavnosti, vendar mislim, da tu problematika ni bila povsem izčrpana in dovolj jasno osvetljena. Že referent, kakor tudi nekateri diskutanti so ugotavljali nizko idejnost, plehkost, mysticizem in idealizem prirediteljev kot posledico premajhnega zanimanja osnovnih partijskih organizacij za kulturno-prosvetno delo. Zaradi tega je Okrajni odbor ljudske prosvete uvedel kontrolno programov. To je seveda precej napačno in o tem ni diskutiral nihče. Medtem ko se Partija bori za de-

mokratizacijo v gospodarstvu in na drugih področjih — ali je prav, da se istočasno uvaja nekaj povsem nasprotnega v kulturno-prosvetno dejavnost? S tem seveda ni rečeno, da je treba pustiti nizko idejnost prirediteljem pri miru. Ta stvar Partijo zelo zelo zanima, a lotiti se je mora na povsem drug način. S kontrolo in z odobritvami na okraju gre seveda najlaže, demokratično pa ni. Praov tak način utegne odbiti marsikatero dobroga ljudskoprosvetnega delavca. Partija mora sodelovati ali vsaj pazljivo zasledovati sam proces nastajanja prirediteljev, o zadevi diskutirati, nasprotnike premagati na demokratičen način, ustvarjati javno mnenje itd., kajti nikjer ni rečeno, da so tisti, ki se zavzemajo za plehke in zabavne prireditelje, že tudi nasprotniki socializma.

To je seveda mnogo težje kakor kontrola na okraju — in za demokratično borbo proti takšnim ostanom preteklosti v zavesti ljudi je treba komunistom mnogo več znanja, se je treba več učiti, brati več knjig in časopisov, imeti svoje mnenje o mnogih stvareh, ki s samo linijo, ki jo dajejo višji forumi, ni dano in ne more biti dano. Če pa vse rešujemo in kontroliramo na okraju — komunisti v OPO sploh ne čutijo potrebe po izobraževanju in branju. Seveda je treba udariti po tem, če so neke neke klerikalne kuharice na kuharskem tečaju organizirale praznovanje cerkvenih praznikov in uvajale celo skupne molitve, kajti to je višek nesramnosti in izživljanje s strani klera. Pri tem pa Partija ne sme nikoli pozabiti, da tudi javno mnenje pridobi na svojo stran. To pa lahko stori samo z demokratičnim prepričevanjem, z demokratično borbo tudi in celo proti religiji.

Takšen napredek pa bo naša Partija tudi morala in znala doseči, kar je dokazala tudi postojnska konferenca, s katere je vsakdo odšel zadovoljen in vesel nad širino in temeljitostjo obravnavanih problemov.

— bg —

ANKETA PARTIJSKE ORGANIZACIJE PAPIRNICE KOLICEVO

Partijska organizacija papirnice Količevo ima iz stare Jugoslavije bogate tradicije. Vzajala je delavce v razredni zavesti in vodila uspešne stavke za izboljšanje položaja delavskega razreda. S to revolucionarno tradicijo je nadaljevala tudi med narodnoosvobodilno borbo, saj je z majhno izjemo celoten delovni kolektiv sodeloval v narodnoosvobodilni borbi, precej pa jih je šlo v partizane. Iz njenih vrst je izšel narodni heroj tov. Bukovec, ki je stal na čelu razredne borbe v stari Jugoslaviji. Njegov svetli zgled je dvigal moralnega duha v dobi okupacije.

Po osvoboditvi je dobila partijska organizacija odgovorno nalogo, organizirati proizvodnjo kakor tudi politično in kulturno življenje. Partiji je uspelo razkromiti in onemogočiti vse stare pomočnike bivšega lastnika podjetja in simpatizerje okupatorja, ki so skušali zavirati proizvodnjo in napredek podjetja. Delovni kolektiv je izpolnil častno vse proizvodne naloge in ima za to več pohval in nagrad. Še bolj se je razplamelo politično in gospodarsko življenje v podjetju, ko je prevzel tovarno v upravljanje delovni kolektiv. Partija se je v vsaj tej borbi aktivno udeleževala in uživa zaupanje pri delovnem kolektivu, saj so v upravnem odboru štirje člani, v delavskem svetu pa osem. Tudi v ostalih organizacijah je življenje razgibano, saj so vsi organizirani v sindikatu, imajo dramsko skupino itd. Tudi v fizkulturi se množično udeležujejo in dosegajo lepe uspehe; na mednarodnem tekmovanju papirne industrije Slovenije so zavzeli drugo mesto.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Hitreje osvajamo

novе oblike partijskega dela

Partijska organizacija papirnice Količevo ima iz stare Jugoslavije bogate tradicije. Vzajala je delavce v razredni zavesti in vodila uspešne stavke za izboljšanje položaja delavskega razreda. S to revolucionarno tradicijo je nadaljevala tudi med narodnoosvobodilno borbo, saj je z majhno izjemo celoten delovni kolektiv sodeloval v narodnoosvobodilni borbi, precej pa jih je šlo v partizane. Iz njenih vrst je izšel narodni heroj tov. Bukovec, ki je stal na čelu razredne borbe v stari Jugoslaviji. Njegov svetli zgled je dvigal moralnega duha v dobi okupacije.

Po osvoboditvi je dobila partijska organizacija odgovorno nalogo, organizirati proizvodnjo kakor tudi politično in kulturno življenje. Partiji je uspelo razkromiti in onemogočiti vse stare pomočnike bivšega lastnika podjetja in simpatizerje okupatorja, ki so skušali zavirati proizvodnjo in napredek podjetja. Delovni kolektiv je izpolnil častno vse proizvodne naloge in ima za to več pohval in nagrad. Še bolj se je razplamelo politično in gospodarsko življenje v podjetju, ko je prevzel tovarno v upravljanje delovni kolektiv. Partija se je v vsaj tej borbi aktivno udeleževala in uživa zaupanje pri delovnem kolektivu, saj so v upravnem odboru štirje člani, v delavskem svetu pa osem. Tudi v ostalih organizacijah je življenje razgibano, saj so vsi organizirani v sindikatu, imajo dramsko skupino itd. Tudi v fizkulturi se množično udeležujejo in dosegajo lepe uspehe; na mednarodnem tekmovanju papirne industrije Slovenije so zavzeli drugo mesto.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Partijska organizacija papirnice Količevo ima iz stare Jugoslavije bogate tradicije. Vzajala je delavce v razredni zavesti in vodila uspešne stavke za izboljšanje položaja delavskega razreda. S to revolucionarno tradicijo je nadaljevala tudi med narodnoosvobodilno borbo, saj je z majhno izjemo celoten delovni kolektiv sodeloval v narodnoosvobodilni borbi, precej pa jih je šlo v partizane. Iz njenih vrst je izšel narodni heroj tov. Bukovec, ki je stal na čelu razredne borbe v stari Jugoslaviji. Njegov svetli zgled je dvigal moralnega duha v dobi okupacije.

Po osvoboditvi je dobila partijska organizacija odgovorno nalogo, organizirati proizvodnjo kakor tudi politično in kulturno življenje. Partiji je uspelo razkromiti in onemogočiti vse stare pomočnike bivšega lastnika podjetja in simpatizerje okupatorja, ki so skušali zavirati proizvodnjo in napredek podjetja. Delovni kolektiv je izpolnil častno vse proizvodne naloge in ima za to več pohval in nagrad. Še bolj se je razplamelo politično in gospodarsko življenje v podjetju, ko je prevzel tovarno v upravljanje delovni kolektiv. Partija se je v vsaj tej borbi aktivno udeleževala in uživa zaupanje pri delovnem kolektivu, saj so v upravnem odboru štirje člani, v delavskem svetu pa osem. Tudi v ostalih organizacijah je življenje razgibano, saj so vsi organizirani v sindikatu, imajo dramsko skupino itd. Tudi v fizkulturi se množično udeležujejo in dosegajo lepe uspehe; na mednarodnem tekmovanju papirne industrije Slovenije so zavzeli drugo mesto.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

Čeprav so dosegli v društvenem življenju lepe uspehe — tako tudi v upravljanju proizvodnje, saj so že tretjič delili dobiček — je partijska organizacija čutila, da ni dovolj tesno povezana z množico, da vsi njeni člani ne izvršujejo nalog tako, kakor zahteva interes Partije in delovnega ljudstva, da se na raznih sestankih in posvetovanjih delavstvo nekako težko oglašuje.

k diskusiji in da je ta nekako prisiljena. Da bi odkrili vse te pomanjklivosti in zvedeli, kaj misli delovni kolektiv o partijski organizaciji, je ta razpisala anketo o naslednjih točkah:

1. Za katere člane Partije v naši tovarni meniš, da so najbolj delavni in iskreno borbeni v interesu delovnega kolektiva in njegove bodočnosti, skratka, kateri so vredni vašega zaupanja? Kateri člani so pri vas dobili največ ugleda in zakaj?

2. Za katere člane mislite, da ne spadajo v našo partijsko organizacijo in zakaj?

3. Za katere člane delovnega kolektiva meniš, da so vredni postati člani Komunistične partije, ki naj bi jih naša organizacija sprejela in zakaj?

4. Zakaj misliš, da si naši delavci ne upajo ali nečejo javno spregovoriti o napakah v partijski organizaciji in pri posameznih članih in sindikalni organizaciji, v upravnem aparatu ali delavskem svetu? Kaj svetuješ?

5. Ali misliš, da je treba iz naše partijske organizacije koga izključiti ali kaznovati, koga in zakaj? Ali misliš, da so bili nekateri člani Partije upravičeno izključeni ali kaznovani? Ako ne, zakaj ne?

6. Kako misliš, da bi naša partijska organizacija pridobila na ugledu in si utrdila zaupanje med delovnim kolektivom?

Od 355 zaposlenih delavcev je odgovorilo na anketo 75 delavcev. Partijska organizacija smatra to za dober uspeh, ker je bilo ob razpisu ankete precej delavcev na dopustu in ker je bil rok za odgovore samo dva dni. Da ni bilo več odgovorov, je vzrok tudi v tem, ker partijci niso dovolj raztolmačili namena te ankete.

Kaj je pokazala anketa partijski organizaciji?

Večina odgovorov se glasi, da je težko odgovoriti na postavljena vprašanja, ker imajo premalo vploga v delo partijske organizacije. Delavci ne poznajo vseh članov Partije, kar je dokaz, da posamezni člani Partije niso dovolj tesno povezani z delovnim kolektivom, da premalo tolažijo politično situacijo in gospodarske ukrepe, potrebne za naš nadaljnji razvoj.

Od 33 članov Partije so v anketi navedli 10 članov, za katere menijo, da so vredni in poštvalni člani, drugih pa da ne poznajo.

Kako čutijo nepartijci do Partije, kako jo smatrajo za svojo, kažejo naslednji odgovori:

»Ker mi večji del članov Partije niti sektor njih delovanja ni znan, ne morem analizirati dela posameznikov. Uspeh proizvodnje in vsega dela kaže, da tudi Partija v tovarni marsikaj pripomore. Menim, da Partija kot voditeljica delovnega ljudstva ne sme biti krog zase. Najvažnejše stvari, ki se sklenejo na sestankih, naj bi se raznesle med ostale člane delovnega kolektiva. Partija pa si bo pridobila zaupanje le, če bodo vsi člani delali pošteno, vestno in odkritosrčno za izboljšanje bodočnosti slehernega človeka.«

»Prebrala sem, oziroma premislila to vprašalno poljo. Svoje mnenje bom povedala iskreno in odkritosrčno. Partija kot voditeljica delovnega ljudstva naj ima za člane Partije najboljše ljudi. Najboljši pa po mojem mnenju niso tisti, ki samo vpijejo živio Tito! Prvi pogoj je iskrenost, odkritosrčnost, da si upaš to, kar misliš, tudi vsakomur povedati v obraz; da si član Partije tudi z dušo, da verjameš v vse, kar uči marksizem, leninizem, ne da si v Partiji samo zaradi koristi; da imaš vest do sočloveka, da ne prenašaš raznih govoric, dokler se ne prepričaš, ali je resnica, kar o tem človeku govorijo, kajti če nekomu dobro ime vzameš, mu ga težko daš nazaj. Razen tega se moraš pri delu izkazati.«

»Partija bo pridobila na ugledu, če bi imeli njeni člani politična predavanja.«

V anketi predlagajo 15 delegatov, ki jih nepartijci karakterizirajo kot poštene, zavedne, pri delu pridne delavce ter menijo, da so vredni postati člani Partije. O partijcih, ki se niso razčistili z religijo, menijo, da so kakor dvorezni nož, in da vsi, ki nimajo čiste preteklosti, ne spadajo v partijske vrste. Vzrok, da ni več diskusije na raznih sestankih, je v tem, ker ne upoštevajo vseh predlogov, ki jih dajejo posamezniki, da diskutanta nečejo razumeti in da vsakega takoj zavrnejo, češ da nepravilno razpravlja.

Partijska organizacija je spoznala iz te ankete, da je preveč razpravljalna na odprtih sestankih, da je premalo odkrito povedala delavcem o svojih sklepih in da se je premalo trudila, da bi v svoje vrste sprejela več poštenih delavcev, saj je letos sprejela le dva člana.

Na odprtem partijskem sestanku s 125 nepartijci (kar je veliko število, če upoštevamo, da nočna in popoldanska izmena nista mogli prisostvovati) je partijska organizacija priznala te svoje slabosti; v bodoče se bo bolj naslonila na delovni kolektiv ter upoštevala predloge; redno bo sklicevala odprte partijske sestanke, kar so pozdravili vsi navzoči. V svoje vrste bo sprejela vse delavce, ki jih je predlagal in v anketi pozitivno ocenil delovni kolektiv; v bodoče bo razpisovala ankete o raznih vprašanjih.

S to anketo je partijska organizacija uvidela slabosti v svojem delu kakor tudi še ostanke birokratske metode vodstva. Njihova zdrava težnja za odpravljanjem teh napak in še tesnejša povezava z delovnim kolektivom bosta zagotovili, da bo Partija v svojem delu dosegala še boljše uspehe in uživala še večji ugled kakor doslej.

Slov. Javornik bo kmalu dobil lep spomenik padlim borcem. To bo upornik, ki je na sliki, delo kiparjev Renka in Tršarja

TAM Service

Akumulator delavnica

AVTOOBNOVA — MARIBOR

Mlinska ulica 13, tel. 28-65

Podjetje z. generalna in srednja popravila avtomobilov

Redni servisni pregledi, tekoča, srednja in generalna popravila avtomobilov, proizvodnje TAM — Pregledi, tekoča srednja in generalna popravila vseh vrst avtomobilov. — Vrtanje in honanje metornih valjev. — Brušenje (egaliziranje) motornih gredi. — Izdelava novih, obnove (vzidave) in vsa druga popravila svicnenih akumulatorjev. — Polnjenja-nabijanja akumulatorjev.

Ivan spet med svojimi

V četrtek si lahko že ob petih popoldne srečaval na Jesenicah skupine šolarjev in žena, ki so nestrno pričakovale prihod brzovalca iz Avstrije. Vsi razgovori so se sukali okrog ene zadeve: Ivan Pirečnik se vrača. Mati Pavla je dosegla svojo pravico. Ko se je približal čas prihoda, se je velika množica z Jesenic, Javornika, iz Koroske Bele, iz tovarni in vasi v zgornji savski dolini zbrala na postaji. Pionir Franc iz osnovne šole, Viktorija Bregantova iz odbora OF, Janko Cvetek iz Zdrženja vojaških vojnih invalidov in še drugi so se pripravljali, da bodo Ivana pozdravili in mu izročili darila. Toda vsi načrti za sprejem so bili v trenutku pozabljeni, ko je vlak pripeljal na postajo. Množica se je nenkrat zgrnila okrog vagonov, in ko se je Ivan z materjo in dr. Jožetom Goričarjem pokazal na oknu, sploh ni bilo mogoče razločiti govora sredi vzklikanja otrok in odraslih, ki so se prerivali k oknu, da bi čim bolj videli Ivana. Oči mnogih žena so bile solzne. »Nobeno pero ne bo moglo nikoli zapisati, kaj je pretrpela mati.« je dejala Bregantova; prav tako ni mogoče opisati prisrčnosti in navdušenja množice.

Mati je bila na videz mirna, ko je odgovarjala na pozdrave. Toda srce ji je plalo, saj je toliko doživela v letih iskanja; in ko ga je prvič spet lahko objela v mali gostilni v Lohvelde- nu, mu je jecljaje zašepetala: »Otrok moj, otrok moj.« Ivan jo je spominjal na očeta, ki je padel za našo stvar in ki mu je na las podoban. Občutki prisrčnosti pri sprejemu so se ji mešali s spomini na trenutek, ko je poslala odlok sodišča, se smejala skozi solze in stalno ponavljala: »Tako sem srečna, tako sem srečna...«

Ivan je bil precej zmeden. Ni bil navajen na take pozdrave. Sierschevi mu niso nikoli povedali, da je Slovenec in da so nekje ljudje, ki mislijo nanj in se bore, da bi se vrnil. Svojim očem ni mogel verjeti, da je res, kar se dogaja okrog njega. Ni bil navajen takega prijateljstva, kot so ga pokazale takoj stotine pionirjev, ki so ga šele prvič zagledali, toda že dolgo pričakovali. Ko je vlak potegnil, je v zadregi pripovedoval radovednežem, da je bil prvi trenutek iznenaden, ko je zvedel, da Sierschevi niso njegovi pravi starši. Toda razumel je, da je treba iti k pravi materi in — ljubil jo bo. Mamica mu je povedala, da bo v novem kraju zelo lepo.

Podobne stvari so se dogajale na

vsaki naslednji postaji. Na Lescah so ga spet pozdravljali pionirski žene, delavci, prebivalci Bleda, Radovljice in okolice. Gomila daril v kupeju se je spet povečala. Ivan pa je že prišel k sebi. Preživel je že prvi trenutek presenečenja in sam začel skozi okno mahati v pozdrav. V Kranju so žene zajokale, ko je Ivan s smehom na obrazu izrekel svojo prvo domačo besedo: »Hvala! Potem so začele spraševati Pavlo, če ga bo lahko naučila slovenske. »To mi je najmanjša skrb.« je bil samozavesten odgovor. Kranjske mamicе so potem še pripovedovale, da vse Ivanove slike režejo iz časopisov in skrbno spravljajo. Se »Zdravo!« je vzkliknil Ivan in vlak je potegnil.

Ko se je bližala Ljubljana, pa je bil Ivan že ves iz sebe. Stalno je ponavljal besede »Zdravo, tovariši!«, ki so mu jih povedali spremljevalci. Čeprav je bil že precej utrujen od dolgega pota-

dejala: »Zdaj sem vsa srečna — tako, da bolj srečna ne bi mogla biti.« Ivan je torej spet doma. V petek je sprejel njega, Pavlo in dr. Goričarja še dr. Jože Potrč, predsednik Sveta za ljudsko zdravstvo in socialno politiko, potem pa je Ivan z materjo odšel v domači kraj, v Šoštanj, kjer bo takoj začel obiskovati šolo.

Pravica je torej zmagala. Sodniku Foolgloomu, ki si je že od vsega začetka prizadeval za pravično rešitev, se je pridružil tudi Robinson. Le predsednik sodišča Clark, zagriženi sovražnik vsega naprednega in človek brez slehernega občutka, je trmasto vztrajal pri svoji razsodbi. Se več! Nesramno je napadel Jugoslavijo ter žalil naše narode in naš boj za osvoboditev. Trdil je, da esesovci niso zločinci, da so se borili za domovino in da so se sudeški Nemci, med katere spada tudi Siersch, priključili nacistom, ker so se hoteli osvoboditi »sterorja« Cehov. Pomehljivo je govoril o vseh naših naporih za graditev boljše bodočnosti in dejal, da to govori na osnovi tega, kar so mu pripovedovali prijatelji iz sovjetske cone Nemčije o tamkajšnjih razmerah.

Clarku bo v kratkem potekel rok službe v sodišču zavezniške visoke komisije v Nemčiji. Sedaj menda kandidira za mesto v nekem visokem sodišču v Ameriki. Tam vsak kandidat vodi veliko kampanjo za svojo izvolitev in Clarkov glavni pripev v tej kampanji je njegova »zasluga«, da še nikoli ni dovolil povratka niti enega otroka v komunistične dežele. Naš pravni svetovalec dr. Jože Goričar na Clarkova nesramna obrekovanja in izzivanja ni odgovarjal, ker bi bilo proti naši časti, da bi se prepiral s takšnim človekom. Za pravično rešitev se je zamzel tudi predstavnik mednarodne organizacije za begunce, ameriški odvetnik Hugh Hinchliffe. Pa tudi ame-

Prof. dr. Jože Goričar in mali Ivan v prisrčnem razgovoru na vlaku

riška visoka komisija se ni strinjala s Clarkovimi izjavami. Njen predstavnik je izjavil, da je to samo Clarkovo osebno in nikakršno uradno mnenje in da stališče komisije nikakor ni enako kot stališče Clarka.

Clarkovo stališče ni naletelo na obsodbo samo v Ivanovi ožji domovini. Iz vse Jugoslavije prihajajo dan za dnem brzovalke Pavli Pirečnikovi, v katerih ji čestitajo k zmagi in obsojajo Clarka. Med vožnjo z Jesenic do Ljubljane je z nasmejanim obrazom prihital v kupe Jordan Miroslavski, železničar iz Skoplja, da bi čestital Pavli. Bil je na dopustu v Podbrdu, ko je iz časopisov zvedel za Ivanov povratek; dan prej je odšel s počitnic, samo da bi videl malega. Kolektivi našega veleposlanstva v Bonnu in konzulata v Münchenu so poslali Pavli in Ivanu pozdrave in cel kup daril. Velika večina prebivalstva Zahodne Nemčije je tudi na-

vdušeno pozdravljala končni odlok. Tudi večina tiska v Zahodni Evropi je bila enakega mnenja. Branje dolgoznega odloka pred sodiščem je trajalo v ponedeljek od dveh do pol štirih popoldne, ob šestih pa so v Ameriki že izšlo posebne izdaje časopisov s to vestjo. Ves čas so tudi ameriške televizijske postaje prenašale slike s sodišča. Med redkimi časopisi pa sta italijanska časopisa Tempo in Messaggero, ki sta okrog ovinkov nasprotovala končni razsodbi. Oba sta poudarila, da gre otrok sedaj v »negotovost in težko življenje«, Messaggero pa dodaja, da razsodba »ni niti malo salomonska«. Pač daleč so nekateri krogi v Italiji prišli v svoji sovražni gonji proti Jugoslaviji.

Sprejem Pirečnikovih je bil bolj prisrčen, kot bi si ga mogel kdor koli zamisliti. Bil je odraz želje vseh naših ljudi, da bi Ivan čim bolj srečno živel med svojimi.

M. Z.

Na Jesenicah — prvi pozdrav na domačih tleh

VEČ POMOČI množičnih organizacij pri vzgoji naše mladine

Tudi mladinska organizacija mariborskega okoliškega okraja se je vključila v tekmovanje za VI. kongres KPJ. V predkongresnem tekmovanju bo razširila in utrdila svoje vrste, odpravila številne pomanjkljivosti, ki so doslej spremljale njeno delo, predvsem pa poskrbela, da si zagotovi čimveč pomoči množičnih organizacij in političnih delavcev pri izvajanju osnovne naloge — politične vzgoje mladine.

Okrajni komite KP je po izidu pisma tov. Rankoviča o teh vprašanih temeljito prijel stvar v roke. O nalogah Partije in Fronte glede mladinske organizacije so temeljito razpravljali na seji izvršnega odbora Fronte, na plenumu OK ter na konferenci sekretarjev osnovnih in občinskih partijskih organizacij. Razen tega pa je OK v ta namen pred kratkim organiziral o vprašanih mladine še poseben posvet zastopnikov političnih organizacij, kulturno-prosvetnih, fizikturnih in drugih društev ter pedagoških delavcev okraja. Sodeč po temeljitosti, s katero so na tem posvetu obravnavali vprašanja mladinske organizacije, po vsebinsko bogati diskusiji, ki je posegala v bistvo problemov,

in po važnih zaključkih bo ta posvet znatno pripomogel k čim boljši izvedbi predkongresnih nalog v mladinski organizaciji.

Tudi ugotovitev, da je bila izmed 90 mladih učiteljev v lanskem šolskem letu le polovica včlanjena v mladinsko organizacijo in da je od teh le 12 vidneje delovalo v njej, dokazuje, da se politične organizacije na vasi ne čutijo dolžne, da bi skrbele za izvenskolsko delo učiteljstva med mladino, ga k temu navajale in usmerjale. So vasi z više organiziranimi šolami in s 6- do 8-članskim učiteljskim zborom, kakor n. pr. Ledinek in Cerkvenjak v Slov. goricah, pa mladinske organizacije sploh nimajo. Z mladino, ki še obiskuje šolo, sicer dela učiteljstvo v pionirski organizaciji, brž ko pa ta mladina šoli odrasle, se zanjo ne zmeni ničče več. Pač — navezati jo skuša nase klerikalna in druga reakcija ter jo vzgajati v duhu, ki je socializmu tuj in sovražen.

Napačno bi bilo mnenje, da je za vzgojo mladine, šolske, posebno pa šoli odrasle, odgovorno izključno učiteljstvo. Odgovorni sta zato partijska in frontna organizacija v kraju, učiteljstvo pa njima, to tembolj, ker je med vsemi člani Partije in Fronte najbolj usposobljeno za vzgojno delo.

Tudi v krajih, kjer obstoje močne mladinske organizacije, je premalo mladine v kulturno-umetniških, telovadnih in drugih društvih. Od 8 tisoč mladine v okraju je le okrog 800 članov telovadnega društva Partizan, torej komaj desetina. To dokazuje, da se mnoga društva ne zavedajo, da je pritegovanje mladine in zagotovitev pravilne vzgoje te mladine v društvih ena najvažnejših nalog, ki jih imajo. TD Partizan v Framu to nalogo razume in dobro izvaja; pritegnilo je vso mladino na svojem območju in dosegla odlične uspehe, prav tako v Oplotnici, Lenartu in Slov. goricah in Pesnici. Nasprotno pa je v nekaterih drugih krajih in celo središčih, kjer se je že pred vojno mladina mnogo udeleževala v telovadnih društvih, kakor v Slovenski Bistrici in Rušah, danes v tem oziru prav slabo. Tako je v Rušah vključenih v TD Partizan le 40 mladincev, lahko pa bi jih bilo vsaj 200. To društvo ima en sam oddelek dece in 19 dečkov, ženske dece pa sploh ne.

Posebno močno zanimanje je za kmetijsko-gospodarske šole, kar je razen na nekaterih odprtih partijskih sestankih prišlo močno do izraza tudi na zadnji seji okrajnega LO. Medtem ko je v lanskem šolskem letu delovalo v mejah okraja 7 kmetijsko-gospodarskih šol, se bo predvidoma te jeseni število pomnožilo na 15. Nekateri okrajni ljudski odborniki so celo priporočili kmetijskim združenjem, naj bi svoje sklade za prosveto uporabljale prvenstveno za pomoč kmetijsko-gospodarskim šolam, od katerih lahko pričakujemo da bodo mnogo prispevale k vzgoji in izobrazbi mladega kmečkega rodu na našem podeželju.

Izražena je bila tudi zahteva za uvedbi posebnih tečajev za izpopolnitev osnovnošolske izobrazbe za mladino, ki je zaradi okupacije, ki jo je začetka v osnovni šoli, mnogo utrpela na svoji izobrazbi in se te posledice ponekod še do danes niso odpravile. Ugotovili so, da je še precej le delno pismene ali celo nepismene mladine. Ljudski odbor je sklenil, da bo še to jesen organiziral posebne tečaje za tako mladino v vseh šolskih okoliših, kjer je za to potreba in uvedel obvezno obiskovanje tečaja za slehernega mladina in mladinko v starosti do 20 let,

H. F.

vanja, je vendarle pogosto razburjeno vstajal in gledal skozi okno, če bodo že kmalu v mestu. Vlak se je ustavil v Ljubljani precej daleč od perona; vse do postajnih zgradb je bila nabita gneča ljudi. Kakor val se je množica pritisnila k oknu, v katerem so zagledali prišlece. Vse prizadevanje miličnikov, da bi napravili prehod skozi gnečo, je bilo zastoj. Z otrokom na ramenih so se morali priverati skozi gomilo do čakalnice. Tam so bili spet nešteti pozdravi in darila pionirjev, dijakov, predstavnikov Fronte, oblasti, ljudske milice in še mnogih. Pionirji »Lastovke« iz bežigrajske osnovne šole so mu zapeli svojo himno in mati je nazadnje

Poživimo delo žena-zadružnic

Upravljanje z zadružno imovino je skrb vsakega kmetijskega prebivalca, člana zadruge. Ko govorimo o demokraciji, razumemo pod tem, da vse večje število kmetijskega prebivalstva neposredno sodeluje pri upravljanju z zadružno imovino in pri odločanju o delovanju naših kmetijskih združenj in združnih organizacij na splošno. Logično je, da razumemo pod sodelovanjem delovnih kmetov pri reševanju zadružnih vprašanj tudi žene delovnih kmetov.

Na področju okraja Maribor-okolica je okrog 65.700 volivcev, od tega 35.900 žensk, t. j. nad 50 odstotkov. Socialistična revolucija je našim ženam priborila enakopravnost, ki je uzakonjena v naši ustavi. Za to pravico so žene v mnogih primerih v praksi na terenu prikrajšane. Ta pravica se ne upošteva, oziroma jo podcenjujejo ob priliki volitev v oblastne organe, v frontne, sindikalne, posebno pa v zadružne odbore.

Hočem prikazati, kako se kaže nezaznavanje za večje sodelovanje žena v združnih organi. Predloge za upravne in nadzorne odbore združenj pripravljajo in predlagajo partijske, frontne in zadružne osnovne organizacije. Ze odbori teh organizacij navadno prezeajo žene, t. j. nad 50 odstotkov onih enakopravnih volivcev — državljanov, ki so po ustavi upravičeni odločati pri upravljanju zadružne imovine. Torej že v prvi fazi za predlog odbora žene izpadejo iz predloga. Na občnih zbiorih združenj je navadno prisotnih več mož kot žena. Tu ne gre za zapostavljanje, ampak za nezavednost naših žena, celo za sramežljivost in lastno podcenjevanje. Namesto da bi se žene potegovale na občnem zboru za to, da bi bile dostojno in enakopravno zastopane, s raznimi opazkami same onemogočajo izvolitev dobrih žena v odbore. Moški na podeželju imajo čisto zelo sektaški, oziroma nazadnjaški odnos do žen, ki naj bi prišle v odbor zadruge. Zaradi takšnih odnosov pride potem le malenkosten odstotek žena v odbore. Da je temu tako, nazorno kaže naš naj pregled: v 60 splošnih kmetijskih združenjih je

bilo izvoljenih v upravne odbore 547 moških in 53 žena, v nadzorne odbore 178 moških in 14 žena, delegatov za občni zbor Okrajne zadružne zveze 93 moških in 13 žena. Od 60 splošnih kmetijskih združenj je 26 takšnih, kjer ni nobene žene v upravnem odboru, 47 združenj, kjer ni bila izvoljena nobena žena v nadzorni odbor, in 46 združenj, ki so izvolile same moške za delegate Okrajne zadružne zveze, 17 splošnih kmetijskih združenj pa nima niti v upravnem niti v nadzornem odboru, pa tudi ne delegata — žene. Dosti slabša slika se pokaže pri pregledu udeleževanja žena v pospeševalnih odsekih združenj.

Da je temu tako, so krive predvsem OPO in frontne organizacije, ker se ne trudijo dovolj, da bi odpravile staro mišljenje o manjvrednosti žena glede na javno udeleževanje. Krive so pa tudi same žene, ker s svojo pasivnostjo le prečesto prav to mišljenje posredno podpirajo. Najučinkovitejša oblika aktivizacije žena je na podeželju sekcija žena zadružnic. Te oblike aktivizacije žena se partijske in frontne organizacije premalo poslužujejo, čeprav bi lahko največ prispevale k razgledanosti in izzivljanju podeželske žene.

O kakšnih stvareh se pogovarjajo žene zadružnice na svojih sestankih? O dvigu poljedelske, živinorejske, sadjarske in vrtnarske proizvodnje. Kako mehanizirati proizvodnjo in kmečko ženo osvoboditi naporega in neomejenega fizičnega dela. Kako si priboriti čas za kulturno-prosvetno udeleževanje in izzivljanje, ki ga danes kmečka žena nima. Trudijo se, da se osvobodijo, kolikor je mogoče, štedilnika, pranja, likanja, krpanja in drugih drobnih gospodinjinskih del ter si s tem ustvarijo več časa za lastno izobrazbo, za kulturni dvig in razvedrilo. Sklepaajo o prirejanju gospodinjinskih, prirojehvalnih, kuharskih tečajev in o raznih drugih stvareh, ki žene izobrazujejo. Za vse zasnovane akcije pa žene uživajo premalo moralne, še manj pa materialne pomoči upravnih odborov združenj.

V našem okraju ni primera, da bi žene zahtevale na občnem zboru zadruge del ustvarjenega dobička za zgraditev, oziroma ureditev vaše kmetijske, pekarske, otroškega vrtca, šivalnice ali krpalnice ali aparatov za moljenje krav, skratka stvari, ki bi osvobajale žene drobnega dela. Pravno je, da se od dobička nabavljajo traktorji, mlatilmce, škropilnice itd., vendar je to mehanizacija, ki predvsem osvobaja moško delovno silo od prenapornega dela, pa tudi posredno žene, vendar ostaja ženi vse delo kot nekaj. Mislim, da se bodo žene sčasoma začele potegovati za sredstva, ki bodo tudi njim neposredno koristila.

Na področju našega okraja, pa tudi v dnevnem časopisu nismo zasledili, da bi katera koli osnovna partijska organizacija imela odprt partijski seštanek o vprašanju udeleževanja žena v javnem življenju. Smatram za potrebno, če smo na odprtih partijskih sestankih že razpravljali o sindikatih, Fronti, združenjih, mladini, je prav tako važno, da razpravljamo o ženah in dosežemo to, kar upravičeno pripada našim ženam. Jasno nam mora biti, da so žene na podeželju še vedno pod vplivom duhovščine, ki jih poskuša držati v temi, v podrejenosti možu.

Priznati moram, da naše žene zadružnice ne spijo. Iščejo prijeme, kako aktivizirati žene na podeželju. Tako so letos organizirale, povezane s sekcijo AFZ, tekme žanje v Marjeti, Slivnici, Sl. Bistrici, Poljčanah, Studencih in še drugih krajih. Na teh prireditvah smo videli žene, ki jih doslej ni bilo mogoče pritegniti k nobeni akciji ali organizaciji. Pripravljajo se že za zimski čas z raznimi kuharskimi, šiviljskimi in drugimi tečaji. Svojo dejavnost in napredek bodo pokazale na II. kmetijski razstavi v Mariboru v dnevi od 28. septembra do 6. oktobra 1952.

Okrajni odbor žena zadružnic pripravila široko konferenco za mesec oktober, da se pogovorijo o delu v zimskem času. Prav gotovo je sekcija žena zadružnic eden uspešnih prijemov za aktivizacijo podeželskih žena.

Odpravljajmo nepravilnosti v trgovinah

Navzlic opozorilom in kaznim se v nekaterih primerih nepravilnosti v trgovinah ponavljajo, med drugim tudi zaradi preizkušnih kazni. Pri odmeri kazni se upošteva vse, tako obtožbeni preteklost, poštenost, če se ni bil kaznovan itd., včasih pa se le premalo upošteva to, kar je osnovno, namreč dejanje. Neka poslovodkinja v krškem okraju je bila kaznovana s kaznijo 3000 din, in sicer pogojno za dobo enega leta. Prav pri tej poslovodkinji pa so organi inšpekcije ugotovili iste nepravilnosti že čez nekaj tednov. To kaže, da prva kazen nanjo ni vplivala. Drugje smo opazili, da je nakupovalec na črno prejel manjšo denarno kazen, kot pa je zaslužil pri tem poslu. To pomeni, da se mu je vseeno izplačalo... Čeprav nisem pravnik, mislim, da taka kazen ne more vplivati vzgojno, saj daje prekupevalcu samo potuho.

Kje tičijo vzroki, da je v krškem okraju še vedno precej nepravilnosti v trgovinah, na sejmihi in drugod? Po mojem je precejšen del krivde prav v tem, kako se reagira na ugotovljene nepravilnosti. Vzemimo kot primer delo trgovinske inšpekcije. Le-ta je zaradi ugotovljenih nepravilnosti predlagala disciplinskemu sodišču v kaznovanje nekaj desetih ljudi. Tam pa so prijave običajne. Po nekaj mesecih, ko so odgovorni uslužbenci že skoraj pozabili na storjene nepravilnosti, pa so jih iznenada poklicali in kaznovali površno, s nizkimi kaznimi. Od tod tudi miselnost nekaterih poslovodij ob obiskih organov trgovinske inšpekcije: »Saj nam nič ne morete, čeprav boste ugotovili nepravilnosti...«

Nekateri poslovodje mislijo, da jih mora ob vsaki spremembi, ki nastane v trgovini, obvestiti za okrožni okraj ali kdo drug. Poslovodja v Trebežu je sicer čital v časopisu, da je nova cena sladkorja 145 din, prodajal pa ga je še vedno po 155 z izgovorom, da čaka okrožnice, ki naj bi prišla z okraja.

Napravil pa je popis zaloge sladkorja in prejel razliko, čeprav je prodajal sladkor po stari ceni.

Drugje spet poslovodje, ki so sicer pošteni in delavni, ne udijo potrebne pomoči svojim uslužbencem, posebno vajencem, ki često delajo nekontrolirano, brez pravega nadzorstva. Podjetje Železnica v Sevnici ima vajenko, ki se zmoti nekajkrat na dan, pa te pomot nihče ne popravi. Enkrat je prodajala dražje, drugič ceneje... Kdo zasluži kazen? Morda vajenka, mlada, nepoučena, ali poslovodja, ki vajenke ni kontroliral, pregledal njenih blokov in ji pomagal?

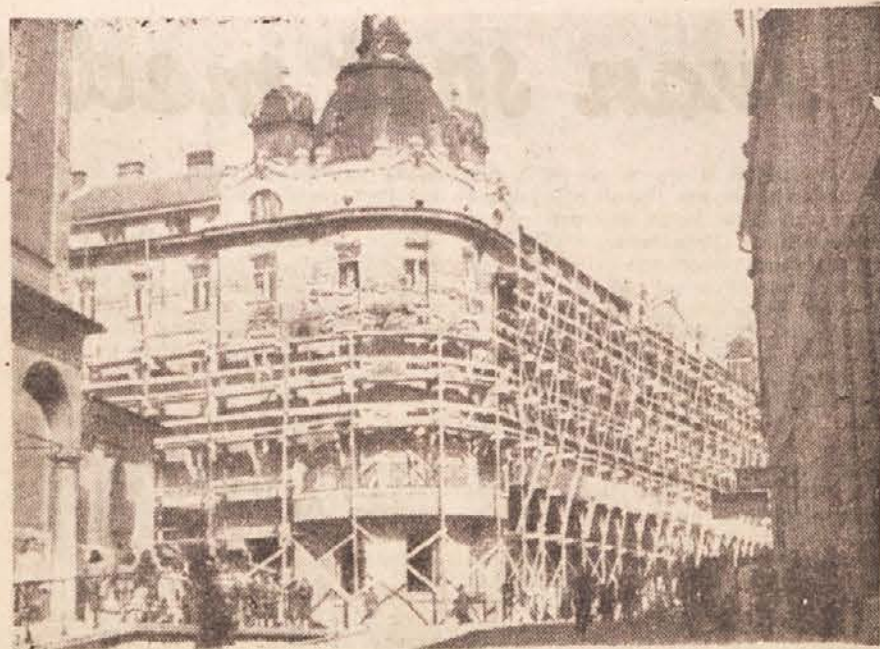
Pojavlja se tudi konkurenca posebnih vrst. Kako pridobiti stranke, se vprašujejo poslovodje. Živil ne smejo prodajati na industrijske bone. »Sosed se tega predpisa drži kot pijanec ploča...« in začne prodajati živila na industrijske bone. V podjetju Železnica v Brežicah so celo dajali denar od izkupička na stran, da bi ga lahko zamenjali za industrijske bone, če bi stranke za to prošile. Ko je zvedel poslovodja v Trebežu, da neke v Brežicah prodajajo živila na industrijske bone, jih je začel prodajati tudi on in za njim mnogo drugih.

Se nekaj o članku »Zajezimo prekupevalce«, ki je bil pred tedni objavljen v Ljudski pravici. Mislim, da je ta članek nakazal nekatere pozitivne strani, ki pa žal ne naletijo na odobravanje pri nekaterih uslužbencih občinskih ljudskih odborov. Naj pokažem na konkretnem primeru, kako točne so bile ugotovitve v njem.

Na Blanci živi kmet Stopar. Ima 11 ha zemlje. Lahko ga vidite na vsakem sejmu. Zdjaj pomaga mesarju, zdjaj kmetu, njegovega barantanja ni nikoli konec. Če ga vprašaš, koliko zasluži pri tem poslu, pravi: »Samo enkrat sem prejel 500 din, včasih me kdo potegne z motorjem ali pa mi kak mesar da meso za pečenko...« Ali mu lahko ver-

jamemo, da baranta mož vse dni zastoj? Zajec tiči v drugem gnu. Češ čas bo povedal več: »Kmetom pomagam kupiti ali prodati živino, ker je le-ti tako dobro ne poznajo, zato pa mi pridejo včasih pomagat na posestvo...« Pomoč na posestvu, ki meri 11 ha, ni slaba stvar Omogoča pa tudi lep način izkoriščanja, kar je toliko bolj žalostno, ker nekateri kmetje še vedno mislijo, da brez takih mešetarjev ne morejo dobro prodati ali kupiti živine.

Nekateri okraji so začeli izdajati odloke, ki jih je treba pozdraviti. Živila se lahko prodaja le na sejmih prostorih. Na ta način bo lažje zajeziti prekupevalce, pa tudi zaščititi plemensko živino. Izdajanje živinskih potnih listov je treba posvetiti več pozornosti. Taki ukrepi so nujni posebno zdaj, če hočemo ublažiti posledice suše. Še važnejše pa se mi zdi to, da bodo v nekaterih okrajih izvedli revizijo nabavljalskih dovoljenj. Stara dovoljenja bodo zapadla, nova pa bodo izdali le tistim nakupovalcem in nabavljajem, ki so se v dosedanjem delu pokazali disciplinirane in poštene. **nc**

Druga za drugo dobivajo večje zgradbe v Ljubljani lepše lice. Zdjaj je na vrsti »Union«

CEMENTARJI v Trbovljah

ne bodo izdelovali slabega cementa

Tu in tam je bilo slišati, da kvaliteta trbovlskega cementa ni najboljša. V cementarni so se pogovorili o tej reči spočetka bolj, češ da zadnje čase podjetje pride po časopisu kaj lahko ob dober glas. — No, če je to upravičeno, nič ne de, če pa je narobe, naj bi se tudi podjetje oglašalo v vseh polemikah in odgovarjalo na članke, pa bo sloves — če je upravičen — ostal.

Pritožbe zaradi kakovosti cementa je pravzaprav malo. Le nekateri je v cementarni spodletelo in je šel v svet cement, ki ni ustrežal napisom na vrečah, kjer je zapisana vrsta in trdnost cementa. Žal pa nastopajo ob subjektivnih razlogih v Trbovlski cementarni tudi objektivni, da cement ne more biti vedno najboljši, oziroma da ga cementarna kljub najboljši volji ne more izdelati dovolj in pravočasno.

S subjektivnimi razlogi, ki bi mogli kvariti dober glas cementarne, je delavski svet že obravnal. Na burnih sejah so ugotovili, da je posebno noč nevarna za kvaliteto. Ponoči namreč nekateri laboranti pa tudi zgolj niso kontrolirali dovolj (vsako uro) polproizvodov, t. j. klinkerjev. Delavski svet je sklenil zaspametno odtrgati v bodoče 3-5% pri plači, pač po tem, kolikšna bo škoda zaradi malomarnosti. In rezultati? To, kar prej ni šlo, gre sedaj najboljše. Še en problem je. Ta je lasten menda še mnogim tovarnam, ki poznajo kemično kontrolo med postopkom. So delavci, ki se bolj zanesejo na svojo prakso kakor na znanost in kemične analize. Laborante odpravijo vseh kaj grobo, tako da se ti drugi premislijo, preden stopijo v obrat. (Mimogrede: na Jesenicah ve DTK o tem mnogo povedati.) Tako podcenjevanje kontrole lahko izvira samo iz nevednosti in morda iz starokopitnosti. Te reči je delavski svet opazil in jih več ali manj uredil.

Objektivnih razlogov, ki vplivajo na kvaliteto, pa jim še ni uspelo odpraviti, ker to ni samo njihova stvar.

Mlini, v katerih meljejo klinker, bi morali delati 72 ur dnevno. Zaradi iztrošenosti so cementarji zadovoljni, če delajo dnevno 60 ur. Na pečeh in še na nekaterih drugih napravah so letnice 1925, 1926, le nekaj jih je novejšega datuma. Tudi žičnica je že skrajno izrabljena, saj se je nedavno tega trikrat v tednu odpel vagonček, pridrel z velikansko brzino na izkladalno postajo in razen materialne škode povzročil tudi precej dolg zastoj. Kam je to privedlo? Prej so bili silosi polni, zaradi stalnih okvar in neredne proizvodnje pa so vse izpraznili. Gradbena podjetja so bila nečakana in cementarna nikdar ni mogla dovolj hitro odposlati zadostnih količin.

Danes gre prav zaradi tega cement se topel na vagonce. Fizikalna analiza cementa — tu ga mešajo, po vseh predpisih strde, v apordih preizkušajo trdnost itd. — je gotova šele 28 dni po zaključnem postopku. Cement pa je lahko že dvajset dni na gradbišču in celo vzdani, ko so zbrani vsi podatki o lastnostih. Seveda to ne gre in se tega zavedajo predvsem cementarji, ki gledajo, da bi tovarna ohranila svoj sloves. Prav sedaj se trudijo, da bi obnovili vsaj nekaj nujnejših stvari. Tako je s kvaliteto in — še enkrat: kljub težavam je le nekaj primerov slabih pošilk. Sani pa hočejo obdržati sloves in izdelovati le najboljši cement.

KAKO CEMENTARJI DELE PLAČE IN DOBIČEK

Če si že v cementarni, te prav gotovo zanima naslovno vprašanje. Vsako podjetje dela drugače in povsod se kaj nauči. Tudi v cementarni. Le redka so še podjetja, ki bi pri delitvi plač upo-

števala proizvodnjo obratov. V cementarni to dosledno izvajajo. Nikdar še nista bila udeležena pri plačah dva izmed šestih obratov z enakim odstotkom. Obrati, ki so v tekočem mesecu pod planom, dobe manj, drugi, ki so nad planom, pa več. Odstotki dosežene proizvodnje se sicer ne ujemajo popolnoma z odstotki udeležbe pri skladu za plače, ker upoštevajo pri tem odvisnost obrata od obrata, kjer ta obstaja. Če je na primer kamnolom izpolnil le 94% plana in zaradi tega praznila ni dosegla svojega plana proizvodnje, je prizadet pri plačah le kamnolom. To se zdi zapleteno, vendar tovariši v cementarni trde, da je ugotavljanje tega preprosto, le nekaj dobre volje je treba. Prav gotovo spodbuja tak način nagradjanja, ki je v današnjih pogojih končno edino pravilen, vse obrate k večanju proizvodnje.

Vse te ugotovitve oziroma odstotki, s katerimi bo ta ali drugi soudeležen pri plači, so vedno javno izbošene, tako da lahko vsakdo še pred izplačilom pove svoje mnenje. Končno so v to vključili tudi vprašanje kvalitete. V plačilnih listihražajo in odtrgajo vsakemu prizadetemu posamezniku v dinarjih izgubo zaradi slabe kvalitete po njegovi krivdi.

Smotno politiko so pokazali tudi pri delitvi presežka, ustvarjanega z večjo proizvodnjo. Del dobička so namreč namenili za gradnjo stanovanjskih objektov, češ da bo to zvišalo življenjsko raven in da bo tega prav tako deležni delavci, čeprav ne neposredno. Toliko lepša je ta poteza zato, ker imajo cementarji v glavnem že svoja in dokaj ustrezna stanovanja ter bodo ba je lahko delo stanovanj odstopilo tudi drugim prebivalcem Trbovlj. Končno bodo iz teh sredstev skrbeli tudi za druge komunalne naprave in gradnje. **M. S.**

21.608 vreten v predilnici 'Dalmatinka' že navija sukanec

V dalmatinski Zagori v Sinju je začela letos sredi septembra obratovati »Dalmatinka«, ena najsodobnejših predilnic v naši državi. Sinja niso brez razloga izbrali za kraj, kjer so začeli graditi novo predilnico. Predvsem je Sinj blizu morja, ker pa bo ta predilnica delala z dolgovlaknatim egiptovskim ali ameriškim bombažem, bodo mnogo prihranili pri prevozu. Razen tega je Sinjsko polje po železniški progi povezano z morjem in tudi to bo vplivalo, da se bo prevoz pospešil.

Na pusti in nerodoviti ledini na periferiji mesta, kjer je stala pred vojno samo opekarna kot edina industrija tega kraja, so začeli prve dni septembra 1950 graditi novo predilnico »Dalmatinka«, eno štirih velikih predilnic, ki jih gradimo in montiramo v naši državi. Pičlo leto dni po začetku pripravljanih in gradbenih del se je začelo montiranje iz Anglije uvoženih strojev, ki pomenijo najnovejšo pridobitev tehnike. Montirali so jih angleški monterji, pomagali pa so jim tudi naši.

Graditev predilnice ni zadevala na večje težave. Vsa dela so bila v glavnem pravočasno končana, kar je treba pripisati vnemi delovnega kolektiva podjetja za industrijske graditve »Konstruktor« iz Splita. Predilnica zavzema kakih 8400 kvadratnih metrov prostora in ima 22 poslopj. Vsa poslopja so v glavnem že dograjena. V kratkem bo dograjeno še poslopje za izdelovanje sukanca, barvarna, garderoba, upravno poslopje in še nekatera manjša poslopja. Računajo, da se bo delo v poslopju za sukanec in v barvarni lahko začelo aprila 1953.

Vsi oddelki so opremljeni z najsodobnejšimi napravami, tako da bo tudi delo delavcev znatno olajšano. Večina dela se bo razvijala avtomatično. Ob montiranju strojev v predilnici so uporabili posebne cevi za prenos prediva od stroja do stroja, ki jih je izdelala tovarna »Jugovnil« iz prozorne plastične mase. Prednost teh cevi je v tem, da omogočajo spremljati gibanje prediva, vsak morebitni zastoj in okvaro ter njihovo hitro odstranitev. Razen tega bodo vse tovarniške naprave posebej segrevali po potrebi prediva, ki zahteva toploto in vlago. Da bi bili delavci zavarovani pred različni obolenji, so v tovarni montirani tudi močni sesalci prahu.

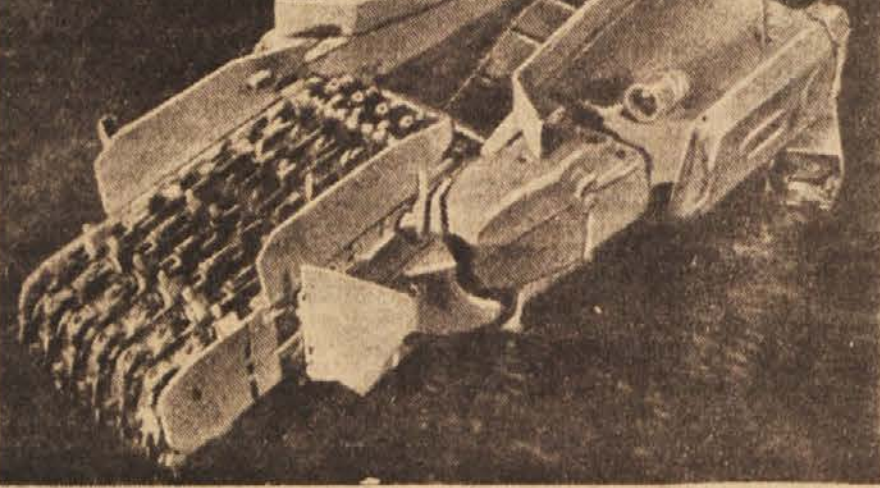
V tej predilnici je 21.608 vreten in njena letna zmogljivost bo znašala 1000 ton. Od tega bo odpadlo 80% na sukanec, ostalih 20% pa na bombažno predivo za tovarne trikotaže ali za ribiške mreže, kar pomeni, da bo tovarna izdelala vsak mesec 2.250.000 km vseh vrst sukanca. Ko bo obratovala z vso zmogljivostjo, računajo, da bo v treh izmenah zaposlenih v njej kakih 1200 delavcev, večidel žensk. Večje število žensk s kmetov je vodstvo predilnice poslalo na strokovno izpopolnitev v Dugo Reso, kjer so se šest mesecev učile praktičnega dela s stroji. Z vsemi je vodstvo predilnice sklenilo pogodbo, da bodo po vrnitvi iz Duge Rese najmanj dve leti delale v podjetju. V predilnici zaposleni delavci bodo imeli udobna stanovanja.

Do konca letošnjega leta bo dograjenih deset stanovanjskih poslopj z 52 družinskimi stanovanji, razen tega pa poslopje za 60 samcev. Tri hiše, od teh dve z družinskimi stanovanji, ena pa za samce, so že dograjene in vanje

so se že vselili delavci »Dalmatinke«, dve stanovanjski hiši pa bosta v kratkem dograjeni. V vsakem stanovanju so razen prostorov za kuhanje in stanovanje kopalnica, klet, stranski prostori in tekoča voda, prihodnje leto pa bodo dobili delavci tudi manjša zemljišča za pridelovanje sočivja in vrtičke. Razen tega je uprava »Dalmatinke« zgradila za svoje delavce in za Sinj velik bazen, zdaj pa gradi 6 km dolg vodovod, s čimer bo hkrati za Sinj in za okoliške vasi vprašanje vode urejeno.

Začetek obratovanja te predilnice je vsestranskega pomena. Skupaj z velikimi hidrocentralami na reki Cetinji in velikanskim kombinatom za predelavo sadja in sočivja, ki ga bodo pridelovali, ko bo Sinjsko polje meliorirano, pomeni predilnica začetek popolne preobrazbe dalmatinske Zagore, tega še nedavno pustega in zaostalega kraja. Razen tega bo začetek obratovanja te predilnice važen za razvoj tekstilne industrije na splošno, posebno pa za odstranitev disproporcev med predilnicami in tkalnicami.

Obratovanje te predilnice, kakor tudi predilnice v Prištini, Mostaru in Stpu, ki bodo v kratkem dograjene, bo omogočilo, da se bo zmanjšal naš uvoz prediva iz tujine, denar, ki smo ga doslej trošili za to, pa bomo porabili za nakup bombaža, ki ga naši državi primanjkuje, ter raznih potrebnih strojev. Tako bo ta predilnica pripomogla, da se bo naša dežela čimprej otresla od predvojnne Jugoslavije podedovane zaostalosti in da se bo njen socialistični razvoj pospešil. **BD**

Na sliki dobro razločimo tri elemente dobivalno-nakladalnega stroja: glavo, ki se zariže v plast premoga in ga trgá, dalje srednji tekoči trak na trupu in zadnji tekoči trak na repu, ki prenašata premog na konec repa in od tam na transportni kamion. Položaj v katerem je stroj, tudi jasno kaže, kako je glavo in rep lahko obračati za 45 stopinj na levo in na desno od strojevega trupa, kar mu daje mnogo večji učinek brez premikanja z delovnega mesta.

MODERNI RUDARSKI STROJI

V prvi polovici tega stoletja je veljalo načelo, da je učinek rudarskega dela odvisen od organizacije transporta in da je produkcija rudnika odvisna predvsem od možnosti odvažanja izkopane rude, premoga in jalovine (kamenja ali prsti). Profesorji so ta problem izražali z enim samim stavkom: »Izkoriščanje rudnika je vprašanje transporta.«

Na podlagi teh ugotovitev so se inženirski konstruktorji osredotočili na proučevanje izboljšanja sredstev za odvažanje izkopane rudine. Preizkusili so vsa znana in razpoložljiva transportna sredstva, ki so jih v ta namen toliko zmanjšali, da se je z njimi mogoče delati v ozkih podzemskih rovih rudnika. Po vsestranskih poskusih so izmed njih izbral tiste stroje, ki so z zanesljivim delovanjem in z zadostno zmogljivostjo odvažanja zagotavljali največji delovni učinek. Na ta način izbrane stroje so izpopolnili in tako povečali njihov učinek, da vprašanje izkopane premoga ne obstoji več. Potem so se vrgli na proučevanje pospešenja samega izkopavanja, t. j. lomljenja premoga od premogovih plasti in njegovega spravljajanja do čela izkopa. Do nedavnega časa je bilo prav čelo izkopa tisto mesto, ki je najbolj zaviralo produkcijo premogovnika.

Tukaj govorimo o produkciji premogovnika, toda vse to se prav tako nanaša na izkopavanje vseh drugih rudnin, lignita, bituminoznih škrljavcev, soli, skratka na vse rudnine, ki jih eksploatiramo pod zemljo.

ODKOPAVANJE

Pred 50 leti so to delo opravljali s krampji z eno konico, ki so svojstveno rudarsko orodje. Nekoliko pozneje, okrog l. 1905, se je pojavilo pnevmatično kladivo, ki sicer ni bilo olajšanje za delavca, vendar se je z njegovo uporabo rudarjev delovni učinek povečal, v nekaterih primerih po celo potrojil.

Potem so prišli v uporabo zasekavalni in zarezovalni stroji, s katerimi režejo premog vzporedno ali pa pravokotno na smer grebove plasti. Pogonska sila za te stroje sta bila stisnjeni zrak ali pa električna energija.

Po tehnični izpopolnitvi teh strojev so rudarji upali, da bodo z njimi in z uporabo eksploziva dosegli velik napredek v proizvodnji. Toda eksploziv je bil uporaben le v omejenem obsegu. Poleg nevarnosti, ki jo krije že sam v sebi, zahteva tudi veliko opreznost, ki jo je težko prilagoditi delovnim pogojem v rudniku. Z druge strani eksplozije rušijo strop in povzročajo sesedanje.

Naj le omenimo, da v raznih državah delajo poskuse, kako bi olajšali rahljanje in lomljenje premogovnih plasti. Pri tem uporabljajo hidravlični pritisk, pritisk samih plasti itd. Razmišljajo celo o tem, kako bi v ta namen uporabili metan, tega najhujšega

Življenje

rudarjevega sovražnika, ki je skrit v razpokah plasti.

NEKOLIKO ŠTEVILK

Napredek pri odkopavanju je slika napredka v rudarstvu. Pokazali ga bomo z rezultati pri odkopavanju v zapadnoevropskem rudarstvu, ki so sami po sebi dovolj zgovorni.

Leta 1900 je dober delavec na odkopu v srednje trdi premogovi plasti nakopal 2 do 2,5 tone premoga v 10 urah. L. 1925 je isti delavec, ki je uporabljal dobro orodje na stisnjeni zrak 3 atmosfer, nakopal v 8 urah okrog 4 tone premoga. V letih 1925-1940 je ta številka z izboljšanjem transporta narasla od 4 na 7 ton. Po vojni so izdelali v Nemčiji, Angliji in ZDA nove stroje za dobivanje premoga, s katerimi so uspevali nakopati do 10 ton in izgledalo je, da bo to največji mogoči učinek za dalj časa.

Zdjaj ni več odkopal premoga rudar, temveč stroj. Predvidevali so pa že, da bo kmalu prevzel delo stroj, katerega učinka ne bodo šteli v deseticah, temveč v stotih ton na eno delovno mesto stroja.

Takrat se je pojavil problem, ki je vznemirjal konstruktorje in rudarje že dalj časa. Zdjaj, ko sta bila stroj za odkopavanje in transportno sredstvo že tehnično dovršena, se je pojavila nova šibka točka v procesu rudarskega dela: nakladanje izkopane premoga je postalo prepočasno in nezadostno, ker ni dohitevalo odkopavanja in odvažanja. Mehanični stroj za odkopavanje je zasipal s premogom rudarje, ki so ga hiteli odmetavati in nakladati z lopatami, pa naj jih je na tem mestu delalo še toliko, kar pa je tudi bilo omejeno zaradi ozkega prostora. Delovnega mesta niso uspevali deblokirati. Tedaj se ni bilo nakladalnega stroja, ki bi bil dovolj majhen in priročen, da bi mogel uspešno nakladati premog z enako brzino, kakor ga je dobivalni stroj nakopal.

DOBIVALNO-NAKLADALNI STROJ

Ta rudarski stroj, ki ga je izdelala tvrdka Joy Manufacturing Co v Pittsburgu, je ob enem dobivalni stroj (lomi premogove plasti) in nakladalni stroj (malomljen premog naklada na transportni kamion. Vidimo ga na sliki. Ta stroj nakopije premog in ga dvigne z posredujočim tekočim trakom do višine drugega tekočega traku, ki je po-

Ali je izplačevanje presežnih plač povsod pravilno?

V drugem polletju letošnjega leta prikazuje podatki družbene evidence, ki jo vodi Narodna banka, vedno več podjetij, ki izplačujejo presežne plače. To kaže na to, da so mnogi izmed teh kolektivov pravilno razumeli osnovna načela poslovanja podjetij v novem gospodarskem sistemu ter vložili precejšnje napore, da povečajo storilnost, varčujejo s svojimi osnovnimi in obratnimi sredstvi ter tako ne samo zaslužijo svoje osnovne plače, temveč si omogočijo tudi izplačilo presežnih plač. Prva izplačila presežnih plač so se izvršila v mesecu juliju na osnovi bančnih obračunov. Močna popularizacija teh podjetij v tisku je povzročila med delovnimi kolektivi precejšnjo nervoznost, zaradi česar so postajale diskusije o možnosti izplačila presežnih plač vse živahnije. Posebej je povzročilo to diskusijo hvaljenje podjetij, ki so izplačala presežne plače v tisku, ker je kazalo, da so ta podjetja najboljša, najproduktivnejša, a da pri ostalih podjetjih nekaj ni v redu.

Presežne plače izplačujejo na osnovi podatkov družbene evidence o zasluženem skladu za plače. Kakor je znano, se podatki družbene evidence često razločujejo od knjigovodskih obračunov podjetja. Na eni strani priznava banka podjetju kot bruto dohodek le prodano blago, ki je že vnovčeno in knjiženo na tekočem računu pri banki, medtem ko se v bruto dohodku po knjigovodskih izračunih podjetij prikazuje tudi zaslužek za tiste izdelke, ki še niso prodani. Dalje upošteva banka za izračun dohodka in zasluženega sklada za plače vsakokratne stalne in terminske kredite, ki doslej često niso mogli biti pra-

vilno določeni. Večja ali manjša prodaja ter večji ali manjši kredit bistveno vplivata na višino dohodka ter zasluženih plač v določenem mesecu. Zaradi tega izračun visokih zasluženih plač v enem mesecu še ne more biti jamstvo, da bo bančni obračun pokazal tak rezultat tudi v naslednjem mesecu, ter je zato potrebna pri izplačilu presežnih plač čim večja previdnost; predvsem pa je treba ugotoviti, ali podjetje tudi po knjigovodskem obračunu dosega zadosten dohodek in ali je ugoden položaj podjetja zagotovljen tudi za bodoče mesece. Prav lahko se zgodi, da prikaže bančni račun že mesec dni potem, ko je podjetje izplačalo presežke, nizke zaslužene plače, kar nujno povzroči manjše izplačilo od osnovnih plač.

Tako je n. pr. Tovarna koles »ROG« v Ljubljani izplačala presežne plače v višini enomesečne plače v glavnem na račun visokih tržnih cen. Vendar pa se v podjetju pojavljajo že zaloge, izgledi prodaje pa so za IV. tromesečje slabi zaradi sezonske potrošnje izdelkov te tovarne. Verjetno bo podjetje v precej neugodni situaciji že v naslednjih mesecih ter bi bilo mnogo pravilneje, če bi prihranilo presežni plačni sklad za prihodnje mesece.

Razne manipulacije, kot izterjava dolžnikov ter odlaganje plačila upnikov, majhne nabave materiala, odnosno zmanjšanje zalog izpod standardnih, vplivajo na ugoden obračun le v enem mesecu, maščujejo pa se že v naslednjem, posebno še, če je podjetje tako izsiljen obračun izkoristilo za izplačilo presežnih plač.

KDAJ JE IZPLAČILO PRESEŽNIH PLAČ UPRAVIČENO?

Načeti bi bilo treba diskusijo o tem, kdaj je izplačilo presežnih plač dejansko upravičeno. Plače, izračunane po obračunu družbene evidence, se v praksi imenujejo zaslužene plače. Če so zaslužene plače višje od osnovnih, ima podjetje možnost izplačila presežnih plač. Vendar pa ne moremo smatrati tudi ob popolnoma pravilnem obračunu, da so po družbeni evidenci prikazane zaslužene plače tudi dejansko zaslužene po zaslugi delovnega kolektiva.

Ne moremo smatrati, da je podjetje, ki ima monopolni položaj ter dosega na tržišču cene, kakršne samo zahteva, podjetje torej, ki prodaja blago po višjih cenah od tistih, na osnovi katerih mu je bila ugotovljena stopnja akumulacije, dejansko zaslužilo presežne plače. Presežne plače v takem primeru niso ustvarjene po zaslugi delovnega kolektiva, temveč običajno po zaslugi spekulativnih namenov posameznih uslužbencev podjetja, odnosno po zaslugi položaja na tržišču ter gredo v škodo celotne družbe.

Pri nekaterih podjetjih, posebno pri gradbenih, se pojavljajo rezerve v kalkulacijah, pozitivne razlike v cenah materiala itd., katere omogočajo podjetjem visok dohodek. Zaradi tega je investitor moral plačati previsoke cene, odnosno je z istimi sredstvi izvršil manj investicij, kar vpliva na kasnejšo dovršitev investicij in večja stroške ter s tem znižuje življenjsko raven vseh delovnih ljudi.

Druga podjetja so prišla v ugoden položaj zaradi prenizko določene stopnje akumulacije, ki jim omogoča večjo konkurenčnost na tržišču ter ustvarjanje visokih plač. Nekaterim podjetjem je bila na lastno pritožbo znižana stopnja akumulacije, kar jim je omogočilo izračun višjih plač ter izplačilo presežnih plač.

Tako ustvarjenih presežnih plač ne moremo smatrati za zaslužene plače ter njihovo izplačilo ni v skladu s duhom novega gospodarskega sistema. Presežne plače se lahko smatrajo za zaslužene le v primeru, če so rezultat znižanja materialnih stroškov, povečanja storilnosti, izboljšanja kvalitete ter povečanja sortimenta. Le v takem primeru je izplačilo presežnih plač upravičeno in bo imelo izplačilo, ki bo argumentirano s takimi utemeljitvami, pravičen učinek pred delovnim kolektivom. Zato pa bi izplačilo presežnih plač ne smelo biti šablonsko v odnosu na višino osnovne plače, kar se pogosto dogaja, temveč bi jih moral prejeti predvsem in v največjem znesku tisti, ki je največ pripomogel k uspehu. Tako pa običajno prejme največji znesek direktor — pač ker ima najvišjo plačo in procentualno odpade nanjo najvišji znesek presežnih plač. Razdeljevanje presežnih plač glede na delovne uspehe posameznikov ali delovnih skupin bi vplivalo stimulatивно na vse člane

delovnega kolektiva, predvsem ker bi bilo vsakomur jasno, zakaj je ali zakaj ni prejel presežne plače. Zato tudi menimo, da je nepravilno pisanje v časopisih o delitvi polletnega ali mesečnega dobička, kadar gre dejansko za izpla-

po zaslugi delovnih kolektivov. Mnoga podjetja so svoj višek sklada za plače uporabila za znižanje prodajne cene. Tako so si zagotovila tržišče in s tem najmanj osnovne plače tudi za bodoče mesece in leta. S tem pa so dala tudi

nopolni položaj prenizko stopnjo akumulacije itd., realizacijo takih nezasluženih ali vsaj ne v celoti zasluženih presežnih plač, potem bo podjetje mnogo donosnejše naložilo ta presežek, če ga uporabi za boljše vzdrževanje podjetja, za nakup novih strojev, za gradnjo stanovanj, ali pa ga da na razpolago ljudskemu odboru za komunalne potrebe. S tem si bo prav tako zagotovilo večjo rentabilnost in boljše

VPRAŠANJA

delavskega upravljanja

Kredit in realizacija. Namen in naloga socialističnih podjetij je, da s proizvodnjo in storitvami zadovoljujejo potrebe družbe. Da dokažejo upravičenost svojega obstoja, pa ne zadošča, če podjetja proizvedejo določeno količino blaga. Potrebno je, da proizvedeno blago tudi prodajo — realizirajo. Če podjetje ne more realizirati blaga, pomeni, da družba ne potrebuje takega blaga, bodisi zaradi slabe kakovosti, zaradi previsoke cene ali pa ga sploh ne potrebuje. Sele realizacija torej pokaže, ali izpolnjuje podjetje svoje obveznosti do družbe, ki so v obliki temeljnih proporcij določene v družbenem planu.

Preden podjetje ostvari realizacijo (v kateri so zajeti materialni stroški, amortizacija, usluge in dohodek podjetja), potrebuje določena sredstva, ki jih vlaga v proizvodnjo in ki so podjetju vezana, vse dokler ne realizira blaga. To so tako imenovana obratna sredstva. Podjetja nimajo lastnih obratnih sredstev, temveč jih dobivajo v obliki kredita pri banki. Kredit za obratna sredstva predstavlja torej tista sredstva, ki so podjetju nujno potrebna za izpolnjevanje njegovih obveznosti do družbe. Ker pa se izpolnjevanje obveznosti podjetja ugotavlja po njegovi realizaciji, je potem razumljivo, da mora biti višina kredita odvisna od realizacije.

Tudi v prejšnjem sistemu kreditiranja je realizacija vplivala na odmero kredita za obratna sredstva. Vendar je banka ob sodelovanju posvetovalnega odbora določala višino kredita na podlagi konkretne zahteve podjetja, upoštevajoč pri tem kvote, določene s kreditno bilanco, in razne podatke o podjetju, s katerimi je razpolagala. Zaradi tega je bila v prejšnjem načinu kreditiranja možnost, da na višino kredita vpliva subjektivno presoja banke. Ker je kredit za obratna sredstva eden najvažnejših pogojev za nemoteno poslovanje podjetja, je pomenila možnost subjektivne presoje pri določanju njegove višine resno oviro za poglabljanje načela o delavskem samoupravljanju.

V novem sistemu kreditiranja obratnih sredstev banka ne more več vplivati na višino kredita, ker se le-ta določa samo na podlagi objektivnih činiteljev. To omogoča delovnim kolektivom, da sami v vsakem trenutku natančno ugotovijo, do katere višine so upravičeni prejeti kredit. Ta višina je v osnovi določena z realizacijo, ki jo dosega podjetje.

čilo presežnih plač. Pojem dobička bi bilo treba glede na njegovo vlogo v novem gospodarskem sistemu posebej opredeliti, nikakor pa ne moremo smatrati za dobiček presežka po bančnem obračunu zasluženih nad osnovnimi plačami, ker ta obračun ne vsebuje vseh elementov, ki vplivajo na uspešno ali neuspešno poslovanje podjetja.

Višek sklada za znižanje prodajnih cen

Glede na navedeno ne moremo smatrati, da je najboljšje in pohvalno vredno samo tisto podjetje, ki je izplačalo presežne plače, posebno pa ne v primerih, kadar presežne plače niso ustvarjene

prispevek k stabilizaciji cen in izboljšanju življenjske ravni. Če podjetju omogoča tržišče glede na navedeni mo-

pogoje za nadaljnji razvoj, odnosno bo prispevalo k boljšim življenjskim pogojem svojega delovnega kolektiva.

NEKAJ PRIMEROV SLABEGA USMERJANJA...

Navedli bomo nekaj primerov, ki kažejo na slabo orientacijo podjetja glede svojega poslovanja in na ustvarjanje odnosno izplačilo presežnih plač brez ali z manjšimi zaslugami delovnega kolektiva.

Rudnik Kočevje je v avgustu predlagal znižanje stopnje akumulacije, kar ni bilo sprejeto. Kljub temu je po bančnem obračunu za avgust ustvaril in tudi izplačal presežne plače, čeprav obračun ni bil realen, ker v izplačane plače niso bili vračunani deputati. Sredi meseca septembra je ponovno nujno predlagal znižanje stopnje akumulacije. Ne glede na to, ali je predlog podjetja za znižanje stopnje realen ali ne, kaže to na slabo orientacijo podjetja o svojem finančnem položaju ter bo delovni kolektiv po vsej verjetnosti že v oktobru na račun izplačila presežnih plač v septembru prejel nižje plače od osnovnih.

Rudniku Senovo je bila v mesecu avgustu znižana stopnja akumulacije na osnovi predloga podjetja in komisije, ki je bila iz tega razloga v podjetju. Septembra pa je podjetje že izplačalo presežne plače, po vsej verjetnosti le zato, ker je podjetju uspelo doseči večje znižanje, kakor bi bilo potrebno.

Za slatinske mineralne vode je bila v družbenem planu postavljena najnižja stopnja akumulacije iz razloga, da bi bila cena čim nižja ter dostopna čim širšemu sloju potrošnikov. Kakor vemo, je slatinska voda še vedno razmeroma draga; temu je vzrok tudi to, da podjetje v Radencih prodaja vodo po cenah, ki mu omogočajo po bančnih obračunih realizacijo za ca. 100% višjega sklada za plače, kot je potreben, ter je del tega tudi izplačalo kot presežne plače.

Mehanično podjetje lesne proizvodnje v Ljubljani je prav tako uspelo s

svojim predlogom, da se mu je znižala stopnja akumulacije. Predlog je utemeljevalo s potrebo po znižanju cen za gozdne žičnice. Vendar pa znižanje stopnje ni uporabilo le za znižanje cene, temveč tudi za izplačilo presežnih plač.

Tovarna nogavic na Polzeli je izplačala v juliju presežne plače v višini 18.200 din povprečno na zaposlenega (najnižja 1277 din — delavska, najvišja 42.967 din — direktor), torej več kot dvakratno povprečno mesečno plačo. V septembru namerava izvršiti izplačilo ponovno v isti višini. Brez vsake analize bi bilo nemišleto misliti, da so te plače v celoti dosežene po zaslugi delovnega kolektiva, temveč so v glavnem rezultat delnega monopolnega položaja podjetja v LR Sloveniji in razlik v cenah materiala. Delo je kolektiv te plače zaslužil z izkoriščanjem odpadkov, z varčnostjo pri barvah in z večjo storilnostjo.

Kartonažna tovarna v Ljubljani je ustvarila presežne plače s tem, da ji je bila časna stopnja akumulacije zni-

Širite

»LJUDSKO PRAVICO«

žana od 670 na 110%, podjetje pa je kljub temu še ostalo pri približno nespremenjenih cenah, kar je bilo regulirano šele s tarifno prometnega davka, ki velja od konca junija dalje. Razen tega je doseglo podjetje znatne razlike v cenah materiala. Podjetje je izplačalo v avgustu presežne plače v višini dveh plač, povprečno 13.000 din na zaposlenega.

Podobnih primerov je še več, navedeni pa bodo zadoščali za kratek vpogled v vire, ki omogočajo izplačevanje presežnih plač v nekaterih podjetjih. Ne more se podjetjem oprekat pravica do izplačila presežnih plač in to tudi ni namen tega članka. Ta pravica je zagotovljena podjetjem z ustreznimi predpisi ter je rezultat demokratizacije in decentralizacije v upravljanju gospodarstva. Namen članka pa je, prikazati delovnim kolektivom predvsem to, da se pri izplačilu presežnih plač ni dobro prenašati, ker ima to lahko slabe posledice v naslednjih mesecih; presežne plače, posebno če niso ustvarjene po zaslugi delovnega kolektiva, naj bi uporabili predvsem za znižanje cen ali pa za vzdrževanje in izpolnitev podjetja, kar bo podjetjem odnošno delovnim kolektivom omogočilo mnogo solidnejši položaj v bodočnosti. Razen tega pa visoka izplačila presežnih plač, če ne v celoti, pa vsaj v bližnji okolici podjetja neposredno vplivajo na povečanje cen predvsem kmetijskim izdelkom ter si tako dejansko delovni kolektiv kljub večjim dohodkom ne poveča realnih plač. J. M.

in Tranost

milen v razne smeri. S tega traku se ves premog stresa na dva izmenjavajoča se transportna kamiona velike zmogljivosti (do 10 ton) ali pa na tekoči trak, ki nakopani premog transportira iz rudnika.

Nekoliko številk nam bo pokazalo obseg tega stroja-počasti, kar tudi je. Težak je 15 ton, dolg 8 metrov, širok 2,5 metra in visok 0,88 metra. V minuti nakopije z motorno silo 150 KS z 2 toni premoga. Celjisti za odkopavanje, ki se dajo obračati na levo in desno, se zde kot šest vzporednih zasekavalnih strojev, od katerih ima vsak verigo s po 20 noži iz trdega jekla. Konice nožev, ki so posebno trde, potiskajo počasi se vrteče ve-

gibi, podobnimi gibom dveh rok, zgrinjata premog na tekoči trak, ta pa ga nosi dalje proti repu, kjer se naklada na vozilo za transport. Odkopavanje premoga od dobljalno-nakladalnega stroja od podzemeljske železnice ali tekočega traku oskrbujejo posebni kamioni na motorni ali električni pogon. Z dvema takima kamionoma je mogoče sprosti odvažati ves nakopani premog. Za delo v nizkih rovih izdelujejo kamione, ki so visoki samo 60 cm. Rudar, ki upravlja tak kamion, sedi na njem tako rekoč na tleh rova in uravnava z nekaj gumbi smer vožnje, brzino, iztesnanje, svetilke, vse prav tako, kakor bi delal na neki posebni gugalnici.

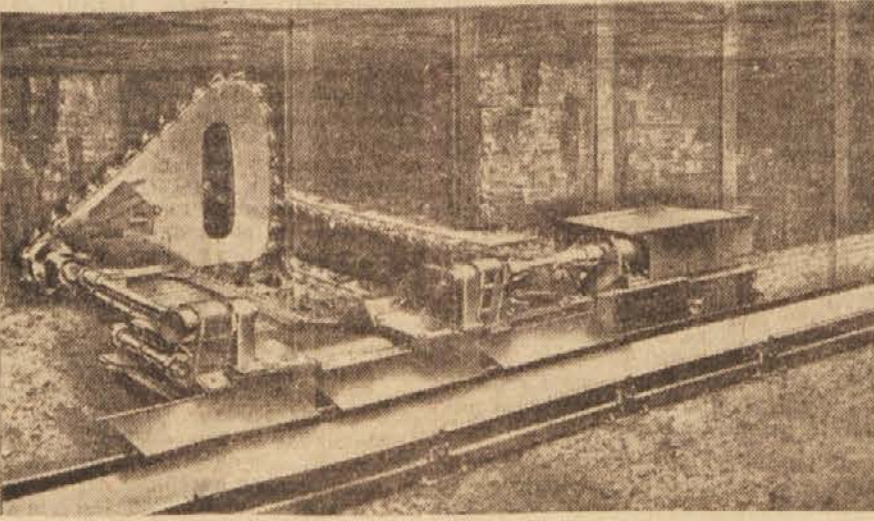
DELOVNI UKINEK SODOBNIH RUDARSKIH STROJEV

Da bi si mogli predstaviti učinek opisanih sodobnih strojev, bomo primerjali njihov delovni učinek z učinki starejših načinov dela. V 1,80 m debeli plasti premoga nakopije Joyev dobljalno-nakladalni stroj z dvema transportnima kamionoma s 6 ton

in z delovno ekipo 13 rudarjev v 8 urah 800 ton premoga. Na starejši način sta morali pripraviti to 320 metrov dolgo plast dve ekipi po 6 mož z zasekavalnim strojem, odkopavati pa sta ga morali s pnevmatičnim orodjem dve ekipi po 23 mož, ki sta ga morali obenem tudi nakladati. Za delo z novim strojem je torej treba za enak učinek 49 ljudi manj. Tu naj omenimo, da je trboveljski rudar Anton Zagoršek 4. septembra 1949 dosegel s preprostimi sredstvi isti učinek. Seveda je nemogoče vzdržati tak delovni tempo vsak dan.

Te številke dovolj zgovorno kažejo, kakšen napredek je bil dosežen v zadnjih letih v rudarstvu sploh, še posebej pa pri dobljanju premoga. To nam pa tudi pojasnjuje ceno tega stroja, saj stane okrog 20 milijonov dinarjev.

Za delo s temi stroji pa mora rudnik izpolnjevati določene pogoje, z drugimi besedami, strojev ni mogoče uporabiti v vsakem preprostem rudniku. Da je delo z njimi možno, morajo biti premogove plasti debele in vodovodne ter velikega obsega, sicer delo ni ekonomično. Zaradi tega njihova uporaba žal pri nas skorajda ne pride v poštev, ker so naše plasti premoga geološko nepravilne in ker so v jamah tolikšni pritiski, da je že nekaj metrov nepodprtga stropa v nevarnosti, da se zruši, za delo s temi stroji pa so potrebni veliki prostori. Le nekaj je rudnikov, ki bi lahko uporabili take naprave.

Zasekavalni in zarezovalni stroj na stnjenji zrak ali električno energijo seka premog v bloke 3 kubičnih metrov, ki jih potem razbijejo s kratkimi. Dve zasekavalni verigi izsekata dno in vrh bloka. Levo na dnu slike je vertikalna zarezovalna veriga, ki odreže blok v navpični smeri. Strop ojačujejo vzporedno z napredovanjem stroja.

Kako je bil Hinko Smrekar aretiran in umorjen

Tsredo popoldne je bila ob desetletnici smrti Hinka Smrekarja odprta v Moderni galeriji reprezentativna razstava njegovih del. Razstava je ena največjih, kar smo jih videli po osvoboditvi, in je tudi po svoji pomembnosti kulturni dogodek prve vrste. Ob tej priliki je Narodna galerija, ki je prirediteljica razstave, izdala tudi lepo urejen katalog z mnogimi dobrimi reprodukcijami in tehtno umetniškovo biografijo, ki jo je napisal dr. Karel Dobida. Mnoge opombe in pojasnila k posameznim razstavljenim slikam pomagajo k razumevanju nekaterih karikatur, ki so zaradi časovne odmakljenosti postale težje razumljive.

Pri urejevanju zelo zmedenih ostankov arhiva fašistične stranke Ljubljana sem minuli teden našel naslednje sporočilo:

Večerno poročilo 29. septembra XX. Comar Renato.

Po prejetem nalogu sta podpisani in tovariš Gregorutti odšla v cono Šiška, kjer sta se na policijski stražnici ločila v dve patrulji graničarjev, katerih vsaki je bila določena po ena cona v Šiški.

Začela sta službo preiskave in proti 20. uri 20 minut na vogalu Aleševčeve in Hotimirove ulice zasačila skupino sedmih oseb, ki so se med seboj pogovarjale. Približali smo se in takoj začeli z osebno preiskavo navzočih. V žepu enega, ki je bil najbolj star in pozneje identificiran kot Henrik Smrekar, pok. Ivana in pok. Marije Kern, rojen v Ljubljani 13. julija 1883, stanujoč v Aleševčevi ulici 38, slikar, smo našli uporniški list »Radio Vestnik OF 23. avgusta 1942«, obsegajoč dve ciklostirani strani. Pri ostalih nismo našli nič. Upoštevajoč pa, da so bili v družbi Smrekarja, smo jih prijeli in odpeljali na policijsko stražnico v Šiški, kjer so jih agenti identificirali:

1. Henrik Smrekar, pok. Ivana in pok. Marije Kern, rojen v Ljubljani 13. julija 1883, stanujoč v Aleševčevi ulici 38, slikar.
2. Pavle Mišič, neznanega in Marije Mišič, rojen v Ljubljani 14. apr. 1915, stanujoč Aleševčeva 37, študent.
3. Franko Božič, Franka in Bože, roj. Ferber, rojen v Zagradcu 31. januarja 1924, stanujoč v Ljubljani, Zabja vas 14.
4. Boris Kurner, Oskarja in Marije, rojen v Ljubljani 11. septembra 1927, stanujoč v Aleševčevi 26, študent.
5. Oskar Kurner, Oskarja in Marije, rojen v Ljubljani 21. oktobra 1925, Aleševčeva 26.
6. Rajmund Zor, Albina in Pavle, rojen v Ljubljani 21. maja 1927, stanujoč Aleševčeva 35, študent.
7. Valentin Jazinšek, Ivana in Antonije Zalokar, rojen v Ljubljani dne 17. februarja 1929, stanujoč Podjunska 22, študent; ta zadnji je brez dokumentov, ki bi potrdili njegovo identiteto.

Smrekar ni mogel potrditi svoje identitete, ker ni imel nikakega dokumenta.

Ljubljana, 30. septembra XX. Comar Renato

Tako italijansko poročilo. Popravljen je so le pravopisne napake, zlasti imen in priimkov. Smrekarja n. pr. pišejo »Smreka«.

To italijansko poročilo sem našel v zmedenem arhivu italijanske fašistične stranke. Iz podpisa fašista Comara Renata, ki je vsaj enkrat sodeloval s fašistom Giovannijem Domenisom, ki je bil tajni konfident in informator stranke, označen s številom 16, in ker se je poročilo Smrekarjeve aretacije nahajalo med različnimi papirji in poročili, katerih vsaj nekatera so poročila neznanega konfidenta števil. 5, lahko sklepam za zelo verjetno, da je bil Smrekar ovaden, saj je iz poročil fašista Domenisa razvidno, da je ta podvzemal patruljne preiskave z vojaki, ki jih je vsaj v enem znanem primeru mobiliziral kar na cesti le tedaj, če je že imel v rokah vsaj nekatere podatke, ki jih je dobil od raznih prodanih elementov. Ali nista Comar in Gregorutti ravnala v Smrekarjevem primeru na enak način? Verjetno. Verjetno je pa tudi, da jima je Smrekarja vrglo v roke naključje, ko sta imela kakšne druge namene.

Po splošnem izpraševanju Smrekarja, da bi ugotovili izvor lista, je ta izjavil, da ga je našel v notranjosti časopisa, ki ga je kupil, nato pa je trdil, da je list našel na vogalu ulice nekaj minut preden smo ga prijeli.

Mladci so soglasno zatrjevali, da so se tam znašli, ker so nabirali krmo za zajce. Smrekarjevo zatrjevanje je smatrali v celoti kot dvomljivo, ker se je v trenutku, ko smo ga ustavili, skušal neopazno oddaljiti in se znebiti uporniškega lista, tako da smo bili prisiljeni mu ponovno zaklicati »stoj«, in šele, ko se je videl obkoljenega, se je ustavil in se pustil preiskati.

Sporazumno s kraljevo kvesturo, graničarji in črnimi srjaci je bila

H. Smrekar: R. Jakopič nadzoruje sončni zahod

izvršena podrobna preiskava, ki je bila negativna.

Zaplenjeni so pa bili razni osebni papirji, ki so bili izročeni kraljevi kvesturi v nadaljnjo preiskavo.

Tov. Matjašičeva, sedaj hišnica Muzeja NO v Cekinovem gradu, ki je stanovala tedaj v Aleševčevi št. 42, pove, da so Smrekarjevi sosedji po njegovi aretaciji takoj vdrli v njegovo stanovanje in pospravili vse njegove slike in ves obtežilni material, tako da preiskava, kot poročilo ugotavlja, res ni mogla zaseči nič sumljivega.

Tudi uradni akt ljubljanskega kvestorja, ki je ohranjen v arhivu vojaškega sodišča (Tribunale Militare št. 3195/1942), sporoča le o najdbi Radio Vestnika; samo na podlagi tega naj bi kvestura ustrelila Hinka Smrekarja 1. oktobra 1942, sklicujoč se kratko na »noto bando« — znano odredbo proti uporniškim elementom. Ustreljen je bil torej brez procesa, ime talca (Slovenski poročevalec 1. oktobra 1952) zasluži le v nekem širokem pomenu, ker ni padel zaradi likvidacije kakšnega fašista ali okupatorjevega halpca.

Fašistična justica se je rada sklicevala na rimski pravni čut, v resnici pa je tudi v primeru Smrekarja pokazala, da sta njena pravnost in kriminal eno in isto. Vse to pa ne izključuje, marveč celo potrjuje podmeno, da sta kvestura in obveščevalni oddelček fašistične stranke dobro poznala Smrekarja, poznala njegov, v dno duše ukoreninjen odpor proti vsaki tiraniji, zato so ga pognali pod krogle, ko jim

Jaz, Hinko Smrekar, po božji milosti eccentric klown slovenskega naroda

je za njihov pravni čut v tem primeru poslužil Radio Vestnik 23. sept. 1942. Stevilnim drugim je partizanska literatura odprla le zapor po procesu pred vojaškim sodiščem. I. Juvancič

Ob začetku nove koncertne sezone

Čas, ki ga s tako radostjo pričakujemo vsi ljubitelji glasbe, je pred nami: vrata koncertnih dvoran se bodo po nekajmesečnem premoru odprla, čez nekaj dni se bo začela nova koncertna sezona. Kaj nam bo prinesla zanimivega, lepega, novega, pomembnega, kaj bomo poslušali v naslednjih mesecih v Ljubljani?

Zal se je treba v začetku ustaviti ob neprijetnem dejstvu, da trenutno nimamo tiste osrednje institucije, ki se ukvarja izključno s prirejanjem koncertov in podobnih prireditev: Koncertna poslovalnica je že nekaj mesecev v reorganizaciji in ne posluje, tako da nimamo v začetku sezone popolnega načrta tvornih prireditev, kar je vsekakor velika škoda, saj je mnogo časa že zamujenega.

Pač pa je izdelala nadroben načrt za svoje delo naša najpomembnejša glasbena institucija — Slovenska filharmonija. Ponovno je treba obžalovati, da sta pot in usoda našega vrhunškega zbora — zbora Slovenske filharmonije — še vedno nejasni, tako da lahko govorimo na tem mestu le o sporedih simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije.

Ne bo odveč ponovno poudariti izredni pomen stalnega simfoničnega orkestra prav za nas Slovence, ki smo do osvoboditve najbolj pogrešali prava korpus, zaradi česar je naš simfonizem posebno v primerjavi z zborovsko glasbo dokaj zaostajal. Šest let obstoja tega orkestra — štiri v okviru Slovenske filharmonije — so pokazala silen razvoj naše glasbene ustvarjalnosti na tem področju. Ob našem sim-

foničnem orkestru se ne razvijajo le naši že priznani skladatelji, temveč rastejo tudi mladi, ki jih kajpak mika preizkušati svoje moči na tem, najbolj dovršenem in popolnem glasbenem sestavu. Zato je raven nujno potrebnih organizacijsko-upravnih prijemov, ki so pri nas v glavnem že dobro rešeni, pač najvažnejša programska politika, sestava sporedov simfoničnih orkestrów, kar si bomo za to sezono poskušali ogledati vsaj v glavnih obrisih.

Najprej je treba povedati, da bodo hrbenica vseh koncertov abonmajski simfonični koncerti, letos dvanajst po številu, ker so pokazale dosedanje izkušnje, da je to najtrdnjša osnova dela. Poleg njih bo še nekaj izrednih koncertov in trije koncerti na festivalu za proslavo 250-letnice ustanovitve »Academiae philharmonicorum« — prednice današnje filharmonije. Vse te koncerte bodo dirigiral: stalni dirigenti SF Jakob Cipej (5), Samo Hubad (6) in Bogo Leskovic (6), domači gostje Lovro Matačić (2), Demetrij Zebre, Uroš Prevorščak in Klaro Mizerit po enega ter tuji gostje Artur Rodzinski, Antonija Brico in Juan Castro tudi po enega.

Sporede koncertov so seveda sestavljali dirigenti v sporazumu z upravo in Umetniškim svetom SF, vendar je pogled na celoten repertoar zelo zanimiv, saj rezultat nikakor ni slučajnost, ker kaže na težnje, ki so razumljive s stališča splošnih tendenc v glasbenem svetu in tudi posledica naših posebnih pogojev. Izredna teža bo na delih avtorjev iz dobe klasične, saj se usmerja danes ves svet, ko išče poti iz razbur-

kanih voda romantike in modernizma, prav v pretehtanost, klenost in umirjenost klasične. Razen tega so pa ta dela gotovo najprikladnejša tako za vzgojo naše mlade publike kakor za orkester. Tako bomo poslušali letos poleg treh del J. S. Bacha, dveh skladb J. Haydna, štirih del W. A. Mozarta in ene skladbe Camirose kar deset del L. v. Beethovna: uverturo Leonora št. 3, violinski koncert, klavirski koncert št. 4 in št. 5, trojni koncert za violino, čelo, klavir in orkester ter I., IV., V., VII. in IX. simfonijo.

Pač pa je v letošnji sezoni nekoliko šibkeje klasični običajno zastopana romantika, ki je doslej najbolj »vleka«. Tako bo na sporedih simfoničnih koncertov poleg Mendelssohna, Berliozja, Schumanna, Borodina in Brucknerja, Wolfa in Straussa, ki so zastopani s po eno skladbo, samo dvoje del Čajkovskega (Francesca da Rimini in IV. simfonija), slišali bomo oba Brahmsova klavirska koncerta, Dvořakovo uverturo Karneval ter IV. in V. simfonijo. Iz zakladnice francoskih impresionistov bo na sporedu po eno del Debussyja, Rabanda, Chaussona in Ravela, kar je razmeroma malo. Pač pa bomo lahko spoznali nekaj del modernih, sodobnih avtorjev, kar je nujno potrebno, če bomo hoteli zasledovati razvoj glasbe v zadnjem času. Od del »klasične moderne glasbe«, kakor danes radi imenuje Igorja Stravinskega, bo na sporedu glasba iz baleta »Petruška«, pri nas malo znani finski skladatelj Jan Sibelius bo zastopan z eno izmed svojih simfonij, slišali bomo tudi zanimivo delo Madžara Zoltana Kodalya »Harl Janoš«, od sodobnih ruskih skladateljev bo na sporedu VI. simfonija Dimitrija Sostakoviča in 3. klavirski koncert Sergeja Prokofjeva, Armenec Aram Hračaturjan se nam bo predstavil z glasbo iz baleta »Gojana« ter z violinskim koncertom, večjeje bomo slišali še oratorij modernega švicarskega skladatelja Arthura Honeggerja »Kraj David«. Čeprav manjka v modernem repertoarju še nekaj znanih imen in zanimivih del, je vendar »moderna« spričo naših pogojev kar lepo zastopana.

Največ pozornosti so posvetili sestavljalci sporedov delom slovenskih avtorjev, kar je glede na smoter Slovenske filharmonije pač povsem razumljivo. Izmed novosti bodo gotovo zanimivi Blaža Arničja Koncert za violino in orkester ter njegova VIII. simfonija, nadalje II. simfonija Matije Bravničarja, čigar »Belokranjsko rapodij« bomo prav tako slišali, ter Danila Svare III. simfonija. Izmed že izvajanih del bodo na sporedu »Bela krajina« Marijana Kozince, Simfonietta Uroša Kreka, Capricio Antona Lajovca, »De profundis« Boga Leskoviča, II. Suita za godalni orkester Marijana Lipovška, Suita Slavka Osterca in Klavirski koncert ter Suita za godala L. M. Škerjanca. Našo najmlajšo skladateljsko generacijo bodo pa zastopali Zvonimir Ciglič s skladbo »Obrežje plesalk«, Primož Ramovč s Simfonietto ter Dane Škerl s Serenado za godala. Upati je torej, da bo izbira zadovoljila tako naše skladatelje kakor občinstvo.

Maloštevilno so zastopani v sporedih simfoničnih koncertov skladatelji drugih narodov Jugoslavije, čeprav menda v tem vzlic temu prednjačimo pred Zagrebom in Beogradom. Slišali bomo Blagoja Berse Dramatično uverturo, Bruna Bjelinskega Koncert za fagot in orkester ter klavirski koncert in Borisa Papandopula »Simfonietta«.

Vseh solistov, ki bodo nastopali na simfoničnih koncertih, ne kaže naštevati imensko na tem mestu, pač pa lahko povemo, da jih bo skupno dvajset, od tega šest violinstov, šest pianistov ter po en čelist, flavtist, harfist, fagotist, ter sopranistka, altistka, tenorist in basist.

S tem bi bil bežen oris naše nove koncertne sezone pri kraju, pri čemer je pa seveda razumljivo, da bodo morda potrebe zahtevale še kakšno repertoarno spremembo ali dopolnilo, kar pa v bistvu ne bo izpremenilo celotne slike.

J. T.

Vlado Golob

Naša gledališka stvarnost leta 1892

(Ob šestdesetletnici Slovenskega deželnega gledališča v Ljubljani)

Zgodovina slovenskega gledališča je najtesneje povezana s političnim in kulturnim življenjem slovenskega naroda, z boji in nenehnimi trenji, ki so bili nujni v boju za narodni obstanek.

Po poizkusih diletantov Zoisovega in Linhartovega kroga, po navdušujočem nastopanju v času marčne revolucije 1848 in po ponesečenem poizkusu gledališke organizacije z »Gledališkim društvom« se je ob začetkih ustavnega življenja v Avstriji ustanovilo 1867 »Dramatično društvo« v Ljubljani, ki je za dolgo vrsto let prevzelo vodstvo gledališkega življenja med Slovenci in poskrbelo za sistematično prirejanje gledaliških predstav v Ljubljani. Pobuda za te vrste organizacije je prišla od naših prvih gledaliških diletantov in ljubiteljev, ki jim je posredoval idejno osnovo Fran Levstik, nemirno snujoč v sebi in iščoč komponent, ki bi dvignile skrite sile v narodu, da ga prerode in postavijo kot enakovrednega člana v bok drugim evropskim narodom.

Toda zgodovina »Dramatičnega društva« je bila že v svojih začetkih tako povezana z uspehi in neuspehi politično reakcionarnega vodstva Slovencev, da je kmalu po začetnem navdušenju beležila upadke in zastoj. Kljub važnemu delnemu uspehu z izdajanjem zbirke iger »Slovenska Talija«, s katero je poizkušalo zanesti pobudo za gledališko življenje v jedro naroda, na podeželje, je z organizacijo gledaliških predstav v Ljubljani doživljalo prenekateri zastoj, ki so ga povzročili politični neuspehi in odkrita sovražnost gospodujočega nemškega slova v deželi, zavirajočega slovenska stremljenja po narodni spoprstitvi in poživljenem kulturnem snovanju.

Zato je nastopila po začetnem zagonu pri prirejanju gledaliških predstav, ki jim je bil v prvem obdobju duša Josip Nollj, v času gospodarske stiske v Avstriji in po političnem porazu Slovencev v deželi, dolgotrajna kriza v gledališkem delovanju ob koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja. Število gledaliških predstav, ki je v prvem letu društvenega delovanja doseglo komaj 7 večerov, se je pod Nolljevimi vodstvom začelo dvigati in doseglo v sezoni 1872-73 že 34 večerov, a se takoj zatem začelo krčiti in upadlo v sezoni

1878-79 popolnoma. Deželni odbor ni dajal denarnih podpor za gledališke uprizoritve, kar je prisililo društvo, da je uknilo dramatično šolo, in mu onemogočilo vzdrževanje diletantskega in amaterskega osebja, ki se je razšlo.

Nedvomno je bilo to leto eno največjih ponižanj slovenskega gledališča, ki si je komaj zbralo prostovoljsko igralsko osebje in komaj začelo oblikovati in vzgajati prvo redno slovensko meščansko gledališko občinstvo. Zastoj v tej sezoni in ponovna začetna prizadevanja naslednjih sezon so z velikimi napori polagoma omogočila novo prebuditev dela za sistematičnejše uprizorjevanje predstav. Docela znova je bilo treba zbirati igralce ter jim hkrati omogočiti šolanje in temeljitejšo pripravo za igralske nastope. Pod začetnim vodstvom predsednika društva dr. Josipa Stareta se je tedaj začel oblikovati nov ansambel, ki je imel v svoji sredini prve diletante, poznejše člane stalnega slovenskega gledališča. V tej dobi se je odbor »Dramatičnega društva« povzpел do važne odločitve, ki je v mnogem prispevala k rešitvi gledališke krize in omogočila temeljitejšo pripravo za ustanovitev prvega stalnega slovenskega gledališča, zamislil, ki je od vsega početka vodila Frana Levstika ob ustanovitvi »Dramatičnega društva« in ki so jo vsebovala tudi društvena pravila. Izmed najbolj talentiranih igralcev je društvo izbralo Ignacija Borštnika in ga poslalo študirat na Dunaj in v Prago, hkrati pa si je v zvezi z Glasbeno Matico in Narodno čitalnico zagotovilo glasbenega vodjo svojih predstav v osebi Frana Gerbiča, tedaj že iz Prage, Zagreba in Lvova znanega opernega in glasbenega pedagoga. Ta odločitev društva je bila osnova za novo gledališče pri Slovencih in je omogočila ves nadaljnji razvoj slovenskega gledališča.

Od sezone 1879-80, ko je imelo društvo samo tri gledališke večere, se je število gledaliških večerov v sezoni 1891-92 povzpelo na 37 in s tem preseglo najvišje število večerov v času Nolljevih večerov. Hkrati s številnim dvigom predstav se je dvignila raven repertoarja, ko so bila uprizorjena dela

Schillerja, Gogolja, Krilova, Ibsena itd. in ko je pod nesebičnim Gerbičevim prizadevanjem prišlo po oživitvi opernih predstav tudi do prvih uprizoritev krajših oper, oživljena dramatična šola pa je pod Borštnikovim vodstvom omogočila konkretno izbiro igralskih talentov.

Požar starega gledališča na Kongresnem trgu dne 17. februarja 1887 ni zavrnil s tolikim zanosom začete dela, temveč je le omogočil nove perspektive in obširna pripravljala dela »Dramatičnega društva«, ki mu je stopil na čelo kot predsednik dr. Ivan Tavčar, trdno odločen, v novih možnostih izpolniti oporoko mladostencev in organizirati Slovencev stalno gledališče. Na začetnem odru v ljubljanski čitalnici se je v sezonah pred otvoritvijo novega gledališkega poslopja začelo oblikovati novo gledališko osebje, ki naj bi omogočilo nadaljnji razvoj slovenskega gledališča in slovenske gledališke kulture ter s tem uresničilo prvotne zamisli ustanoviteljev »Dramatičnega društva«.

Iz zgodovinske perspektive razvoja slovenskega gledališča pomeni zato otvoritev novega deželnega gledališča 29. septembra 1892 mnogo več kakor samo novo poslopje. Pomeni ustanovitev slovenskega stalnega gledališča, ki si je s početnim delom Ignacija Borštnika izoblikovalo ansambel igralskih članov, ki so v naslednjih letih preživeli nešteto gledaliških kriz, zato pa kljub temu ohranili kontinuiteto gledališkega dogajanja prav do naših dni. To napol poklicno gledališko osebje (spočetka je bilo angažiranih le 13 dramskih igralcev ob 27 ostalih sodelujočih in 7 opernih solistov s 25 zboristi) je v prvem obdobju »Slovenskega deželnega gledališča« nosilo vso težo repertoarja in pomenilo protagonistice prvega slovenskega stalnega gledališča.

Marsikdaj se zelo diletantsko omejeno nastopanje naših prvih igralcev pa je imelo posebno značilnost, namreč da so bili med dramskim osebjem domala samo slovenski člani, dejstvo, ki bi moglo ob močnejših organizatorskih osebnostih in globlji splošni ravni našega igralca izoblikovati že zgodaj svoj posebni igralski slog. Toda vodstvu »Dra-

EMILE ZOLA

PREZIOV VORANC: KANJUH IZ ZAGATE

Slovenski proletarski pisatelj Prežihov Voranc, ki je kakor Gorki izšel iz ljudstva in nam podal njegovo neizpačeno podobo, je poleg svojih obširnih, epsko zasnovanih tekstov, ki so izšli doslej v knjižnih izdajah, zapustil tudi številne, po revijah in časopisih raztresene dragocene drobne avtorske pisateljske dela. Med njimi so pravi biseri noveletike, ki jih lahko mirno dajemo primerjamo z najboljšimi proizvodi literarne zvrsti svetovne književnosti. Mar »Kurjaka« ali »Dvojčkov« ni mogoče postaviti ob bok Maupassantovim novelam, ali pa njegovih partizanskih »Pljunek smrti«, »Sad« in drugih! To raztreseno in težko dostopno pisateljevo dediščino je zdaj zbral za ljudsko izdajo pri Slovenskem knjižnem zavodu in jo uredil Ivan Skušek. Urednik se je zaradi oblikovne in vsebinske pestrosti odločil za kompromis med kronološkim in vsebinskim vidikom urejevanja ter razdelil snov na pet delov. Zbirka predstavlja prežihovskega pisateljevega razvoja skozi štiridesetletno dobo (1909-1950). V prvem delu je pet povesti iz zgodnje dobe Vorančevega pisateljskega udejstvovanja (do leta 1925), ko je bil stalni sodelavec »Domakega prijatelja« pod uredništvom Zofke Kvedrove. Drugi del obsega spise do začetka druge svetovne vojne in predstavlja najzrelejšo dobo Lovra Kuharja. Novele so izhajale v »Sodobnosti« in »Pod lipco«. Izjema je novela »Kanjuh iz Zagate«, po kateri je zbirka dobila svoj naslov in ki je prvič ponatisnjena po rokopiisu zapuščin. Tretji del zavzema v celoti odloček »Skrivna bralnica« iz nedokončanega zgodovinskega romana »Prisraks«, ki opisuje razgibano revolucionarno dobo osemindesetega leta na Slovenskem. Četrty del prinaša zgodbe iz narodnoosvobodilnega boja, ki so nastale in bile objavljene po vojni v različnih revijah in časopisih, razen povesti »Zadnji Volodje«, ki je prvotno iz pisateljeve zapuščine. Knjigo zaključuje pol del o avtobiografskih, reportažno napisanih spisi.

Pljunek mračnjaka na Zolajevu krsto. (Karikaturna protiklerikalnega rimskega lista o vatikanski gonji zoper Zolaja, ki so ga klerikalni časopisi obsipali ob smrti z izrazi »svinj«, »pohotnik«, »zapeljivec«, »izdajalec«, »od inozemstva kupljen podlež« itd.)

Ob petdesetletnica Zolajevе smrti objavljamo ta Mehringov članek. Članek je bil napisan ob nenadni smrti tega velikega francoskega romanopisca in ga povzemamo po Mehringovih »Prispevkih k zgodovini književnosti«, ki so pred kratkim izšli v slovenskem prevodu.

marljiv stavbenik ali tudi vsak pošten svinjerejec koristnejši ud človeške družbe, kakor pa je mogel biti kdaj Goethe s svojim neproduktivnim kovanjem verzov.

Stvar s tem še ni dognana, če rečemo, da je bil Zola sicer velik pesnik, a slab estēt. Narobe, estēt in poet sta pri Zolaju v popolni skladnosti. Njegovi romani so vedno bolj reformatorsko svarilni in budilni klci kakor pa čiste umetnine, kakršne iz sebe prede pesnik v blaženi utešitvi ob svojem umetniškem ustvarjanju. To bi bila z estetskega stališča trda sodba, če pač tudi estetsko stališče ne bi bilo podvrženo zgodovinski spremembi. Gotovo je umetnost prvotna zmožnost človeštva in sprejema kot taka svoje zakone samo od same sebe. Toda tudi le-ta stoji v zgodovinskem poteku stvari in se ne more razvijati brez revolucionarnih pretresov, v katerih utegne biti večja čast podirati njene oltarje, kakor pa prižigati ogenj na njih.

Zola je bil pbnosen na to, da je stal sredi takega revolucionarnega pretresa. Vedno je odbijal, da bi bil on izumil naturalizem, ki so ga vezali in prvi vrsti na njegovo ime. »Naturali-

joči objem narave. Vendar pa je ta povratek k naravi dejansko samo napredovanje v višje razviti družbeni red. Drugače tudi ne more biti, ker se dajo družbene bolezni ozdraviti samo na družbenih tleh, ne pa na tleh narave. Tu pa se takoj pokažejo silne razlike med Rousseaujem in Diderotom po eni ter med Balzacom in Zolajem po drugi plati. Prva dva sta se reševala pred družbeno gnulobo fevdalizma v naravo, to je, v meštanski družbeni red, ta dva pa iščeta rešitev pred družbeno gnulobo kapitalizma, ne da bi vedela, kje jo je najti. Tako sta prva dva spriče vsega tega optimista, ta dva pa pesimista. Balzac nasploh, Zola pa vsaj do svojih zadnjih romanov, v katerih pridiga neki utopistični socializem.

Ze v enem izmed Zolajevih prejšnjih romanov je nastopil neki ljubljenski učencec Karla Marxa. Temu je Zola položil v usta tako konfuzno besedičenje, da se pisatelj pri vsej svoji eksperimentalno-znanstveni metodi bržčas nikoli ni ukvarjal z znanstvenim socializmom. S tisto čudaško »eksaktnostjo«, ki so jo potem karikirali Zolajevi nemški oboževalci, je Zola ugotovil, da je bilo Marxovo glavno delo tiskano v gotic, kar niti ni resnica, kot je znano, toda o vsebini tega dela nima niti najmanjšega pojma. Upajmo, da nas ne bodo napačno umeli, kot jo je nekdo skuhal neki naturalistični dovtipnež, češ da hočemo postavljati pripadnost k erfurtskemu programu za vrhovni estetski zakon s tem, da obtožujemo naturalizem, da nima pravega pogleda za proletarsko razredno borbo. Zola sam — ki je izvajal svoj rodovnik od Diderota do Rousseauja in ki je videl prednost eksperimentalnega romana v tem, da išče zvezo nekega pojma v zvezi, ki mu sledi, in ki ugotavlja pogoje, s katerimi je ta pojav opredeljen — je bil za celo goro višji kakor njegov mali nemški naraščaj, in njegovo pesniško ustvarjanje bi se bilo neskončno okrililo, če bi imel v rokah teorijo proletarskega razrednega boja kot ključ za analizo družbenih pojavov — namesto Lombrosovega vulgarnega fatalizma, ki ga je dovolj pogosto zapeljal v slepo ulico.

Podobno kakor stoji Zola do Diderota in Rousseauja, stoji do Voltaira. Zolajev nastop za Dreyfusa so dovolj čisto primerjali v Voltairovim nastopom za Calasa; rečeno je bilo, da je Zola več tvegala kakor Voltaira. To je docela pravilno; Zola je pri svojem pogumnem in nesebičnem boju za obješenca s Hudičevih otokov položil primerno več na tehtnico kakor pa Voltaira, ki je napravil zadevo hugenotske družine v Toulouseu za svojo za-

nem »romanopiscu, ki si je drznil pogegniti zavoso s skrivnosti kapitalističnega gospodarstva, — kako so prav ti zdaj na mah proslavljali brezprimerne »junaka duha«, ki je, zavzemajoč se za Dreyfusa, s svojim velikim imenom močno podprl interese, katere so le-ti zastopali.

Bolj kakor to zainteresirano hvalisanje pa so Zolajevemu spominu v čast nespravljivi besni kriki tistih, ki jih je zadel njegova roka z udarcem, od katerega se ni bilo opomoči. Najbolj pa je mrtvecu v čast lovor, ki mu ga polagajo na grob delavci tostran in onstran Vogeza. Zola ni spadal k njim in ni niti razumel tega, kar je najboljša vsebina njihovega življenja, toda bil je krepak utiratelj potov v boljše čase, kakor jih je pač razumel, mislec, ki so mu ostale najgloblje skrivnosti dobe zaklenjene, pesnik, ki z estetskimi merili merjen ne dosega popolnosti, vendar pa borec, ki je imel spriče svoje poštenosti in svoje marljivosti, svoje pobošnosti in hrabrosti vso pravico, pridružiti se sloviti četi Diderotov in Lessingov, Rousseaujev in Voltairov.

Franz Mehring

L. Tolstoj: Gospodar in hlapec

Tolstoj se vedno velja kot neprekosljiv mojster umetniške besede v svetovni književnosti. Poznejši veliki nasprotniki umetnosti zaradi umetnosti, ki se je odrekel celo vsem svojim genialnim stvaritvam, je oblikoval s čudovito naravno silo, njegovo pripovedovanje je dovršeno, uravnoteženo, nobena beseda ni preveč, nobena premalo, vse je cel svet. Njegov človek diši po zemlji in telesu, vas je povezan z naravo, tako da se človek in narava spajata v eno, neodljivo povezano realnost. S kako preprostimi sredstvi in skopo, vsakdanjo besedo, vzeto ljudskemu raposu iz ust, zna pričarati vso grozo smrti v snežnih zametih! Na osemdesetih straneh zgodbe o hlapecu in gospodarju ter njunem konju Rjavčku je zgolj ena sama borba treh živih bitij z razvijano naravo, borba na življenju in smrti. — In »Sevastopolske povesti! Povesti so njegovo zgodnje delo, ko se je udeležil krimske vojne, in prvi realni opis vojne v ruski književnosti. Povesti so spev junštva preprostega, »malega človeka, ruskega vojaka in mornarja v borbi s sovražnikom. Ne znanima ga toliko boj sam, kolikor duševnost preprostega vojaka, strahote vojne in njenega pustolenja. V ozadju pa hrni ton sočustvovanja iskrenega humanista s trpečim človekom. Knjiga je izšla v prevodu Vere Brndičeve kot 57. zvezek Male knjižnice, ki jo izdaja Slovenski knjižni zavod.

NEKAJ OBROBNIH PRIPOMB

Nedavno je neki dopisnik v »Borbi« izrazil razne pomisleke zoper pri nas ustanovljena delavska prosvetna društva »Svoboda«. Med drugim je trdil, da je s tem sindikatno baje odzvetu njihova poglavitna naloga — prosvetno-politična dejavnost in da so sindikati tako rekoč ostali brez »resorja«. Take in podobne pomisleke imajo tudi nekateri pri nas. Zavrtni jih bolj prečljivo, kot je to storil to. Miha Marinko na neki partijski konferenci, skorajda ni mogoče. Dejal je, da sta prosvetljevanje in vzgoja množice tako zajetno in dolgotrajno delo, da ga lahko opravljajo sindikati, Partija, »Svoboda« in še vse druge organizacije, pa bodo vsi za dolgo dobo imeli dela na pretek. Da, dela je na pretek! Nekatera društva »Svoboda« so se ga tudi prizadevno lotila, druga pa se kar preveč onegavijo okrog raznih organizacijskih oblik.

Organizacijska vprašanja kajpak so, toda ne bi smela biti bistvena. V vseh pomembnejših krajih pri nas so namreč delovala SKUD. Le-ta so sicer v precej primerih že pred daljši čas razpadla na svoje sestavne dele; se pravi, bivše sekcije SKUD so se osamosvojile, iz njih so nastali več ali manj samostojni pevski zbori, igralske skupine in podobno. V teh dramatiških skupinah, pevskih zborih, ki so si marsikje nadeli tradicionalne društvene nazive, sodelujejo tudi delavci. Ponokod pa prevladujejo v njih nameščenci, pogosto pa tudi razni malomeščani in mračnjaki, kar se pozna v društvenih programih. (So kraj, kjer uspeha kake

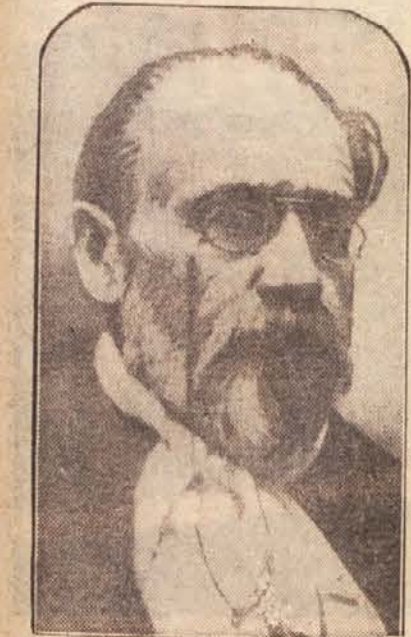
priveditve ne vrednotijo po tem, kaj je priveditve ljudem povedala, temveč po tem, koliko denarja je prinesla.) In kjer takšne, pa tudi idejno boljše igralske skupine, pevski zbori in podobno že obstoje, tam se ob ustanavljanju »Svobode« zastavlja vprašanje, ali naj si delavci ustanovijo poleg teh še čisto svoje zbere in igralske skupine ali pa naj že obstoječe (zlasti če v njih sodelujejo tudi delavci) absorbirajo vase, in končno: ali naj »Svobode« oziroma njenih posameznih sekcij sploh ne ustanovijo, če nimajo za to dovolj moči in možnosti. Vse troje je možno, pač odvisno od kraja in okoliščin. Poznati pa samo eno pot in isto metodo izvajati vsepovsod, je zgrešeno, tako nastanejo samo nepotrebna trenja in organizacijska zmeda. Ta trenja so sicer upravičena, nujna in tudi zdrava tam in takrat, kadar so izraz določenega idejnega boja delavstva z malomeščanstvom; dostikrat pa so ta trenja žal samo posledica birokratičnega formalizma in neokretnosti posameznih »svobodašev«.

Tako organizatorjem »Svobode« ponekod ni dovolj to, da so obstoječa društva in zbori pripravljene vključiti se v »Svobodo«, pri čemer bi kot posebna sekcija ohranili svoje dosedanje ime (često imajo imena »Lipa«, »Zvon«, »Slavček« itd. prav lepo tradicijo); ne, hčjo jo več; naj bi se sekcije odrekle tudi svojim dosedanjim imenom. Taka pričkanja so pač čisto formalistična, saj je od samega imena odvisno tako malo, da se pri vsem tem človek nehoti spomni tiste Prešernove pesmi o kaši: »Al' razven se piše kasha ali kava...« Praven imen pa je važno tudi vprašanje blagajn in mislim, da bi bilo morda napak, če bi v vseh primerih morale posamezne sekcije »Svobode« oddati vsak belič v »skupni kotel«. Taka vprašanja je pač treba rešiti s primerno lahkoto, kajti prvo je zdravo idejno vodstvo in samo delo.

Naj za ponazoritev vsega navedem Litijo, ne zato, ker bi bili tam kakšni posebni problemi, pač pa, ker tamkajšnje prosvetne razmere malo bolje poznani. Litjski SKUD se je razšlo že lani, ker so nastali v njem razni nesporazumi. Igralska skupina je na primer negotovala, češ da se njeni zaslужki nesmotrno uporabljajo, pevce pa je spet vlekel k tradicionalni »Lipi« itd. Pred meseci pa je prišla pobuda za ustanovitev društva »Svoboda«, ki ima v Litiji lepo tradicijo. »Svoboda«

se doslej formalno sicer še ni ustanovila, kajti vsa stvar se je zavlekla zaradi nekega ničevega pripetljaja. Skupina litjskih mladincev, študentov glasbe, je namreč pod imenom »Svoboda« organizirala družabno prireditev s plesom in jazzom. To sicer ni hudo. Nerodno je le, da je neki nepridiprav izrazil nedovoljno pazljivost iniciativnega odbora »Svobode« ter za ta ples posameznikom razposlal neka neokusna vabila, na kar se je rodila morda malo prestra kritika od zgoraj in prevelika užaljenost pri prizadetih spodaj. Čez ta pripetljaj bo pač treba preiti in se lotiti dela. Pevsko društvo »Lipa« in igralska skupina v Litiji sta menda sedaj je voljni pristopiti z dosedanjim imenom k »Svobodi« kot njeni posebni sekciji. Morda bo kaj spora le okrog blagajne. A tudi to se da rešiti, zlasti če pomislimo, da poglavitni in edini namen »Svobode« niti ni, da bi imeli samo dobre pevce in igralce, temveč je njena naloga — kot je dejal tovariš Marinko — da množično prevzajajo ljudi in da jim nudijo tudi zdravo družabno življenje brez pretiranega pijančevanja in »lumpanja«. Za članstvo zasnovane »Svobode« imajo v Litiji doslej nekaj nad 140 prijavi, od katerih vsi se ne bodo aktivno delali v posameznih sekcijah. To število za Litijo, kjer je okrog tisoč delavcev, sicer ni visoko, toda če bodo vsaj vsi ti redno prihajali k raznim predavanjem, bo to že lep uspeh v primeri z dosedanjim prakso, ko se predavanj ljudske univerze v Litiji udeležuje povprečno po 50 ljudi ali pa tudi samo 10.

Vzgojno delovanje v resnici ni preprosto. Boriti se je treba za vsakega posameznika. Graditi je treba novega človeka in ta naloga je sedaj važno in gradnje novih kulturnih domov in sedežev »Svobode«. Nekatera društva »Svoboda« bi si namreč rada kar takoj zgradila ne vem kakšne dvorane in domove, pa čeprav sredstev za to ni in čeprav se marsikje še shajati z dosedanjimi dvoranami in prostori. Kakšen hasek naj ima na primer nova dvorana, če bi se pa predavanj — po starem — udeleževalo samo ducat ljudi in če bi se v njej izživljalo še ne dovolj spodzagan malomeščanstvo? Nekatera društva »Svoboda« se svoje prvenstvene naloge dobro zavedajo, drugim pa bi bilo treba pripraviti, naj se čimprej in čimbolj preusmerijo z zgolj organizacijskega na vsebinsko, idejno področje.

Zolajeva nenadna smrt* je izzvala prvi hip neko mučno čustvo, čut onemoglosti, ko smo videli, da je postalo to, dela in borb tako bogato življenje žrtev borbega naključja. Toda mrznja sovražnikov, ki se je razlila kakor povodenj čez truplo pogumnega moža, še preden se je ohladilo, je dala za neseljivo tolažbo, da je opravil ta mrtvec slavno življenjsko delo. Komur niti veličast smrti ne more zavezati obrek-ljivega jezika, ta je v dno srca zadet. Čim besneje je divjalo sovraštvo premagancev, tem svetleje je sijal meč na zmagovalcev mrtvaškem odru.

Neki star filozof je dejal o Apolonu: »Lokostrelcec je bog in glasbene umet-

Za žrtve rudniške nesreče v Courrièresu so izdali lisabonski delavci dopisnico s sliko pisca »Germinala«

nosti bog; jaz ljubim njegovo harmonijo in se bojim njegove puščice.« S tem je z naznačena dvojnost pesniškega ustvarjanja, ki jo odslej lahko zasledujemo skozi vso zgodovino pesništva: pesnik kot borec in pesnik kot umetnik. Vsekakor ne dvojnost v tem smislu, da bi se dala ta dva elementa kdaj povsem ločiti. Pesnik, ki bi bil pač samo borec, bi s tem prenehal biti pesnik, in pesnik, kakor Goethe, ki je bil nemara med vsemi pesniki v najvišjem smislu umetnik, se je še v zadnjih dneh svojega življenja pohvalil, da je bil borec. A kakor je tudi različni način, kako se v posameznih pesnikih po njihovi nadarjenosti in zgodovinskih okoliščinah, v katerih žive, mešata oba elementa, se bodo vendar vedno pojavljale bojevniške nature, v katerih bo prevladoval umetnik, in umetniške nature, v katerih bo bojevnik dozvedno izgubil.

Kako sta se ta dva elementa mešala v Zolaju, je jasno na prvi pogled: bil je v toliki meri bojevniška natura, da so mu mnogi tudi med njegovimi občudovalci naravnost odrekli ime pesnika, kakor se ga je nekoč odrekal Lessing sam v trenutku strastnega boja. To je bilo gotovo pretirano, ker nihče ne more ustvariti, kar je ustvaril Zola, ne da bi v presenetljivi meri imel velike pesniške darove. Toda drugi izmed teh darov so mu manjkali v nič manj presenetljivi meri. Če je bil nenavadno oster opazovalec, opisovalec nravi prvega reda, tankočuten in globok psiholog, pa je pogršel estetskega okusa in takta, fantazije in dovptja in pa tega, kar je sam imenoval »l'expression personnelle, individualno pesniško življenje, ustvarjalno oblikovalno silo, ki iz nič ustvarja nov svet.

Bil si je sam popolnoma na jasnem, da je bojevniška in ne umetniška natura. Ta jasnost je manj razvidna iz najbolj citiranega stavka njegove estetikе: »Umetnina je kos narave, gledane skozi človekov temperament«, kajti ta stavek je dovolj mnogomiselna, da se lahko zavijejo vanj vse mogoče estetikе. Toda ob neki drugi priliki je Zola dejal: »Mi smo prizadevni delavci, ki preiskujemo zgradbo, odkrivamo trhle tramove, notranje razpoke, odlučene kamne, vse tiste okvare, ki jih na zunanost ni videti, ki pa le lahko povzročijo, da se vsa zgradba podre. Ni mar to koristnejša, resnejša in vrednejša dejavnost, kakor pa se z lro v roki postaviti na vzvišeno stališče in z zvono staviti na vzvišeno stališče in z zvono staviti na raznemati ljudstvo?« Tu je Zola s suhimi besedami odklonil lro in zahteva samo še, če ne loka, pa vsaj zidarski kramp. S tem je zapustil tla umetnosti in zašel v sumljivo sosesčino tistih vrlih manchestrovcev, ki so svoje čase skušali dokazovati, da je vsak

stično metodo sem našel že v osemnajstem stoletju, datira pa, če hočete, od postanka sveta dalje. Pokazal sem, kako sta jo v naši nacionalni književnosti na sijajen način uporabljala Balzac in Stendhal; trdil sem, da je naš sodobni roman nadaljevanje dela teh mojstrov, in sem imenoval v prvi vrsti Gustava Flauberta, Julesa in Edmonda de Goncourta, Alphonsa Daudeta. Kako so le mogli sklepati iz tega, da sem si izmislil neko teorijo za svojo zasebno porabo? Kateri bedaki so prišli na čudaško misel, da me predstavljajo kot ošabneža, ki hoče vsiliti svetu svojo retoriko in nasloniti na svoje delo preteklost in prihodnost francoske književnosti? To je v resnici vrhunec zaslepljenosti in hudobnosti... Uporaba naturalistične metode v naši književnosti datira od zadnjega stoletja dalje, od prvega jecljanja naše moderne znanosti. Pobuda je bila dana, gibanje se je moralo posplošiti. Kolikokrat sem že podal zgodovino tega velikanskega gibanja, ki nas vodi prihodnosti naproti. Preobrazilo je zgodovino in kritiko, s tem da ju je osvobodilo nepremišljenega opazovanja sholastičnih oblik; pomladilo je roman in dramo od Diderota in Rousseauja vse tja do Balzaca in njegovih učencev. Je mogoče tajiti to dejstvo? Mar zadnja leta naše zgodovine ne kažejo znanstvenega duha v uničenju lepih klasičnih pravil prejšnjih stoletij, v jecljanju romantičnega vzpona, v zmagovalju naturalističnih piscev? Se enkrat pravim: naturalizem nisem jaz, ta tiči v vsakem piscu, ki zavedno ali nezavedno uporablja znanstveno metodo in ki se loti proučevanja sveta z opazovanjem in analizo, pri čemer zanika absolutni, razodeti, z razumom nedojemljivi ideal.« V takih stavkih se razodeva tako Zolajeva moč kakor tudi njegova slabost.

Rousseaujev in Diderotov naturalizem, kakor tudi Balzacov in Zolajev, ima gotovo neko skupno tendenco: to je, beg umetnosti iz stanja družbene izrojenosti je njen povratek v odrešu-

Izbrana dela Ivana Cankarja

Pravkar je izšel IV. ZVEZEK. Celo platno 362 din, usnje 475 din, usnje v kaseti 500 din. — Ta zvezek je za več kot 120 din cenejši od prejšnjega. Kompletirajte si izdajo, dokler je čas. Izkoristite še možnost plačila z industrijskimi boni

V naših knjigarnah dobite vse knjige na OBROČNA odplačila

Cankarjeva založba, Ljubljana, Nebotičnik, pošt. pred. 41

* Zola je umrl 29. septembra 1902 nekoli-kaj neobičajne smrti: zadušil ga je plin, ki je uhajal iz sobne peči. (Op. ur.)

Tedenski zunanjepolitični pregled

Pravi dogodki šele pridejo

Tudi o mednarodni kroniki tega tedna bo treba pošteno priznati, da se preživlja bolj od ugibanja o prihodnosti in ob pričakovanju raznih napovedanih dohodkov kot o razmišljanju o tekočih zadevah. Tako bomo morali čakati še dobrih deset dni na začetek zasedanja Združenih narodov in debat o njegovem letošnjem bogatem repertoarju. Cel mesec bo treba še potrpeti, preden bo padla odločitev v ameriških predsedniških volitvah. Za ta in prihodnji teden si zopet marsikje obetajo, da se bo na pekinški mirovni konferenci odkrila kakšna skrivnost s sovjetsko-kitajskih pogajanj. Čakamo dalje tudi na ratifikacije bonnske in pariške pogodbe ter na rezultate posvetov med gospodarskimi izvedenci britanske skupnosti narodov, ki razpravljajo že dober teden dni o kritičnem finančnem položaju na šterlinškem področju. V kratkem — tako upamo — bomo poučeni tudi o francosko-nemških pogovorih glede Posarja. Jutri poteče Mossadeghov ultimatum, teden ali dva kasneje pa bomo nemara že zvedeli, ali bo Moskva še nadaljevala z notami nemško polemiko ali pa bo to dopisovanje kratko in malo pretrgala. Čakamo kajpada še vedno tudi na korejsko premirje in na pametno besedo iz Rima, na bližnje volitve v Grčiji in še na marsikaj, skratka, kamorkoli se ozremo, povsod nas odganjajo prihodnjiki in zagonečno zaprti vprašaji, ki se vživšeno posmehujejo vsem vedežem in napovedovalcem mednarodnega vremena.

Zmaga opreznega Jošide

Toda — ker tedenskim preglednikom pač ni dopuščeno, da bi za kak teden ali mesec zakinkali in pustili mednarodne zadeve brez spremstva, se odpravimo sedaj tja, kjer se je v minulem tednu le nekaj zgodilo. Pojdimo torej na Japonsko. Tu so bile zadnje nedelje volitve in o njih imamo te dni že solidno zaokrožene številke. Te volitve so prinesle v glavnem to, kar smo pričakovali. Presenetil je pravzaprav samo nepričakovano hudo poraz kominformovcev, ki so izgubili vse mandate in s tem poravnali do konca težke račune svoje zgrešene prososvjetske politike. Ker je pomagal ta poraz skorajda podvojiti frakcije levih in desnih socialistov, se je levica v vsakem pogledu samo okrepila, čeprav jo razkol med socialisti seveda še vedno občutno paralizira. — Precej manj presenetljiva je jasna zmaga vladajoče liberalne stranke in njenega šefa Jošide, ki sta si vnovič zavarovala absolutno večino v parlamentu. Znano je, kaj pomeni ta zmaga za glavno sporno vprašanje, okrog katerega so se sukale letošnje volitve — za japonsko oboroževanje. Jošida ni nasprotnik oboroževanja, kakor so nespravljivo socialisti, je pa proti naglemu oboroževanju, kakršno bi hoteli Američani in z njimi vedno tudi konservativna opozicija tako imenovanih »progresivistov« ter celo Jošidov tekmeč v liberalni stranki, stari Hatajama. Jošida je oprezen in nezaupljiv lisjak, ki noče prehitro podreti mostov za seboj, ker se zaveda izredno občutljivega in majavega položaja na Daljnem vzhodu. Navzlic temu, da ga po navadi označujejo kot »ameriškega človeka«, pa ni niti malo verjetno, da bi bili ta njegova zadržljivost in mladenost na »mlinji« sedanje ameriške pacifiške politike, ki bi hotela Japonsko tudi vojaško čimprej aktivirati. Sploh so vse te označbe japonskih konservativcev z »za« in »proti« Američanom zelo sumljive vrednosti. Med japonskimi konservativci, ki prekrivajo stare firme z »liberalnimi« in »progresivnimi« napisi, bo treba razlike iskati pač bolj v metodah, kako uresničiti cilje, kot v ciljih samih. Cilj — znebiti se čimprej varuštva — je nedvomno vsem enak. Trenutno jim seveda nikakor ne kaže, da bi pokazali zobe Ameriki, toda le kdo neki bi si že upal prerokovati, kaj vse bomo še doživeli!

Prepričani smo lahko, da je bila Japonska eden izmed glavnih razpravljanih predmetov na moskovskih pogajanjih, in se bržkone ne motimo, če pričakujemo že v kratkem intenzivno obdelovanje otcianov z zapeljivimi vabami in grožnjami hkrati. Japonski je posvečena v mnogote — kakor lahko razberemo iz dnevnega reda — tudi azijsko-pacifiška konferenca v Pekingu. In ker je prava »peta kolona« tudi na Japonskem zatajila, si ni težko predstavljati, koga bo skušala ta kampanja v prvi vrsti snubiti in pridobiti. Nekaj podobnega smo že doživeli v Nemčiji... Toda do tega je tu na Daljnem vzhodu le še daleč in pristaši nevtalističnih tendenc, ki si obetajo iz izigravanja obeh blokov novo rojstvo imperialne Japonske, so razumljivo še polni negotovosti. Zato je zmerni in v počasnih etapah napredujoči Jošida še vedno najprimernejši mož v današnjem izredno kočljivem položaju Japonske. — Vladarji dežele vzhajajočega sonca predobro vedo, da potrebujejo Ameriko, ker sami še dolgo ne bodo ravnopraven partner v korenito spremenjeni igri sil na Daljnem vzhodu. Toda brez Kitajske, njenih tržišč in surovin Japonska spet ne more normalno živeti. Vsi poskusi, da bi se preusmerila s svojo ogromno produkcijsko silo na druga tržišča, so se v glavnem izjalovili ter s tem potrdili, da za Kitajsko nadomestka kratko in malo ni. — V tej neresljivi dilemi mora Japonska danes oprezno krmariti in se skrbno prilagajevati položaju, ki ga oblikujejo drugi, močnejši faktorji...

Koreja posega v ameriško volilno borbo

Vsaj za zdaj pa v tem položaju ni zapaziti znamenj, ki bi napovedovala kakšne večje spremembe. Korejska vojna pride sicer v kratkem pred Združene narode in v tej zvezi že krožijo številne govornice. Slišati je celo glasove, da je treba pripisati močno sovjetsko delegacijo, ki prihaja na pot v postavi Višinski-Gromiko-Zorin, prav temu vprašanju. Pripovedujejo tudi, da bo ameriški zunanji minister že kmalu po otvoritvi zasedanja — in vsekakor še pred predsedniškim finalom! — postavil nov ameriški predlog za premirje, ki naj bi razvozlat težavno vprašanje vojnih ujetnikov. Toda iz istih virov, ki raznašajo to novico, prihaja tudi komentar, da je namenjen ta predlog predvsem ameriškim volilnim potrebam. Kajti nobena stvar bojda ne dela demokratom toliko preglavic pri volitvah kot prav Koreja in pošiljanje ameriških vojakov v to tako nepopularno vojno. Vsekakor republikanski tekmeči to korejsko nerazpoloženost ameriške javnosti pridno izkoriščajo, demagoško trdeč, da je povzročila vojno samo nepazljivost demokratske vlade, ker ni Moskve pravočasno opozorila, da je tudi Južna Koreja v ameriški obrambni sferi. Korejska vojna, z vsemi svojimi posledicami, z inflacijo ter zlasti z obvezno vojaško službo, je hedvomno težko breme, prava cokolja z demokratsko volilno kampanjo. Zato je Trumanova vlada v zadnjem letu tudi poskušala na vse načine vojno le kako zaključiti ter se potem s premirjem in kot rešiteljica svetovnega miru vreči v volilno borbo. In ko tudi vsa potrpežljivost v panmudžomskih šotirih ni pomagala, so segli pred dobrih mesecem še po zadnjem združitvi: intenzivno bombardiranje vnaprej napovedanih mest in gospodarskih središč naj bi trmastega nasprotnika slednjič le omehčalo...

Toda ni izključeno, da je eden izmed vzrokov te trme prav v tem, da Moskva noče napraviti demokratom te volilne usluge. Da so njene simpatije bolj na strani republikancev, je pokazala že večkrat, sama in po svojih ameriških agenturah. To se zdi mogoče na prvi videz popolnoma nerazumljivo, saj prihajajo vendar prav z republikanske strani najbolj ostri in bojevit glasovi. Toda Moskve ta hrupna bojevitost očitno ne vznemirja. Zato pa — kakor vse kaže — zelo resno cenijo razne druge republikanske posebnosti, tako zlasti se nikakor premagani izolacionizem stare republikanske garde, ki bi utegnil zlasti zelo oslabil ameriške odnose z Evropo ter močno »azijsko« strujo, ki zopet tišči na površje. Ze doslejšnja volilna kampanja republikancev je oživila po vsej Evropi stare, protiameriške tendence ter okrepila bevanosti in njim podobne struje. Proti takšnemu razvoju se Moskva gotovo ne bo upirala!

Kdo je zmagal v Chicagu?

Z mo, evropsko krilo mladih republikancev, ki so sprva dobesedno izsilili kandidaturu generala Eisenhowerja, je moralo — po vsem videzu — s svojim kandidatom popolnoma kapitulirati pred »staro gardo«. Ta žilava skupina staroverških »aparatičnov« s Taftom na čelu je zopet zmagoslavno prevzela posle v svoje roke. Eisenhower, ki je sprva menil, da bo opravil

Uradni smeh moskovskega „Krokodila“

Moskovski »Krokodil« že davno ni več satirični list. Vse, kar se danes lahko bere in vidi v »Krokodilu«, vodi v zablodo, podobno tisti, v kakršno zavajajo ljudi glasila moskovske propagande. Sicer »Krokodil« kdaj pa kdaj objavi prispevke o slabih uradnikih, o nekaterih nepravilnostih in neuspehih, toda vse to servira bralcem kot redkosti, ki jih je zelo lahko izkoreniniti in zaradi katerih ni treba biti resno zaskrbljen.

Na straneh »Krokodila« se čisto lepijo etikete muzejskih redkosti mnogim pojavom, ki v resnici niso nobene redkosti. Taki so n. pr. mnogi pojavi s področja prosvete in kulture. V številki z dne 10. septembra t. l. je na primer pisal »Krokodil« o nekem Kuzmi Sviridenkovu, katerega je namestnik ministra za prosveto RSFSR Arsenjev postavil za namestnika direktorja in šefa katedre za fiziko in matematiko v učiteljskem inštitutu Bugulme. Sviridenkov je prišel na ta položaj, čeprav ni bil strokovno usposobljen za nj. Ponaredil je namreč dokumente, po katerih naj bi imel naziv kandidata fizičnih in matematičnih ved. Tri leta je že predaval fiziko v mestu Stanislavu na medicinskem inštitutu. Tu je imelo zelo prijateljske stike z direktorjem inštituta Antonovim, ki mu je dal naslednjo karak-

teristiko: »Politično zrel, ideološko trden in pošten.« Toda tudi v Bugulmi ni vztrajal dolgo. Po letu dni je Sviridenkov odšel na Altaj, v mesto Bisk, kjer je začel poučevati pod priimkom Hvedadenkov.

Primer Sviridenkova, poklicnega ponarejalca in lažnega znanstvenika, pa ni bil edini, o katerem je pisal »Krokodil«. Neki S. V. Rodionov je na primer dolgo zavzemal položaj direktorja učiteljskega inštituta v mestu Kimri, a ni bil sposoben napisati niti dveh besed brez grobih pravopisnih napak. Predaval je analitično geometrijo, katero je poznal približno toliko kakor vratar inštituta. Postal je član Društva za širjenje političnih in znanstvenih ved, a ni bil zmožen držati diskusije niti z učencem 4. razreda gimnazije. Toda ta človek tajinstvene preteklosti je bil nato premeščen za direktorja na mnogo večji učiteljski inštitut.

Med lahkotnim tonom »Krokodilovega« pisanja o Rodionovu in Sviridenkovu ter iznesenih dejstvih je kaj čudno neskladje. Pojav je tak, da bi bilo treba po njem udariti z vso ostrotojo prave satire, toda »Krokodil« ne preide meje malomarnega pripovedovanja za kratkočasje.

Egon Tomc

S sprejema francoskih parlamentarcev na ljubljanskem letališču

Prijateljstvo dveh svobodoljubnih narodov

(Iz novinarskih razgovorov s francoskimi poslanci)

»Ko se bomo vrnili v Francijo, bomo skušali čim bolj pojasniti jugoslovansko stvarnost, njene probleme, težave in napredek, ki smo ga videli.« Tako so obljubili ob slovesu člani francoske parlamentarne delegacije, ki so po skoraj dvotedenskem potovanju po naših republikah te dni zapustili Jugoslavijo.

TRADICIONALNO PRIJATELJSTVO

Z obiskom Slovenije so svoje potovanje po Jugoslaviji začeli in končali. Medtem ko so si prvi dan po prihodu v našo državo ogledali predvsem Ljubljano in Postojno, so ob koncu, po prihodu iz Dubrovnika, pohiteli na Bled, kjer jih je sprejel maršal Tito. Bilo je devet uglednih poslancev in senatorjev radikalne in socialistične stranke, republikanskega ljudskega gibanja, zbiranja francoskega naroda in republikanske levice. »Skoda, da je še vedno bolan poslanec Mitterand, eden voditeljev Zveze odporneškega gibanja, ki je prav tako nameraval priti,« je menil francoski veleposlanik G. Baudet. »To je sicer zelo močna delegacija in mislim, da so pri prijateljskem spoznavanju osebni stiki najvažnejši.«

Vodilni član delegacije je bil radikal Mayer, večkratni bivši minister, podpredsednik francoske vlade. Dostojanstven, z malo posivelimi lasmi, ostro razmišljajočim obrazom in pipo v ustih, se je natančno zanimal za vse jugoslovanske probleme, zlasti za decentralizacijo in ustavne spremembe, za delavske svete, gospodarske in finančne zadeve ter sodstvo. Kot eden organizatorjev francoskega prometa je pohvalil: »Organizacija našega pofovanja je bila odlična, tudi vaše letalske zveze so brezhibne.« Pred odhodom iz Jugoslavije mi je izročil ovitek s svojo tehtno premišljeno izjavo, v kateri ob koncu izraža željo, naj bi se tradicionalno prijateljstvo med obema državama ob medsebojnem spoštovanju še poglobilo.

O svojih dobrih vtisih in tradicionalnem prijateljstvu so brez razlike strankarske pripadnosti govorili tudi drugi: socialist Depreux, katoliški levčar Schreitter, degaullist Palewski in drugi. Iz živahnega senatorja MRP Hamona so se njegovi kolegi celo šalili, da je že pol Jugoslovian. V Jugoslaviji je bil že tretjič, v francoskem parlamentu pa je predsednik Združenja francosko-jugoslovanskega prijateljstva.

NE POMOČ, AMPAK SODELOVANJE

Senatorji Cremieux-Schreiber sem posredoval v njenem razgovoru z zastopnicami ženske antifašistične organizacije, zato se je tudi pozneji moj pogovor z njo razvezal morda dlje kakor z drugimi. »Mi smo o Jugoslaviji govorili tako rekoč na pamet, brez zadostnega poznavanja resničnega stanja,« je omenila francoska senatorka. »Zdaj pa smo o njej zvedeli precej. Vendar mislim, da bi se morali stiki in medsebojni obiski še povečati. Pri tem sem pa mnenja, da je oblika notranje ureditve vsake države — stvar vsakega naroda samega, kot mu najbolj ustreza. Nas zanima samo toliko, če neka vlada dela v blagor skupnosti, in če spoštuje človečansko idejo. To pa pri vas je. V zvezi s tem bi rada dodala še nekaj. Večkrat se govori o pomoči Zahoda Jugoslaviji. Beseda »pomoč« mi je skoraj prisiknuta. Mislim, da gre tu le za sodelovanje med prijatelji. Od vas odhajam z najlepšimi vtisi. Vi se zelo trudite za dvig svoje industrije in poljedelstva. O standardu vem, da ga ni mogoče doseči naenkrat. Presenetilo me je, kako vaši narodi, ki so se v zgodovini razvijali pod zelo različnimi vplivi in vladami, zdaj z velikim polemotno enotno sodelujejo v skupni graditvi. O vaših voditeljih sem dobila vtis, da so pomembni ljudje in prežeti z najboljšimi željami. V Jugoslavijo mislim kmalu spet priti, prepričana pa sem, da oni, ki bo obiskal vašo deželo po petih letih — če ne pride do kake vojne nesreče — Jugoslavije skorajda ne bo več spoznal.«

IMATE VODITELJA, NA KATEREGA STE LAHKO PONOSNI

»Imate voditelja, na katerega ste lahko ponosni.« mi je po sprejemu delegacije pri maršalu Titu dejal stari alžirski zdravnik in poslanec Tamzali Abenour, »tako pameten, pogumen in zdrav je. O vaših Jugoslavij sem že v Sarajevu govoril v najlepših besedah, a prepričan sem, da bi zdaj, ko sem spoznal vašega maršala, govoril še bolj

navdušeno.« — In res. Ko smo bili na sprejemu, se je krog vedno spontano zgrinjal prav okrog maršala, ki je z vedrim obrazom, državniško preudarno, a hkrati preprosto povedal to ali ono stvar, ki so jo smatrali za zelo zapleteno, ter mimogrede potegnil iz svoje male pipice. Maršal jim je skoraj eno uro odgovarjal na razna vprašanja. Razgovor pa se je nadaljeval tudi pozneje v sprejemnici in jedilnici. Pri mizi so se vsi Francozi razvrstili okrog maršala, tako da so pri drugih mizah ostali skoraj samo domači. Po pogostitvi so se nekajkrat skupaj fotografirali. »Pojasnili, ki smo jih dobili pri maršalu, so bila za vse nas zelo pomembna,« je menil poslanec Mayer. Senatorka Cremieux pa je zaprosila za maršalovo sliko s podpisom. A vsa ta pozornost, čeprav je veljala maršalu, je bila vešdar po njem namenjena predvsem onemu, čigar posebnost je — našemu junakemu ljudstvu. »Občudujem vašo ljubezen, njegovo svobodoljubnost, preprostost in pogum,« je nadaljeval dr. Tamzali. »Zame je bila nova Jugoslavija odkritje.«

URESNIČILI STE ČLOVEČANSKE IDEALE

»Uresničili ste človečanske ideale,« je nato po kratkem premisleku dejal ljubeznivi alžirski poslanec z belo brado, ki me je na trenutke spominjal na nesebičnega orientalskega El Hakima, ki se prav zato, ker prihaja z zapostavljenega afriškega kontinenta, tem bolj veseli vsega naprednega v svetu. »Pri vas ste dosegli velike uspehe v pobujanju bede, zaostalosti in boleznih. Pri vas žive vse narodnostne in verske družine kljub razlikam v bratski, enakopravni skupnosti. Tudi narodnostne manjšine imajo vse kulturne pravice. Vaše ljudstvo je zelo delavno. Se več, zdi se mi, da je delo pri vas veselje. Imate že precejšnjo industrijo, ste pa tudi mojstrski ročni obrtniki.« Pri tem sem se spomnil pripovedovanja drugih francoskih poslancev iz delegacije, da dr. Tamzali v vsaki jugoslovanski republiki nakupi celo kopico folklornih spominčkov, bosanskih copat, idrijskih čipk, hrvatskih vezen in drugega, da bi prinesel v dar svoji veliki družini v Alžiru. Govorila sva tudi o Alžiru, o Afriki, o slabih razmerah nekoč, o nekaj boljših sedaj ter o upanju in borbi, da bi bile v bodočnosti še boljše. »Kolonializem je mrtev,« je menil, »čas se vrti samo naprej, nikoli nazaj,« je menil.

LEPA VAŠA DOMOVINA

V nedeljo je po dežju vstalo na Bledu krasno jutro. Sinjina neba je bila brez oblaka, po jezerski gladini in rumenem jesenskem listju je drselo zgodnje sonce. S prvim snegom pobeljeni vrhovi Triglava, Rjavine in Stola so se zdeli blizu, da bi jih prijel z roko. »Kako lepa je vaša domovina,« so govorili Francozi, ki so že navsezgodaj stopili na hotelske balkone in šli na sprehod okrog jezera. »Jugoslavija je prekrasna, polna očarljivih različnosti in pestrosti,« so s pravo odkritosrčno francosko zgovornostjo izražali svoje mnenje.

A pripovedovali niso samo o Sloveniji, čeprav jim je bila res pri srcu, ne samo o lepota Bleda in velikih dvoranah Litostraja, o katerem je eden izmed njih rekel, da bi se tudi industrijska dežela, kot je Francija, ponašala z njim. Pripovedovali so tudi o ponosni Sumadiji, o bogatih zadržljivih poljih Vojvodine, o jadranskem biseru Dubrovniku, ki so ga zapustili prav isti dan. »Koliko lepote je v vaši Makedoniji,« so nadaljevali. »Na pogled zaostala, pa nam je pripravila toliko bogastva s svojimi folklornimi plesli.« »Videli smo, kako nekdanji kmetje z že precejšnjo spretnostjo gradijo ogromno hidrocentrale v Jablani,« je menil poslanec Vallon. »Vsa vaša zemlja, njeni hribi in doline, so prostran spomenik tisočerm junaškim borcem za svobodo,« je dejal poslanec Mayer. »Pri vas je res lepo,« je rekel dr. Tamzali in mi toplo stisnil roko. »Kako lepa je vaša domovina!« Včasih nas mora v vsakdanjih drobnih opravkih in skrbih, tuje spomniti na to.

Francoski poslanci so odšli nazaj v svojo domovino. Ostali pa so, upam, obojestranski dobri vtisi — in kup novinarskih beležk A še več! Potrditev prijateljstva dveh svobodoljubnih narodov. B. P.

PETOVIA ALKOHOLNA INDUSTRIJA
PTUJ

vam nudi vse vrste likerjev, žganja, vermuta, malinovca, borovničevca ter odlični jajčni in mlečni liker po najnižjih dnevnikih cenah. Poizkusite naše proizvode in prepričali se boste!

O KONGRESU nemške socialnodemokratske stranke

V Dortmundu je bila 24. septembra otvoritev kongresa socialnodemokratske stranke Nemčije, petega v povojni dobi, ki je iz več razlogov posebno važen. Kongres je bil sklican takoj po smrti strankinje dolgoletnega voditelja dr. Schumacherja in je imel nalogo, izvoliti njegovega naslednika; vršil se je v času, ko je pred parlamentom ratifikacija pogodbe o evropski obrambni skupnosti, ki je tako velikega pomena za nadaljnji razvoj Nemčije, in naposled pomeni ta kongres že tudi prvi korak socialnodemokratske stranke v predvolilno kampanjo za parlamentarne volitve 1953. leta, iz katerih upa iziti kot zmagovalka.

Kakor se je z gotovostjo pričakovalo, je dobil kot naslednik Schumacherja na kongresu veliko večino njegov najbližji sodelavec Erich Ollenhauer. Za podpredsednika pa je bil izvoljen Wilhelm Mellies. Okrog njegove izvolitve je bilo mnogo vročih diskusij, navsezadnje pa so le prodrlje s svojim kandidatom Melliesom severne pokrajine nad južnimi, ki so predlagale Schöttleja, sodelavca dr. Schumacherja. Na kongresu so prav tako izglasovali nov akcijski program SPD, ki je bil objavljen v začetku avgusta, čeprav je bilo upoštevano veliko število predlogov izmenjav, ki jih je kongresu poslalo članstvo. Tako akcijski program kakor referati in diskusije na kongresu nosijo pečat težavnega političnega položaja, v katerem je danes Nemčija. Glavno težišče v akcijskem programu, kakor tudi v referatu glavnega govornika na kongresu, Ollenhauerja, je na zunanji politiki in z njo tesno povezano vprašanje zopetne združitve Nemčije. Temu je ustrezal tudi naslov referata, ki ga je podal Ollenhauer: »Enotna Nemčija in življenja zmožna Evropa — glavni cilj socialnodemokratske politike«, prav tako tudi mesto iz akcijskega programa, ki je vzbudilo v Nemčiji največ pozornosti: »Socialnodemokratska stranka smatra za svojo misijo, da je stranka nemških rodoljubov in mednarodnih socialistov.«

Nemškimi socialnim demokratom se mnogokrat očita, da so ozki v obrambi samo nemških interesov, da ne vidijo potreb po združitvi Evrope in podobno. Tega jim ne očitajo samo v Bonnu, v vrstah vladne koalicije, marveč kritizirajo njihovo negativno stališče do pogodbe, ki jih Adenauerjeva vlada zdaj sklepa z zapadom, tudi socialistične stranke v drugih deželah. Socialni demokratje sprejemajo to kot krivico. Upravičeno menijo, da so po vojni kot najbolj dosledni čuvarji nacionalne dediščine, ne kloneč pokorno pred voljo okupacijskih sil, pripomogli zelo veliko do razčiščenja nemškega vprašanja. Toda misija, ki so si jo zadali, se je obrnila proti njim in isti nemški krogi, ki so od Bismarcka dalje zmerjali socialiste kot izdajalce domovine, jih zdaj, ko nasprotujejo evropskim pogodbam, klevetajo kot »brezdomovince«, hkrati pa morajo prenašati tudi kritiko socialističnih strank v inozemstvu. Tem napadom so gotovo namenjene v akcijskem programu besede, da socialnodemokratska stranka stoji trdno na pozicijah internacionalizma, ne bo pa dopustila, da bi nosilo delovno ljudstvo posledice krivde, ki si jo je naprtila veleposest pred letom 1933 in po njem.

V svojem referatu je Ollenhauer navedel vse sporne točke, zaradi katerih je SPD v opoziciji do Adenauerjeve politike. Kot pogršno in iluzorno smatra njegovo stališče, s katerim opravičuje naslonitev na Zapad, da bo z moč-

no oborožitvijo tega mogoče prisiliti SZ, da prepusti vzhodno cono. Generalna pogodba, sklenjena z zahodnimi vesilami za dobo 50 let — pravi — bu napravila nemško razdelitev za nespremenljivo dejstvo. Toda noben narod se ne bi sprijaznil z obstojem dveh različnih državnih tvorb na svojih tleh in tudi nemški se ne more. Napačna je misel, da bi bilo mogoče vzhodno cono preprosto prienčiti družbenim razmeram zahodne ali obratno. O gospodarski ureditvi enotne Nemčije lahko odloča samo svobodno izbrani nemški parlament.

Ponovno se je Ollenhauer izjavil tudi proti oborožitvi, in sicer zato, ker

Ollenhauer

Nemčija kot nečlan Atlantskega pakta ne more sodelovati v evropski skupnosti kot enakopraven partner. To pa zaradi teritorialnih zahtev, ki jih ima. In tu se je novi predsednik SPD znova zavzel za Posarje kot integralen nemški del ter za pokrajine, ki so od Nemčije odtrgane na vzhodu. Socialnodemokratska stranka, je dejal, je proti »majhni Evropi«, taki, ki jo hočejo vlade Italije, Francije in Zahodne Nemčije, da bi z njo okrepile svoje »konservativne in restavracijske pozicije« in iz katere hočejo izločiti take napredne sile v Evropi, kot so v Angliji, Švedski, Danski in Norveški, ki slonijo na modernem delavskem gibanju. Samo z njimi je mogoča resnična združitve Evrope.

Glade zopetne združitve Nemčije je Ollenhauer poudaril, da je SPD proti neprestanemu izmenjavanju not, s katerim hočejo vesile samo barantati na račun Nemčije. Zahteval je čimprejše sklicanje konference štirih vesil, ki so odgovorne za sedanjo razdelitev Nemčije, toda brez predstav-

nikov vzhodne in zahodne Nemčije, kar predlagajo Rusi. Zdi se, je dejal, kot bi ne bilo nič bolj važno kakor vrstni red, po katerem naj pride do združitve. SPD zahteva najprej izvedbo svobodnih volitev, na podlagi katerih bo izvoljena enotna vlada, ki naj sodeluje pri sklepanju mirovne pogodbe. Ta vrstni red hočejo namreč Rusi sprevidni tako, da bi se začelo glede združitve pri mirovni pogodbi.

Ze ob izidu akcijskega programa je dobilo vodstvo socialnodemokratske stranke tako poplavo protipredlogov, dopolnil in izmenjav, da je bila iz njih precej jasno razvidna zmeda, ki vlada v vrstah njenega članstva, zlasti pri voditeljih lokalnih organizacij, glede politične linije, ki jo zasleduje parlamentarna skupina v Bonnu. V zadnjem času je bilo v tem oziru precej nejasnosti. Medtem ko pokazuje vodstvo stranke veliko doslednost pri teoretičnih postavkah, mu ne uspe jasno pokazati množicam, ki ji sledijo, po kakšni poti bo doseglo cilje, ki si jih je zadalo. Za življenja Schumacherja je žar njegove močne osebnosti precej zakril ozrzel. Toda že Schumacher je večkrat izrazil misel, da se bližajo časi, ko bo morala stranka pregledati nekatera svoja stališča. Glede oborožitve na primer socialnodemokratska stranka nikakor ni tako dosledna, kakor bi se to zdelo po besedah. Medtem ko v glavnih govornih nastopih proti, sodeluje v podkomisijah tako v Evropskem svetu kakor v zvezni skupščini.

Podobna vrzel se je nedavno pokazala v odnosu do vzhodne cone. Medtem ko se je vodstvo stranke v načelu izreklo ponovno proti dogovarjanju s Pieckovo vlado in je bilo proti sprejemu vzhodne delegacije v Bonnu, je eden njenih vodilnih članov, Karel Schmid, soglašal, naj se delegacija sprejme. Na kongresu je Schmid to javno obžaloval in priznal, da je napravil napako, vendar kažejo te nedoslednosti, da je v SPD pri izvajanju politične linije marsikaj nejasnega. Samo tako je tudi mogoče razumeti, da se je SPD pri letošnjih dopolnih volitvah odrezala mnogo slabše kakor leta 1951.

V okviru dogodkov, ki se danes razvijajo v Nemčiji, je tako sedanj, kakor bo tudi izredni kongres pred volitvami, izredno važen, ker bo moral v zadnjih zaključkih razčistiti vprašanje, ali bo stranka dalje vztrajala v opoziciji, ali pa bo skušala vplivati na smer političnega razvoja tako, da bo zopet sodelovala v vladi.

A. L.

Češkoslovaške težave s premogom

Češkoslovaška je glede premoga med najbogatejšimi deželami v Evropi, saj ima velike množine rjavega premoga in lignita (katerega zalogo so ocenili Nemci samo v severnočeškem revirju na okrog 10.000.000 ton), manj pa ima črnega premoga.

Med drugo svetovno vojno češkoslovaški rudniki niso utrpeli znatnejše škode — razen kolikor so jih nemški fašisti brezobzirno izkoriščali — zato povojna Češkoslovaška ni imela večjih težav pri razvoju premogovne industrije. Delni padec proizvodnje sta povzročila v letih 1945-46 pomanjkanje delovne sile in surovin ter neredni promet, toda te ovire se brž premagali; že med dveletnim planom je proizvodnja premoga presegla predvojno. Primer: leta 1947 je znašala povprečna mesečna proizvodnja 1.441.000 ton; premogovna industrija je bila med tistimi panogami češkoslovaškega gospodarstva, ki so se razvijale kolikor toliko enakomerno. To je bilo seveda še v času, ko so mislili češkoslovaški delovni ljudje, da proizvajajo zase in za razvoj svoje dežele. S povečanim izkoriščanjem češkoslovaškega gospodarstva po sovjetskih oblastnikih pa se je položaj spremenil v vseh industrijskih panogah, tudi v premogovni industriji.

Ceprav zadaje petletka, ki se je začela leta 1949, češkoslovaški premogovni industriji velike in zapletene naloge, jih ta vendarle iz leta v leto ne izpolnjuje. Položaj se je še posebno poslabšal po februarju 1950, ko so na ukaz iz Moskve spremenili češkoslovaško petletko, s tem da bi dejalo češkoslovaško gospodarstvo več proizvodov težke in vojne industrije, predvsem za potrebe Sovjetske zveze, kar je nujno terjalo tudi povečano eksploatacijo premogovnikov. Češkoslovaški rudarji pa so odgovorili s tem, da ne izpolnjujejo povečanega proizvodnega plana. Tako na primer plana za proizvodnjo premoga v letu 1950 sploh niso izpolnili, v nekaterih rudnikih so bili tudi po 10% pod planom. Decembra 1950 so dosegli v južnočeških premogovnikih le 86,3% plana.

Kakor so uradno poročali, je kriva za neizpolnitev plana nezadostna delavnost sindikalnih organizacij, pa tudi pomanjkljiva izraba mehanizacije, premajhna skrb za vzdrževanje strojev, nezadovoljivo prizadevanje za povečanje storilnosti itd., po neuradnih poročilih pa tudi pasivni odpor češkoslovaških rudarjev. Ta pasivni odpor je moral posredno priznati celo Gottwald: »Prav nič ni razveseljivo, da izkoplje mo visok odstotek premoga v nedeljkih in prazniških izmenah. O tem bo treba razmisлити. Prepričan sem, da bi ne bilo treba delati ob nedeljah in

praznikih, če bi se naši rudarji, mojstri in tehniki naučili bolje izkoristiti delovni čas, bolje organizirati delo, bolje uporabljati tehnične naprave in stroje ter nove delovne metode.«

Kljub vsem naporom, vzlic raznim kampanjam, obljubam in pretinjam partijskega in sindikalnega vodstva leta 1951 se ni položaj v češkoslovaški premogovni industriji niti najmanj izboljšal, marveč se je celo poslabšal. Proizvodnega plana premoga niso izpolnili niti v enem tromesečju 1951. leta, letni plan pa so dosegli le 91-odstotno. Težavni položaj v češkoslovaški premogovni industriji nam najbolj ponazorilo: vsa gospodarska vodstva so morala priznati, da je bila proizvodnja premoga v tretjem tromesečju 1951 celo manjša kakor v ustreznem obdobju 1950. V tem niso zalegli niti obiski predsednika vlade Zapotockega in notranjega ministra Vaclava Noseka v rudnikih, ki niso izpolnjevali plana, še manj pa resoluciji CK KP Češkoslovaške (15. oktobra in 9. novembra 1951) o ukrepih, potrebnih za povečanje proizvodnje in storilnosti.

Težavni položaj v češkoslovaških premogovnikih dokazuje med drugim tudi Nosekova izjava, češ da češkoslovaška industrija potrebuje dnevno 55 tisoč ton premoga, v rudnikih pa so ga nakopali leta 1951 le po 47.000 ton dnevno. V letošnjem prvem tromesečju so dosegli 80% planirane proizvodnje premoga, po uradnih poročilih pa plana niso izpolnili niti v drugem tromesečju.

Posebne težave imajo v največjem češkoslovaškem premogovnem bazenu, v ostravsko-karvinskem, kjer so, kakor priznava generalni sekretar Zveze rudarjev Josef Kohout, zaradi slabih stanovanj in še slabše hrane zapustile letos aprila delo cele brigade delavcev, ki so vplivali še na svoje tovariše, naj ne iščejo dela v ostravsko-karvinskem bazenu.

Pred kratkim je pisal sindikalni list »Prace« o slabem izpolnjevanju plana v premogovni industriji in to razlagal s »premajhno vmeno delavcev« in tudi s tem, da so češkoslovaški rudarji »pozabili na resolucijo z dne 15. oktobra 1951, v kateri so se zavezali, da bodo zvišali norme in povečali proizvodnjo.«

Vse to pa vendarle ne zaleže. Ne pomagajo niti pretjne niti nove obsebe. Zaman zapirajo stotine češkoslovaških rudarjev v koncentracijska taborišča, zaman izvajajo proti rudarjem najbolj brutalne ukrepe, zaman so tudi sodne obravnave, na katerih že vnaprej (kakor nedavno v Moravski Osmrti) obsojajo dozdnevne krivce na smrt ter na dosmrtni dolgoletno ječo.

B. D.

Sejem dečkov v Beneventu

«Contratti come vitellini di latte»

»Pozdravljam vas toplo v času, ko balkanski barbar steza svoje kremplje proti mestu, ki nikoli ni bilo in ne bo njegovo.«

Tako je govoril 17. m. m. prof. Vittorio Furlani, član tržaškega občinskega sveta, ko je v Trstu pozdravil občni zbor prodajalcev tobaka iz vse Italije.

»Če pomeni Zahod civilizacije in humanost, tedaj stoji Italija na najvišjem vrhu zahodne piramide.«

Tako je pisal videmski »Messaggero Veneto« 12. m. m. v uvodniku o Edenovem obisku v Jugoslaviji, poudarjajoč, da morajo Angleži izbirati med visoko italijansko civilizacijo in jugoslovanskim barbarstvom.

Kdo ne bi prebral reportaže v turinskem dnevniku »La Stampa« pod »privlačnim« naslovom:

»Dečki na prodaj na dražbi na trgu v Beneventu.«

To ni bilo natiskano pred nekaj leti, v času, ko so sužnje prodajali in kupovali, marveč pred nekaj dnevi 11. septembra 1952.

Pa tudi milanski ilustrirani tednik »Il Tempo«, z dne 13. septembra 1952, posveča tej nenavadni temi celo stran. V naslovu je rečeno, da v Beneventu na trgu prodajajo dečke med 10. in 14. letom — »kot telčke.«

O tem piše tudi neapeljski dnevnik »Il Mattino d'Italia« z dne 10. septembra. Vsi ti listi so znani po solidni buržoazni orientaciji, to so sami režimski listi in nikar ne mislite, da se o tem nenavadnem italijanskem pojavu, edinstvenem v civiliziranem svetu 20. stoletja, piše iz nekih, Italiji in njenemu redu sovražnih pobud.

V neapeljskem »Il Mattino d'Italia« piše o prodajanju dečkov na trgu v Beneventu znani neapeljski publicist in advokat Enrico Rossi, ki tega ne dela iz senzacionalističnih nagibov, marveč zato, da žigosa zadevo, da opozori na strašni pojav in sramoto. Rossi zahteva posredovanje oblasti, da bi to preprečilo, da bi prepovedale prodajati otroke pred katedralo v Beneventu, kamor vsako leto 15. avgusta in 8. septembra iz vse tiste pokrajine po tradiciji pripeljejo svoje dečke in jih kratko in malo starši prodajo. Rossi pravi, da prihajajo ob teh dnevih v Benevento »prodajalci« svojih otrok, »kupci«, veščidel premožnejši kmetje, ki jim je potrebna delovna sila, ter razni »prekupčevalci«, ki dečke kupujejo in preprodajajo, da bi na njih zaslužili. »Trgovina te vrste se razvija«, pravi Rossi, »na način in z različni podrobnostmi, ki vzbujajo zgrožanje, ker spominjajo na opise trgovine s sužnji, ki je v prejšnjih stoletjih razcvetela na jugu Združenih držav in o čemer je napisal pretresljive strani Beecher Stowe v knjigi »Koča strica Toma«. Iz Rossijevega članka izvemo tudi tole:

Posebno letos je bil dotok »blaga« velik. Tegobe so zdalete kraje, za katere vlada malo skrbi, in na trg so pripeljali tudi »zelo alabe eksemplarje«,

dečke, malone še otroke, mnoge že na prvi pogled bolne in abnormalne. Otroke »ponujajo« morebitnim kupcem in prekupčevalcem tako, da jih slečejo, da bi pokazali, kako mišice imajo, kako široke prsi. Rossi pravi »kakor da gre za vprežno živino«. Starši, starejši bratje ali sestre ravnajo z njimi zelo surovo, hvatijo mišice dečkov, jih ponujajo na opitavanje, ki traja večasih ves dan, pripovedujejo, da je deček vaje napornega dela, da je odporen in da malo je. Kupci odpirajo dečkom usta, gledajo, kakšne zobe imajo itd. To je sramotna trgovina, pravi Rossi, toda zagovarjajo jo zemljiški posestniki na področju Sannio, ker jim je ljubo, da pridejo tako počeni do delovne sile, zlasti do pomožne. Zemljiški posestniki ki so s pomočjo svojih advokatov vplivali na politične činitelje in oblasti, da takšne trgovine ne bi prepovedali. To prikazujejo kot povsem normalno ponudbo in povpraševanje po delovni sili. Lani je skušal posredovati državni prokurator pri tribunalu za mladoletnike v Neaplju prav na zahtevo pisca, Rossija, toda vse je bilo zaman.

Rossi pravi, da stane deček trinajstih let s primerno razviti mišicami in zdravimi zobmi 4000 lir in pet stotov koruze. Toliko se plača za eno leto. Če deček ne ustreza, ga kupec po enem letu odsluži, če pa je »dober«, obnovi dogovorjeno ceno za prihodnje leto. V tem času družina nima pravice do dečka, on — je prodan! Kupnina se namreč plača ob izročitvi, s čimer preneha pravica družine do razpolaganja z njim.

Iz reportaže v milanskem tedniku »Il Tempo« pa povzemamo: Ze iz starih časov se vrši v Beneventu na Trgu katedrale sramotni »mercato degli alani«. Dne 15. avgusta in 8. septembra prodajajo dečke med 10. in 14. letom po 3000 lir in kako vrečo žita.

List pravi, da se trgovina s temi dečki, ki jih imenujejo »alani«, prav nič ne razlikuje od trgovine s čevlji, oblekami in živino na istem trgu. Razlike je samo v ceni. List pravi, da se dogaja to že več stoletij. To je »compravendita di bambini«, kar pomeni

»kupoprodaja otrok«. Lani se je javnost zgražala, ko so časniki poročali, da v Cassinu otroke posojajo, toda v Beneventu otroke redno, javno, vsako leto dvakrat kratko in malo prodajajo, pa se nihče ne zgame. Slika ondote bede, pravi »Tempo«, je strašna. Pisec reportaže Tarquini Maiorani pravi, da se je namenoma napotil tja, da bi to videl in da je na dan Marijinega spočetja (1) kakih 300 otrok pričakovalo kupca («in attesa di un compratore»). Starši, ki so sklenili otroke prodati, so si prizadevali, da bi dosegli za svoje blago kar najvišjo ceno, in zato so tisti dan otroke kar najlepše oblekli, umili in počesali. Kak oče, navadno brezposelni težak, je prignal na prodaj kar dva ali tri sinčke. Cena, pravi Tarquino, je bila tistega dne od najmanj 3000 lir in stot žita do največ 7000 lir in sedem stotov žita. Tako imenovani »massari«, upravniki posestev, so dečkom potem, ko so jim pregledali zobe, ukazali, naj se do nagega slečejo. Če se starši in kupec pogode, se 15. avgusta plača ara, ostalo pa ob izročitvi dečka (»blaga«) 8. septembra. Od tega časa pravi tudi Tarquini, ugasne sleherna pravica staršev do dečka in kupec lahko stori z njim, kar hoče. Od kupčeve dobre volje je odvisno, ali bo dovolil, da se deček kdaj pa kdaj vrne domov, da vidi mater in očeta. Navadno ti dečki hudo trpe. Kupec želi, da bi se mu investicija čimbolj rentirala. Spe navadno dolge mesece v staji z živino ali pa v planinah s čredami. Lani se je zgodilo, da je nekoga takega dečka njegov tovariš ubil, tretji pa je utonil v reki. Toda sodišče se ni postavilo na stran staršev, ki so zahtevali od kupca, naj jim plača denarno odškodnino. To se je zgodilo v času, ko je imel kupec vse pravice nad dečkom, starši pa nobenih, ker so za ta čas dečka vnovčili. Tarquini piše, da je to strašno, čeprav bi utegnil človek na prvi pogled misliti, da gre za nekakšen najem, za nekakšno delovno pogodbo. Nekaj podobnega niti italijanski zakoni ne dovoljujejo. Ti otroci še niso dovolj stari za kakršnokoli pogodbeno izkoriščanje. Toda vlada ničesar ne ukrene, niti sindikati (Togliattijevi) ničesar ne store. Prefekt okraja Benevento je nekoč obljubil, da bo ta sejem dečkov prepovedal, pa je na to »pozabil«.

Turinska »La Stampa« pa piše, da je poslanec Luigi Renato Sansone pripravil interpelacijo na vlado v parlamentu, pa tudi nekateri drugi poslanci se nameravajo temu pridružiti. Videli bomo, ali se bo to zgodilo in kaj bo vlada bogaboječega kristjana De Gasperija odgovorila.

Morda poreče, da je sejem dečkov, »sužnje« v Beneventu, že tako pod zaščito Marije, vnebovzete, in v senci katedrale.

I. M.

»ASQUALENO FOVA«, un bambino di 13 anni. In esta foto a nove fratelli, di cui altri tre sono già stati ceduti come orfani. Per recarsi al mercato Beneventino aveva indossato vestito della festa, ma il massaro che l'ha comprato è venuto che si spogliasse. Sono l'ultima contrattazione. «Sgazzo, anziché dal padre è accompagnato dalla madre, acciò non pagherà 6000 lire e 2 sacchi di grano all'anno»

Obe sliki sta iz »Tempo« z dne 13. septembra 1952

BILANCA ZASUŽJENEGA GOSPODARSTVA

Dan osvobojenja Bolgarije je bil prslavljen v znamenju nerazrušljivega prijateljstva z veliko Sovjetsko zvezo. Ob tej priliki je Velko Cervenkov objavil v moskovski »Pravdi« članek Anton Jugov pa je imel dolg govor v Sofiji. Oba sta govorila o »veličastnih uspehih graditve socializma« v Bolgariji in sporočila nekaj podatkov o izpolnjevanju petletnega plana.

Bolgarski petletni plan od 1949 do 1953 je bil sprejet še za življenja Dimitrova in njegov cilj je bil industrializacija in elektrifikacija dežele. Ta plan ni bil uradno menjan, toda celoten razvoj posameznih gospodarskih panog kaže, da se Bolgarija »razvija« izključno za potrebe Sovjetske zveze, ne pa po petletnem planu. Sedanja bilanca bolgarske trgovine s Sovjetsko zvezo kaže, da le-ta ravna z Bolgarijo kot z lastnim izvorom kmetijskih pridelkov in rud. In Cervenkov ter Jugov se ob navajanju »velikih uspehov« zaustavljata prav pri teh dveh panogah, da bi pokazala, kako verno služita svojim gospodarjem. Cervenkov trdi, da je bil petletni plan v kmetijstvu izpolnjen v štirih letih in da se sedaj uspešno izpolnjujejo naloge razširitve tehničnih kultur, ki imajo, kot n. pr. bolgarski tobak in rožno olje, zelo dober »trg« v Sovjetski zvezi. Jugov pa je v svojem poročilu postavil na prvo mesto uspeh rudarstva.

Toda Cervenkov in Jugov sta bila zelo nedoločna, ko sta govorila o industrializaciji Bolgarije. Jugov ničesar ne pove o tisočih kmetijskih in drugih strojih, vagonih in podobnem, kar bi Bolgarija morala proizvajati po petletnem planu. Oba tudi z molkom predmeta preko »uspehov« pri elektrifikaciji. Prepričevanje Jugova, da ima Bolgarija danes električno industrijo, ki je do 9. septembra sploh ni imela, ni ničesar prispevalo k osvetlitvi bolgarskih domov, ker še vedno velja odredba, da nobeno domače gospodarstvo ne sme poročiti več kot 4 kWh toka na mesec.

Mihailo Lalić, po rodu Črnogorec, je eden najboljših pisateljev naše sodobnosti. V svojem pisanju je realist prav takšnega kova, kakršnega si vsi želimo. Pri partizanih je bil od julija 1941, nato je doživel četniške in nemške zapore in bil nekaj časa celo pri grških partizanih. Leta 1948 je objavil svojo pesniško zbirko »Staze slobode«, nato pa še več prozih del iz partizanstva. V slovensko je že prevedena njegova »Svatba«, piše pa še nove stvari. Pričujoča novela je vzeta iz knjige »Prvi snijega«, ki slika podvige in tegobe črnogorskih partizanov v zimi 1941/42.

BLIZU mlina Paja Jelačića na Tari bi naj bil tistega večera pomemben sestanek partizanskih skupin iz Podbišča, Bjelovincev in Stitarice. Sestanek je sklical sekretar okrožnega komiteja Vajo Kačaković, podjeten fant blelih, pegastih lic. Dva dni poprej je bil prišel iz ljubiških gozdov s sedeža komiteja, da bi pregledal, kako so napredovale priprave na prezimovanje, in da bi jih po potrebi pospešil. Ni bil zadovoljen s tem, kar je videl, zato je sklenil kaznovati nekatero izmed krivcev za zamudo, da bi vsaj tako zagotovil gradnjo zemljank. Se isto noč je kanil z enakim namenom nadaljevati pot proti Moravi.

Pred mrakom je zabobnel iz nizkih oblakov zamolki, čudno zapozneli grom. Stari Vučić Djurašinović je napovedoval neurje, toda fantje, med njimi tudi njegov sin Milosav, so dejali, da že zdavnaj ne verujejo več v prerokovanje. Zvečer — še pol ljudi se ni zbralo — je začel padati gost, težak sneg, kakor velike mokre krpe, ki so se za nad zemljo lepile v prcvata povsma. Brž ga je bilo za dve pedi. Se pomisliti niso mogli na pot proti Moravi. Vse steze so postale neprehodne. Morali so poiskati skrivališče za nepre-skrbljene, preganjane ljudi brez domov, saj jih bodo gotovo že naslednji dan spet zasledovali.

Milosav Djurašinović in Paun Cirović sta iskala skrivališče. Najprej sta se ustavila pri Tomu Kovijaniću, starem lovcu in stalnem varuhu vseh zavrzanih in tihotapskih družin. Komaj ju je ugledal, že je vedel, po kaj sta prišla. Še preden sta povedala, si je dal prst na čelo in se zamislil. Sto petdeset votlin je v tesnih Tare, toda vse so ali znane ali pa neprimerne. Niti ene ne more predlagati. Povpraša, koliko jih je. Povedala sta: petnajst ljudi.

»Temnica,« je rekel po dolgem premisleku. »To bo najprimernejši prostor.«
»Temnica?« je vprašal Djurašinović. »Se nikdar nisem šel.«
»Tudi jaz ne vem, kje je to,« je dodal Paun Cirović presenečen, ker si je domisljal, da pozna vsako ped in vsako ime naokrog.

»Te nihče ne pozna, zato pa vama tudi pravim, da pojedite tja,« je razlagal stari. »To je v Kurliaju, deset metrov nad Mišurovo jama,« je povedal in se nasmehnil, ko ju je videl razočarano. »Dokaj prostorno je, na dolgo in ozko kakor predor se je votlina zarila v hrib. Tja so bežale lisice in, katera nam je ušla tja, vsaka je utekla. Prav gotovo je še kak izhod onstran hriba.«

Milosav Djurašinović ga je prekinil: mudi se, od njega je odvisno, ali bodo ljudje rešeni; ne utegne poslušati, kako stari premlava o lisicah in si izmišlja čudne reči. Rekel je, da pozna vsak grm nad Mišurovo jama... Toda — tam vendar ni nobenega predora. Gotovo se je sesul ali pa se stari slabo spominja...

»Če se že ne spominjam dvorcev, tovarin in lepih reči, se vsaj votlino dobro spomnim,« je odvrnil stari z očitkom. »Ni se sesul predor, nel mi loveci smo ga zazidali pred štiridesetimi leti, takrat, ko je bil prekrat v Beogradu, ko so zbežali ven kralja in njegovo ženo in ju vrgli skozi okno kakor kunje. Tistega leta smo zazidali predor, da bi nam lisice ne uhajale. Nepriljetno je to, več: ugledaš lisico, zasleduješ jo, le malo še, pa bi jo imel, tedaj pa — smuk! — v luknjo. Potem lahko le še precejaš slino pred votlino. Ušla ti je. Se pod rep ji ne moreš pihnuti. Zato smo zazidali temnico, ljudje pa so pozabili naujo. Od vseh, ki smo jo sezidali, sem samo še jaz živ... Pa pojdemo, brez mene ne bosta našla predora.«

Odšli so z orodjem na ramah in se dolgo dajali s strmino nad Mišurovo jama. Fantoma se je zdela, da iščeta nekaj, česar ni, stari pa je tožil o slabih očeh in težkih nogah, o bednem življenju, o starosti in snegu, o vsem, kar ni več tako, kot je bilo. Stolica je in brskal naokrog, nato pa se je zvrnil:

»Ta vaš boj bo prinesel nekaj dobrega,« je rekel. »Mora prinesiti nekaj dobrega, saj je vedno tako. Bolje bo za ljudstvo, tako je bilo še po vsaki borbi. Zpomniti pa si, fanta, kar vama zdajle povem: naj se svet še tako popravi, za vaju je najlepši tisti čas, ko sta mlada. Vse, kar pride pozneje, ne bo tako lepo kakor tale mladost...«

»Vragala je revsnil Paun Cirović. »Taka mladost, ko kar naprej iščeš jazine...«

»Zastavita tu!« ga je prekinil stari. »Da, tule je ta votlina — Spominjala se bosta mojih besed, če bosta ostala živa... — Korenine in ves vrage jo je pre-rasel...«

Nista ga več poslušala. Pod srditimi udarci krampov se je udajal stari zid kamenje se je zamolko valilo po snegu. Zazijala je črna luknja, iz predora je zatohlo zadržano po vlazi. Djurašinović je zlezal skozi odprtino in ukresnil vžgalico, ki je takoj ugasnila. Zagazil je v mlako, skočil čez jarek in se s težavo splazil nazaj.

»Kaj malo prikladen prostor,« je povedal. »Se dihati ti ne da.«
»Se bo že prezračilo, kar brez skrbi bodi,« ga je spodbujal stari. »Koruznice prinesite, nekaj snopov razgrnite po tleh, pa hrane čimveč. Ta sneg misli zares, le poglej, kako se je zagnal! Kurili ne boste, pa saj tudi nimate s čim. Izdati vas ne more nihče razen mene, jaz vas pa ne bom. Potrpite in — brez skrbi,« je rekel in šel.

Cez pol ure so se začeli seliti v to skupno skrivališče. Prišel je Zeko Aralija z Dožičem in Nenadom Rakočevićem, malo za njimi — Džolević s Ščepanovićem in Iličem. Prinesli so

štiri hlebce, venec koruznih storžev in peščico mokrih glav kislega zelja. To pa je bilo tudi vse, kar se je dalo v taki naglici dobiti za prehrano. Prinesli so tudi nekaj snopov koruznice in jo razgrnili po mokrih tleh.

Zrak je postal nekoliko boljši. Ob luči vžgalice so določili ležišča. Na ozko in suho višje mesto so posadili Vajo Kačakovića, saj je njihov gost, zraven še nič kaj zdrav in edini z ozeblimi nogami. Ob njem je dobil prostor stari Djurašinović, pa Aralija, Branko Cirović, Novo Matović in drugi. Najgloblje v votlini sta se nekoliko stran od drugih stisnili dekleti Julka Bulatović in Anica, hči starega Djurašinovića. Noč je bila topla. Vlažni zrak je uspavalo silil v glavo. Kmalu je potihnilo vse razen deklisklega šepeta in večnega kápanja izpod stropa. Niso opazili, kdaj se je zdanilo, niti niso mogli uginiti, koliko časa je minilo. Morda se niti še svitalo ni, mogoče to, kar so videli, še ni bil dan. Bolj je bilo podobno nemilijevemu, trdemu, mrtvem mraku, v nedogled razsvetljeni hladni in vlažni, puščobni, čez ves svet razširjeni otožnosti zasenečenih barv, dokončanosti poti, zbrisanih mej. Molčale so zvite in polomljene veje upognjenih gozdov, skoznje so motno odsevali umazani zavoji potokov in hudo-

vati niti razumeti, zato je zapel pesem, ki jo je v lepših časih sam zložil in ki se mu je zdelo dobra kakor vsaka druga:

Oj, Podbišče, selo dično,
jel ti mnogo neobično
što po tebi još od lani
ne prolaze partizani...

Hotel je preiti na drugo kitico »Odšli so k deželi Bosni, pa se je spomnil četniškega roganja, da bodo tam pustili koste, in se je razsrdil. Da bi se maščeval, je takoj prešel na drugo pesem:

Gledao sam s brda Ključa
gdje vojvoda s kućkom ruča,
pa je gricka i ujeda,
ručati joj s mirom ne da...

»Lepo si si to izmisli,« je rekel Vajo Kačaković.
»To je za smeh,« je odvrnil Džolević. »Sem pa človek, ki ima rajši smeh na tuj račun kakor jok v tujo zabavo.«
»Ali imate še več takšnih modrecev?« je pogledal Kačaković po ljudih.
»Mislim, če bi mi dali takega na posodo za tam, pri nas.«
»Imamo Aralijo,« je povedal Ložič.
»Njegovo vodilo je: Bolje je sit mreti, kakor lačen poginiti. — Razen tega pa zna cel Gorski venec na pamet.«

Aralija je odvrnil, da so Ložičevi dovtipi podobni nočnim strelom, ki od njih ne umreče. Še nekaj je hotel dodati, pa so ga zmotili tisti, ki so se vrnili z »magelanskih vrat«. Ugajalo jim je.

»Malo na boljšem so,« je povedal Aralija. »Ponekod so prilično na varnem. Tiste skupine v Moravi, kjer je ljudstvo po veliki večini partizansko, niso v nevarnosti. Težja je z onimi na Tari, pa tudi tam so različne. Vidakovići so se z Jarošem Rabrenom zaprli v skalnato pobočje nad Dobrolovo. Če so si le hrane vzeli s seboj, so varni. Skupina Djoka Grdinica ima koč na Bistrih vodah, tam ni nevarno: ozemlje je prikladno za obrambo, Bistričani pa niso četniki in ne žele iti pod strel. Zdej je pri tej skupini Vejkovića. Ta pravi, da bomo vsi šli prezimovati v Albanijo. Kaj misliš, ali bo kaj iz tega?«

»Prvič slišim to,« je rekel Kačaković in se zagledal v Aralijo, in mislim da je to navadna neumnost. Take teorije nam bodo pokopale najboljše ljudi. Ali je še kje kaka skupina?«
»Poljanci so še. Tam je zelo nevarno.«
Mrak se je zgostil. Nad vhodom v votlino je visel črn oblak. S težavo še razločil blek človeških oči. Prižgana cigareta žari, grenki samostani tobak zadisi, v tišini se spet razloči vsaka kaplja. Te padajo v pravihnih presledkih, štejejo in prelivajo večnost v večnost. Znova postaja zaznaven dekliski šepet v temi. Več časa sta bili nevidni, le po šepetu čutiš njuno navzočnost. Za trenutek pomislijo vsi nanju in na grenko usodo žena. Potem stari Vučić Djurašinović spet jame tožiti. Zdej mu ni prav, da se je borba prezgodaj začela. Zdej mu je žal, da je bilo v bojih ubitih premalo sovražnikov. Nazadnje se je razgovoril o svobodi in o boljšem življenju. Rekel je, da vse to morda niti ni vredno žrtve, ki jih dajemo, posebno če pomislimo, da bodo te pridobitve uživali tudi otroci tistih, ki tega niso zaslužili, in sploh ljudje, ki svobode ne cenijo kdo ve kaj...

Da bi ga ne poslušal, je ubral Djoro Džolević novo pesem:

Svak bi imo da se divi
gdje narodna vojska živi
bez postelje i bez hrane
u najteže snežne dane —
jastuk im je kamen ledan,
svaki ima bar po jedan...

Vajo Kačaković ga je povprašal, kdaj se je tako izuril v kovanju pesmic. Odgovoril je, da že pred vojno, v koncentracijskem taborišču za komuniste v Smederevski Palanki. Po naključju je prišel tja. Iskalo so njegovega starejšega brata, študenta. Ker pa niso našli »pravca«, so zgrabili Djoro, da so izpolnili število. V tisti zanimivi družbi intelektualcev, kulturnih in sploh — pametnih ljudi — se je mogel izkazati le s krepkimi kmečskimi dovtipi, ki so jim, ne ve zakaj, močno ugajali. Hodili so na delo in tam je zložil svojo prvo pesem:

Kundak kreše, žandar veli —
brže, brže, Lukateli.

A ta Lukateli,« je objasnili, »delavec iz Boke, je bil zares dovtipnež in nepridiprav...«
Umolknil je. Kakor da se je nekaj zgodilo pred vhodom v votlino, kakor da se je razletela pred vrati od nekoga vržena kepa snega. Anica, hči starega Djurašinovića, je pritekla vsa blela. Komajda so v mraku razločili njeno bledečo. Ko da ne ve za nikogar drugega, kakor da obstoji zanjo en sam človek, samo njen brat, je kriknila:
»Milosav, tu so!«
V naglici so grabili za orožjem, nastala je nema zmešnjava.
»Čakaj,« je rekel Kačaković. »Tih! Trije prostovoljci z bombami naprej! Dekleti k zadnjemu izhodu! Nenad, Branko Cirović, Vajo Ščepanović, poj-

dite pred dekletoma in ju varujeta. Drugi naj se pripravijo.«

H glavnemu vohodu se je zrinil Milosav Djurašinović, za njim Djoro in Paun Cirović. Vučić Djurašinović niti tu ni hotel pustiti sina samega, stekel je in se zaletel v Aralijo, ki se je prav tako imel za prostovoljca. V trenutku je bila temnica prazna, vse naokrog je zasrskal sneg in se valil po strmini.

»Tu ni nikogar,« je rekel Milosav Djurašinović. Bil je doli pred Mišurovo jama.

Potem so zaznali preplašnjo in moledujočo ženski glas v grmovju nad Milosavom:

»Milosav, nikar nas ne ubijte! Tvoja mati je tu in Marija Cirovićeva, sami naši...«
»Le od kod vas je prinesel vrag, coprnice!« je siknil Vučić Djurašinović. »Kaj je novega?«
»Hudo je prav zares,« je odgovorila ena teh žena, ki so se zdele kakor črne kavke na snegu. »Djukan Andjeljić ve, kje ste in, bo prišel pred svitom z vojsko nad vas. Propadli boste, to je novo. Ne bomo vas več videli, to je...« je zakajala z drhtečimi rameni.

»Molči!« se je zgrozil Vučić. »Djukan Andjeljić laže ko pes. Če bi vedel, kje smo, bi tega ne pripovedoval, marveč bi pripeljal bataljon. A ve, kokiš, ste mi verjeli, da bi vas vrag! Izdale ste to skrivališče, zdej pa naj bežimo iz njega — naj vas strela udari v čop!«
»Nemir se je zlagoma polegel. Vrnili so se tudi tisti od »malih vrat«, zasopli in molčeči. Nazadnje si je opomogel tudi Vučić. Znova so izpraševali žene, utrujene in ozeble, kaj je rekel Andjeljić in zakaj so, v skrbel, od ljubezni in strahu za svoje, potrpežljivo iskale in nazadnje našle skrivališče, ki bi ga ne našel nihče drug.

»Tako je, kadar se vmešajo žene,« je rekel stari Djurašinović. »Ni nesreče, v kateri bi ne imele prstov vmes.«
»Ne bomo se zdej pogajali o tem,« je pribil Kačaković. »Seliti se moramo. Žene naj gredo, mi pa na posvet! Posvetovanje ni bilo dolgo. Nenad Rakočević je predlagal, naj bi vsi skupaj šli s Kačakovičem, naj bi ga pospremili do Vasojevićev. Ako bi se na poti udarili s četniki, se bodo vsaj junaško tolkli in možato padli...« Govoril je mirno in prepričljivo. Za trenutek se je zdelo vsem, da je to edina pot, o kateri ni več kaj razpravljati. Vajo Kačaković pa mu ni dal, da bi dokončal. Prav on, ki je zahteval posvet, je iznenada ostro nastopil proti razpravljanju in vse opomnil na red.

»Ni naš namen, da bi junaško padli,« je začel, »marveč da se junaško borimo in da nas ostane čimveč živih. Kako? Razdelili se bomo na skupine. Vsi ste se hvallili, da imate oporo med ljudstvom, pokažite zdej! Kdo se more zateči h kakemu svojih znancev, kjer bo našel zatočišče?«

Nastal je molk, nihče se ni želel javiti prvi.

»Ne izgubljam čas! Nenad in Zeka, ali imata kam?«

»Imava,« je kar nerad priznal Nenad. Zal mu je bilo, da ne more vzeti s seboj še drugih, da ne more odvesti vseh. »Tudi ti lahko greš z nama, pa Matović.«

»Matović naj gre,« je rekel Vajo, ki je hitel, kakor da mu gori za petami. »Poslovite se in — zbogom!«
Roke so se močno stisnile. Poljubilo so ovlažili lica z vročimi dihi ljubezni, ki se je iznenada, na koncu, za mnoge ob poslednjem svidenju, razkrila v vsaj bolestin moči in lepoti. Ko so se vsi poljubili, so prvi štirje odšli in se ozrli, nato so se še enkrat ozrli, kakor da so pozabili nekaj važnega. Nazadnje so se oddaljili, mrak je pogoltnil njihovo žalost ob tem bolečem slovesu.

»Dalje,« je rekel Vajo Kačaković, bladen in neumljen kakor usoda. »Kdo še ima koga?«
Vučić Djurašinović je povedal, da ima zase in za svoje prijatelje, da ima majhno skrivališče... Vajo mu ni dovolil, da bi povedal kje. Stisnil mu je roko, poljubila sta se:

»Ni treba, da vemo, kam kdo gre, pozneje pa se bodo zlahka našli tisti, ki ostanejo živi.«
Tako se je poslovila solznih oči tudi ta skupina in se omahuje spustila po strmini mimo Mišurove jame. Milosav Djurašinović se je dvakrat ustavil. Že je odprl usta, da bi nekaj rekel, a ni mogel niti ziniti zaradi solz. Džolević, Ščepanović in Paun Cirović so stekli za njim, da bi se še enkrat poslovili.
»Kaj bomo s teboj, Julka?« je m-hko vprašal Kačaković. »Kam boš šla?«
Povedala je, da ima sorodnike. Gle-doviće v Braniku. Poizkušala bo nekako priti do njih. Branko Cirović je dodal, da jo bosta s Paunom spremljela. Tako se je tudi ta skupina poslovila in izginila po poti proti Tari.

Na snegu pod temnico so stali še štirje. Trije so bili veliki ko hrasti in zdravi ko dren, četrti pa mršav in strumen, a slab v nogah.

»Pa mi?« je vprašal Kačaković. »Ali se bomo tudi mi poslovili?«
»Ne vem, kam naj grem,« je rekel Ilič.

»Tudi jaz nimam kam,« je dodal Vajo Ščepanović.
»Imam nekake sorodnike in strice, godrnjače, v bjelopoljskem okraju,« je rekel Djoro Džolević. »Pojdimo k njim! Se pred svitom bomo tam.«
Odšli so. — Prazen je bil Kurliaj. Ob zori je prišla četniška četa, da bi vrgla bombe v Mišurovo jama. V strmini nad jama je eden izmed vodnikov opazil križajoče se sledove. To jih je vzdrazilo. Poskrili so se po zaklonih in poslali po pomoč. Okrog polnočja je prišla okrepitev. Obkolili so hrib in začeli vpiti na predajo. Izstrelili so čez dvajset salv, pa tudi to ni zalego. Nato so prignali partizanske družine, žene in otroke iz Podbišča, in v varstvu njihovih hrbtov stopili v skrivnostno votlino, ki zanjo dotedaj niso vedeli. Našli so razsuto, mokro, steptano koruznico, preostalo zeljnato glavo in dva koruzna storža.

MIHAILO LALIĆ

SESTANEK IN SLOVO

urnikov, vijugav puščobni presek, po katerem je še včeraj vodila vsaka steza, pa je sameval v tej divjini kakor že izbrisana sled nečesa, kar se ne vrne več. Nad vsem tem pa mir, le kapljice izpod stropa so selestele po koruznici in po črnih mlakužah.

»V mišjo luknjo so nas znašili,« je mrmral Vučić Djurašinović in si popravljalpleteno kapo, kakor da hoče na pot. »Kar smo pripravljali njim, je doletelo nas same... Vule je vedel to, prav zares, tudi govoril je, le da ni imel komu. Fantje so postali preveč domisljavi na svojo preudarnost. Zdelo se jim je, da bo poletje večno in da ne bo snega pred koncem vojne.«

»Spet ga je zagrabila panika,« je povedal Milosav Djurašinović in očitaje gledal očeta. »Vedno je tak: brž ko se pooblači, ubere isto pesem. V sklepili ga trga, zato takole robanti, kakor hitro pa se zjasi, začenja negirati zakaj ga ne sprejmemo v Partijo. Ej, ne boš, tak ne prideš v Partijo, pa se pritoži, kjer koli hočeš!«

Vučić pa sina še pogledal ni. Jezen je bil, ker so ga zadeli v živo. Kačakoviću je začel razpredati vse svoje križje in težave. Ni še utegnil naštetih vseh nevarnosti, ki da preže nanje, že se je v razgovor vmešal Djoro Džolević, visok fant s šilastim nosom, ki mu je štrlel daleč naprej.

»Menim se jaz za vse to,« je začel, kakor da ga tare mnogo večja in dotlej še ne omenjena skrb. »Le tega ne vem...« Utihnil je, kakor da preudaria. V resnici pa, da bi vzbudil zanimanje.

»Kako bom ujel Hitlerja...«
»Vsi naokrog so se smejali, le on ne. Celo se mu je nagrbčilo od te skrbi, obraz so mu prepregle gube. Vučić Djurašinović je razočaran zamahnil z roko: »Neumen človek, kakor vsi njegove vrste. Vidi, da mu teče voda v grlo, pa se še obotavlja. Takimle se zdi, da bi ne bili več junaki, če bi se zresnili in malo razmislili.«

»Pa ga bomo le ujeli,« je nadalje razpredal Džolević z nekaj vedrejšim in odločnim obrazom. »Poslali bomo Vasojeviće, naj ga poiščejo. Kdo naj se skrrije pred njimi!« Branko Celović, ki je bil vaju vedno nekaj delati in ki je postal nestrpen, kadar koli se je znašel v tesnem prostoru, se je neopazno izgubil po temnem hodniku votline. Iznenada je začel klicati nekje iz daljave. Porabil je vžgalice pa ne najde poti nazaj. Oglasili so se mu, sledil je glas in se vrnil vse moker in umazan.

»Našel sem drugi izhod,« je rekel in si čistil titovko, vso oskropljeno z glinasto brozgo. »Lej je, Vidi, se Tara in del ceste. Zdi se mi, da je pred zoro šla tvoj vojska navzdol. Poznaj se za medeni sledovi. Če bi nas napadli s te strani, bi mogli na oni ven. To je dobro.«

Paun Cirović, Nenad Rakočević in še nekaj drugih je šlo raziskovat »mala vrata«, Zeko Aralija pa je povedal, da je ta prehod podoben Magelanovi morskoi ožini, ki je bila in ostala stoletja neznana in neizkoriščena možnost. Tako je stala poslega vmes intelektualna Dožič in Matović. Naštevata sta iznajdbe v znanosti in tehniki za teh štirideset let, kar je bila temnica zaprta sončnim žarkom in zraku, ki ga sekajo prameni svetlobe. Omenila sta Rutherforda in razpadanje radija, kvantno fiziko, Einsteinovo teorijo in velikansko alfo Orion, ki so jo izmerili dvajsetega leta. Zgodovina temnice, zaprte desetletja, se jim je zdelala nekako simbolična, kakor je Črna gora še vedno zaprta za vse znanje in vse dobrote. Matović pa je užival ko je primerjal to odkritje z revolucijo ki bo pognala še eno radovedno in nadarjeno ljudstvo v napad na skrivnosti sveta.

Djoro Džolević je videl, da so zašli predaleč in da jih ne more več dohte-